VITT. EMANUELE

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
10 K
N. 5

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

30
S
35
13-10-B-23

PETRI PERRENONII ANIMADVERSIONVM ET VARIARVM LECTIONUM Iuris Ciuilis, Libri II.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

COLONIAE VBIORVM,
Apud Goſuinum Cholinum.
Anno M. D. XCIII.

INDEX CAPITVM LIBRI PRIMI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Explicatio l. ſi extraneus 33. D de iure dot eiusq; conciliatio cum l. Neſennius 41. de re iud. Caput 1.
Vera lectio l. 1. C. de comitib. & tribun. ſcholar. lib. 12. & l. humilioribus 14. C. de ſuſcept. præpoſit & arear. lib. 10. cap. 2.
Explicatum quod eſt in l ſtatuliberi. 29. in prin. D. de ſtatuliber. ſtatuliberos puniri vt ſeruos. Cap. 3.
Intellectus l. Pomponius 9 D de negoc. geſt. Cap. 4.
Fructus percepti. Duæ inter bonæ fidei poſſeſſorem & fructuarium differentiæ. Explicata l. bonæ fidei 48. in prin. D. de acquir. rerum domin. Cap. 5.
Notatus veterum ritus in nuptijs: ex quo l. penul. D. de donat. inter vir. & vxor. verè intelligitur & ab interpolatione in ſuam vindicatur lectionem. Cap. 6.
Ratio conciliandi l ex diuerſo. 17 D. ſolut. matrim. cum l. ſicut autem. 21. D. de re iudicat. Cap. 7.
Duplicem videri eſſe legis actionem. Cap. 8.
Iuſtæ & iniuſtæ vxoris appellatio, eiusque explicatio: item de duobus nubendi generibus ad l. ſi vxor. 13. §. 1. D. ad leg. Iul. de adult. Cap. 9.
Quædā expoſita & declarata in l. 1. D. de regul. iuris. Cap. 10.
An ſi heres rogatus ſit poſt mortem ſuam reſtituere quicquid ex hereditate boniſue percepiſſet, fructus etiam reſtituantur: eaque de re quædam explicatæ leges. Cap. 11.
De ijs quæ iure magiſtratus competunt. Quando pater filium vel filius patrem iudicem habere poßit, & alia quædam. Cap. 12.
Pannicularia, Spolia, Zonæ Στρωτὸν Sinus, & alia ad l. Diuus Adrianus 6. D. de bon. damnat. quæ & ipſa emendatur. cap. 13.
De ſequeſtre explicatæ leges, an in eum transſeat poſſeßio & di-

dominium rei depoſitæ. Cap.14.
De ſequeſtre amplius. Cap.15.
Mos Impp. reſcribendi ad libellos verbis Ictorum, & vera lectio l. Lucius 21. §. vltim. D. ad municipal. Cap.16.
Declarata l. 2. D. de in ius vocando. Cap.17.
Error ius facit ad l. 3. D. de ſuppellect. legat. Cap.18.
Qui neque ſequantur neque ducantur. Cap.19.
Ad edictum: Si quis ius dicenti non obtemperauerit. Cap.20.
Labeonis ſententias quamuis veras ſæpenumero non recipi quod à veterum ictorum autoritate recedant. Explicata l. ſæpe. 53. D. de verb. Signif. & l. 1. D. de dolo malo. Cap. 21.
Explicatio l. vltim. D. de ſeruis exportand. Cap.22.
Vetus lex: vt liceat alterius alteri et iam ignorantis & inuiti conditionem meliorem facere. Et de forma mandati ſeruanda. Cap.23.
Iuriſprudentiæ definitio. Cap.24.
Dignitatum cauſa & gradus. Frequentes qui Leuiter emendata l. ſpecioſas. 101. D. de verbor. ſignif. & l. 1. C. de ſentent. paſs. Nobiliſsimi, Conſulares. &c. Cap.25.
Quando legatus proconſulis mandata iuriſdictione proprium quid habeat. Cap.26.
Calculatores pueri & impuberes. Cap.27.
De archiatris qui imperatores dicuntur & imperare ægrotis: & de ijs enucleatus Senecæ locus lib. 6. de Benefic. item de ijſdem elucidata & explicata l. medicus D. de oper. libert Cap.28.
Ocularius, περιοδευταὶ medici, περιοδευταὶ in Eccleſia Cap.29.
Duplex eſſe pactum, vnum quod legibus, alterum quod ſola contrahentium valeat voluntate. Cap.30.

EXPLI-

EXPLICATIO L. SI EXTRANEVS 33. D. DE IVRE DOTIVM, EIVSQVE CONCILIATIO CVM *l. Neſennius. 41. D. de re iudicat.*

CAP. I.

EXTRANEVS qui dotem marito promiſit, aut neceſsitate id fecit, puta, quia debitor erat mulieris, aut ſola donandi voluntate. Priori caſu in ſolidum conuenitur, id eſt, etiam vltra quàm facere poteſt: poſteriori in id ſolùm quod facere poteſt, vt definitur l. ſi extraneus, 33. D. de iure dot. cui opponitur l. Neſennius. 41. D. de re iudic. quæ apertè ait, extraneum, qui quod donaturus erat mulieri marito promiſit dotis futurum, in ſolidum à marito conueniri, non in quantum facere poteſt: eiuſq; deciſionis eſt ratio, quia maritus negocium ſuum geſſit, vt meritò extraneus ex negocio geſto marito teneatur in ſolidum, l. ſi donaturus. 9. §. 1. D. de condict. cauſ. dat. Quæ ratio etiam redditur de ſimplici donatione in eo caſu, quo quis alicui donaturus promiſit ſe quòd illi donare volebat alij donaturum: definitur enim donatorem teneri in ſolidũ, quod is cui promiſſum eſt negocium ſuum geſſerit, l. qui id quod. 33. §. vltim. D. de donat. l. penultim. D. de nouat. d. l. Neſennius. Quapropter animaduertendum eſt in d. l. extraneus, maritum

nullum ſibi geſsiſſe negocium, quoniam dotem quam extraneus donauit ſibi non eſt ſtipulatus: quo fit vt maritus cui debetur dos ex mera extranei donatione & liberalitate extraneum in ſolidum conuenire non poſsit, vt nec vxor poſſet. Itaque hac in parte nihil intereſt inter donationem ſimplicem vxori factam & donationem dotis cauſa marito factã, niſi mariti ſtipulatio intercedat: quamuis aliàs multum intereſſe dicamus inter venditionem ſimplicem, & venditionem dotis cauſa l. quoties.16.D.de iure dotium, inter ſimplicem donationem, & donationem factam diuiſionis cauſa, l.ſi filia.20.§.ſi pater. D. famil. erciſ. inter venditionem ſimplicem, & venditionẽ pignoris cauſa.l.2. 5. & 6. D. de diſtract. pign. l. 3. C. plus valere quod agitur quam quod ſimul.concip.inter venditionem ſimplicem, & venditionem diuiſionis cauſa, in ſpecie, l. ſeruos. 34.D.famil.erciſc. Tandiu enim idem ius habet donator reſpectu mariti quod haberet reſpectu vxoris, vt ſcilicet non in ſolidum, ſed in quantum facere poteſt, conueniatur, quandiu maritus per ſtipulationem donationem in creditum non tranſtulit, & obligationem ſuum gerendo negocium non nouauit. Quæ cauſa eſt, cur hac de re tractetur ſub titulo de Nouationibus, l.penultim. D. de nouat. Et ſciendum eſt idem prorſus eſſe in marito, qui promiſit quod vxori debet alicui extraneo. Nam quandoq; ea promiſsione non niſi in quantum facere poteſt. extraneo tenetur. vt teneretur vxori, l.ſi prior.32.D.ſolut.matr.

Quo fit etiam vt ſi dos confiſcetur maritus à fiſco niſi in quantum facere poteſt conueniatur, quoniam non in plus teneretur vxori, l. ſi maritus.32.D.eod. Quandoq; tenetur in ſolidum, ſi ſcilicet extraneus ſibi negocium geſſit, & ſuo nomine ſolui dotem ſibi ſtipulatus eſt, non quatenus maritus vxori debet, in ſpecie.l.quæ dotis.33.D.eod. Atq; hanc eſſe huius legis veram interpretationem puto.

VERA LECTIO. L. 1. C. DE COMItib. & Tribun.ſchol.lib.12.& l.humiliorib.14. C.de ſuſcep.præpoſ.& acar.lib.10.

CAP. II.

IN l.1.C.de Comitib.& Tribu. ſchol.Impp. dum præpoſitos & Tribunos ſcholarũ item Comites ſacri ſtabuli, & Curam palatij depoſito ſacramento inter eos, qui Comites Aegypti vel Ponticæ diœceſeos fuerint, haberi cum primi ordinis comitiua præcipiunt, alios qui eiuſdem comitiuæ honorem fuerint nacti inter eoſdem AEgypti & Ponticæ diœceſeos Comites minimè haberi volunt, ſed inter alios aliarum prouinciarum duces tantũ. Hoc ſenſu rectè legitur vulgò & in plerisque omnibus libris, dict.l.1. nec eſt cur in ea loco horum verborum alios qui honore comitiuæ regimẽ fuerint nacti, cum quibuſdã legamus, ſin abſque honore comitiuæ regimen fuerint nacti. Quod vt intelligatur ſciendum eſt inter Comites primi ordinis & duces prouinciarũ, duces ſeu Comites AEgypti & Ponticæ diœceſeos maximè excelluiſſe, & ſummæ digni-

tis fuiſſe,l.2.C.de Comit.rei militi.Edicto Iuſtiniani 8. ita vt non quicunq; primi ordinis comitiuam merebantur,& dignitatem quã illi duces habebant conſequerentur, ſed ſolùm quam aliarum prouinciarum duces habebant l.1.C.de Comitib.& archiat.palat.d.l. 2. Itaq; in d.l.1.de Comitib.& Tribun.ſcholar.hoc peculiariter præpoſito ac Tribuno ſcholarum, Comiti ſacri ſtabuli & Curæ palatij tribuitur vt poſt adeptam primi ordinisComitiuam inter Comites vel duces Aegypti & Ponticæ habeantur. Vnde rectè Impp. addunt alios inter tales duces non numerari, ſed inter alios duces aliarum prouinciarum. Addendum eſt enim in textu vocabulum aliarum,vt legatur: Inter eos,qui duces fuerint aliarum prouinciarum. Id quod Imperatores duobus confirmant exemplis,dict.l.2.de Comitib. rei milit. dict.l.1.De Comit. &archiat. ſacri palat. quas cum l. 1.De Comit.& Tribun.ſcholar.coniungendas eſſe inſcriptiones & ſubſcriptiones eędem ſatis demonſtrant:niſi quod in ſubſcriptione l.1.de Comitib. & Tribun. ſcholar. legendum eſt,vt in duabus alijs legibus pro vij. xij.Quod etiam in l.humiliorib. 14. C. de ſuſcept.præpoſ,& arcar.pro conſtituendum conſuendum legendum cenſent,hac ratione, quia in ea agitur de canone veſtium militarium, de quo etiam in l.1.C.de milit.veſte.l.1.C.Th. de diſtract. pignor. quæ tribut. cauſ. tenent. qui cohortatibus confertur, vt ſcilicet velit lex cohortales non decuriones operam dare debere,vt ſint idonei, qui veſtes illas conſuant:

non animaduertunt verbi conſtituendi ſignificationem,quæ eſt, collatas à prouincialibus veſtes fiſcalibus titulis inferre,vt accipitur in l. 6. eod.tit. Vult enim lex illa, qua poſita ſub titulo de ſuſceptoribus nihil ad eum pertineret, ſi emendationem illorum ſequeremur, vt veſtes militares collatæ à cohortalibus non à decurionibus fiſco inſcribātur & referātur. Confectæ iam & elaboratæ veſtes conferuntur, nec neceſſe habent quibus conferuntur earum conficiendarũ ampliùs gerere curam.

EXPLICATVM QVOD EST IN L. *ſtatuliberi 29. in prin. D. de ſtatulib. ſtatuliberos puniri vt ſeruos.*

CAP. III.

NOn ſatis aſſequuntur plerique quid ſit quod refertur in l. ſtatuliberi 29. in princip. D. de ſtatulib. ſtatuliberos à ceteris ſeruis noſtris nihil penè differre,& ideo quod ad actiones vel ex delicto venientes, vel ex negotio geſto, vel ex contractu pertinet, eiuſdem eſſe conditionis cuius ſunt ſerui noſtri,adeoq; etiam in publicis iudiciis eaſdem pati pœnas,quas ceteri patiuntur ſerui:non ſatis, inquam, aſſequuntur plerique quid illud ſit, cùm contrarium ſcriptum eſſe videant in l. moris. 9. §. vltim. D. de pœnis. Quidam textum d.l. ſtatuliberi emendandum eſſe putarunt, quos alij meritò refellunt: qui tamen nec ipſi quidquam afferunt, quod ad explicationem loci faciat. Nam quod aiunt d. l. ſtatuliberi intelligendam eſſe

de iure quod receptum fuerit ante Conſtitutionem D. Pij rem non explicant, cùm veriſimile ſit minimè Pomponiũ qui poſt D. Pium ſcripſit contra eius Conſtitutionem ſcribere voluiſſe. Huc accedit quod Vlpianus qui in d. l. moris. §. vltim. ſcribit ſtatuliberum quaſi liberum iam puniendum eſſe, (Quæ verba propter particulam Iam occaſionem dederũt illi ſuprà adductę ſententię ac conciliationi) alibi tamen fatetur ſtatuliberum ſerui appellatione comprehendi & non minùs quàm ſeruum tormentis ac quæſtioni admoueri l. 1. §. ſerui appellatione, D. de Sc. Silanian. Dicendum enim eſſet Vlpianum poſt Conſtitutionem D. Pij modò ex ea modò contra eam reſpondiſſe: quòd planè ridiculum eſt dicere. Abſurdum etiam fòret hac ratione conciliare l. edictum. 8. §. vltim. D. de quæſtion. cum l. ſtatuliber. 14. eod. in quarum vna Paulus ait de ſtatulibero non ſecus ac de ſeruo quæſtionem haberi, in altera negat Modeſtinus ſtatuliberum vt ſeruum puniendum eſſe, ſed potiùs vt liberum: cùm vterque poſt Conſtitutionem D. Pij ſcripſerit. Quapropter ſciendum eſt quod dicitur, ſtatuliberum medio tempore ſeruum eſſe & ideo vt ſeruũ puniri, id reſpectu heredis rectè dici non autẽ reſpectu extranei. Et hoc eſt quod dicitur in d. l. ſtatuliberi, à ceteris ſeruis noſtris ſtatuliberos nihil differre, ideoq; eiuſdẽ eſſe cõditionis cuius ſunt ceteri ſerui noſtri: & quod ita ait Vlp. in d. l. 1. §. ſerui de Sc. Sila. nam medio tempore heredis ſunt, nec quod conditio exiſtens efficit vt deſinant

eſſe

eſſe heredis facit ne videantur interim eius eſſe, & Paulus in d.l.edictum,§. vlti. de quæſtio. dum inquit, vt quæſtio ex eo habeatur quod ſeruus heredis eſt. Ergo quando heres pœnam à ſtatulibero petit,non vt liber, ſed vt ſeruus heredis punitur ſtatuliber, ne deterior cauſa heredis ſit ob beneficium ſtatu libertatis, arg. l.ſi is qui ius.42.in fin.D.ad l.Iul.de adul.Et ita intelligenda eſt l.ſtatuliberi in princ. ex ipſis legis verbis:ſtatuliberi à ceteris ſeruis noſtris nihil penè differũt.At non ſi reſpectu heredis ſeruus eſt & vt ſeruus punitur ſtatuliber etiã reſpectu extranei ſeruus eſt, ideoq; vt ſeruus puniri poteſt. Reſpectu enim extranei vel alius quam heredis liber eſt, & vt liber punitur.Atque ita intelligenda eſt Conſtitutio D. Pij. Hæc diſtinctio non in ſtatulibertis tantũ obtinet,ſed in ijs quoque qui ius aureorum anulorum ſunt conſequuti. Hi enim quamuis reſpectu extranei pro ingenuis habeantur, reſpectu tamen patroni pro libertis habentur & vt liberti puniuntur, ne deterior patroni cauſa fiat per ius illud & beneficium aureorũ anulorum l.ſi exheredatus.§.vlt.cum l. ſeq.D. de S.C.Silan.l. ſi is qui ius 42.D.ad leg.Iul. de adult.l.ſed ſi hac lege.9.§.1.D.de in ius vocan. Sic & in tutela liberorum patroni, pro libertis habentur, in aliorum tutelis pro ingenuis l.ἀπελεύθερον. 14. l. cum ex oratione 44. D. de excuſat. Atque ita quod Nouel.78.ius aureorũ anulorum tribuitur libertis, vt ingenui ſint & habeantur,id reſpectu patronorum locum habet minimè.

INTELLECTVS L. POMPONIVS 9. *D. de negoc. geſtis.*

CAP. IIII.

CVm multæ ſunt leges quæ abſq; ſuis inſcriptionibus explicari intelligiq; minimè poſſunt, tùm vel l. Pomponius. 9. D. de negoc. geſt. explicatio fruſtra tentatur, niſi ratio inſcriptionis habeatur. Ex quo cuius ſint vtilitatis & fructus ſingularum legum in Pandectis relatarum inſcriptiones liquidò conſtare poteſt. Nam hæc lex quæ multùm vexata hactenus minimè percepta intellectaque fuiſſe videtur, ope & auxilio inſcriptionis mirificè illuſtratur ac elucidatur. Sumpta eſt ex libris Quæſtionum Scæuolæ, in quibus multa continentur quę ad Reſponſorum propriè libros pertinere videntur: aut potius multa referuntur in Quæſtionum libris quæ iam antè in libris Reſponſorum habebantur: vt de Quęſtionum & Reſponſorum Papiniani libris alij prodiderunt. Itaque habenda eſt conſulentis Scæuolam & conſulti Scęuolæ ratio. Hæc conſulens ex Pomponio profert: Si negocium quamuis malè à te geſtum probauero, negociorum tamen geſtorum te mihi non teneri: eique quodammodo dura videntur, cum abſurdum ſit negociorum geſtorum actionem ſemel cœptam propter rem aut negocium geſtum nuda voluntate, id eſt, ſola probatione negocij geſti tolli & euaneſcere. Quare verius ipſi videtur eò caſu actionem negociorum geſtorum non extingui aut ceſ-

ceſſare, ſed pendere donec re ipſa quod geſtũ eſt comprobatum ac ratum habitum ſit. (Eſt enim inter probare & ratum habere ſeu comprobare, vt infrà dicetur.) Putat igitur negociorum geſtorum actionem nuda illa probatione tolli nõn debere, ſed expreſſa comprobatiõne & ratihabitione: Ideoque quod dictum eſt à Põmponio negociorum geſtorum actionem ceſſare, ſic intelligendum eſſe. (Illa enim verba: ſed ſuperiùs ita verum, &c. ſic accipio) vt voluerit Pomponius tũm demum locum hóc habere quando negõcij geſtõr dolo malo caret. Huc vſque conſulentis ſententia, qui putat nõn nuda negocij probatiõnẽ ſed ratihabitione negotiorum ceſſare actionem, & tandiu durare eam quamdiu ratum non habuerit is cuius negocium ſit, neque enim ſufficere rem probari à domino, ratum haberi neceſſe eſſe. Scæuola ſuam interponens ſententiam plus admittit quam conſultor, dum ait: non tantùm poſt ſolam probationem negociorum geſtorum durare actionem, ſed etiam poſt ratihabitionẽ & comprobationem. Et hoc eſt quod ait in lege, Imò puto etſi comprobem, &c. quaſi dicat, imò plus admitto etiã poſt ratihabitionem non ceſſare actionem negociorum geſtorum, quod in fine legis põſt multam diſputationem eo mõdo & ſenſu repetit: Erit igitur, inquit, & poſt ratihabitionem negociorum geſtorum actio. Vnde quõd dictum eſt à Pomponio eum qui geſsit non teneri, ſi ego dominus negocij quod geſtum eſt probauero ſic intelligi debere oſtendit, vt nõ

poſsim

poſsim reprobare quod ſemel probaui, adeò vt velim nolim ratum habere neceſſe habeam, quod prius nuda voluntate probaui: non ſecus ac fieri conſueuit, quando meum vtiliter geſtum eſt negocium. Hæc eſt vera huius legis interpretatio. Cætera omitto, quibus Scæuola ſuam confirmat ſentẽtiam, cùm ex ipſo textu peti poſsint & eorum explicatio nõ ſit difficilis. Illud addendum eſt videri intereſſe inter probare & ratum habere ex his legis verbis: & quemadmodum quod vtiliter geſtum eſt neceſſe eſt apud iudicem pro rato haberi omne quod ab ipſo probatum eſt, item ex illis: videndum ergo ne in dubio hoc ratum habeam actio negociorum geſtorum pendeat. Nam quomodo cum ſemel cœperit nuda voluntate, id eſt ſola probatione tolletur. Comprobare idem quod ratum habere eſſe apparet ex illis; Imò puto etſi comprobem, &c. quibus notat Scæuola verba conſulentis de rato habendo. Videndum ergo ne in dubio hoc an ratum habeam &c. quibus putabat poſt, ratihabitionem negociorum geſtorum actionẽ non eſſe, non autem poſt ſimplicem & meram voluntatem, id eſt poſt ſolam probationem, quæ vt dictum, poſtea Scæuola notans ait: Imò etſi comprobem, id eſt non ſolum ſi probem, de quo non dubitabat conſultor, ſed etiam ſi cõprobem, ſeu ratum habeã, actio negociorum geſtorum non ceſſat, ſed durat adhuc. Hinc rem ratam habere, rem comprobare & agnoſcere quod actum eſt definitur l. quo enim tutore. 11. D. rem ratam hab.

FRVCTVS PERCEPTI. DVAE inter bonæ fidei poſſeſſorem & fructuarium differentia. Explicata l. bonæ fidei. 48. in pri. D. de acqui. rerum domini.

CAP. V.

VVlgò percepti fructus definiuntur: qui ſunt à ſolo ſeparati. Id quod non eſt omnino verum. Differunt enim fructus percepti ab ijs, qui ſolo deſierunt contineri l. ſi fructuarius. 13. D. quib. modo vſus f. l. qui ſcit. 25. §. præterea. D. de vſur. l. bonæ fidei. 48. in pri. D. de acquir. rerum domiñ. & fructus ſeparati non continuò percepti fructus ſunt, quamuis quidem percepti qui ſunt etiam ſint neceſſariò ſeparati: quoniam fructus percepti dicuntur, qui ab eo ipſo cui acquiruntur ſolo ſunt ſeparati: aut qui cum primò ab alio ſeparati ſunt eos dominus ſibi poſtea vſurpauit: ſeparati verò ſimpliciter dicuntur, etiam qui ab alio quouis quàm à domino ſeparati nondum à domino naturaliter poſsidentur. Colligitur & illuſtratur hæc differentia duabus legib. quas modo protuli. Nam in d. l. ſi fructuarius 13. Quib. mod. vſus f. hoc intereſſe inter fructuarium & bonæ fidei poſſeſſorem dicitur, quod huius fructus fiant ſtatim poſtquã à ſolo ſeparati fuerint, illius cùm eos perceperit: vbi perceperit explicandum eſt per ſe à ſolo ſepararit: quia agit de fructuario, qui aliter dominus fructuum eſſe non poteſt. l. qui ſcit. 25. §. præterea. D. de vſur. l. arborib. 12. §. ſi fur. D. de vſus fruct. l. ſi ſeruus communis. 61.

§.locaui. D. de furt.l.ſi eius.78.de rei vindicat. (hanc enim legem ad vſu fructuarium pertinere lib.2.harum Animad.oſtẽdemus.) Et quæ in illa lege inter bonæ fidei poſſeſſorẽ & vſu fructuariũ ſtatuitur differẽtia hęc eſt: Fructuarij nõ poſſeſſoris ſunt fructus niſi ipſi eos ſeparari, bonę fidei ſunt etiãſi eos ab alio ſeparari cõtigerit: quod tamẽ diſcrimẽ turbat Accurſius ob non obſeruatã verbi percipere ſignificationẽ in d.l.13. In l.bonæ fidei 48.in prin. dicuntur fructus fieri bonæ fidei poſſeſſoris ſtaſtim poſtquam à ſolo ſeperati ſunt etiam antequã ab eo percipiantur, quo ſignificat Ictus fructus ſeparatos ab alio nihilominus bonæ fidei poſſeſſoris eſſe etiam antequam ab illo repetiti ſunt: idq; clariùs paulò pòſt aperiam in prima inter fructuarium & bonæ fidei poſſeſſorem differentia. Percipere itaque non eſt ſimpliciter nec quoquo modo à terra ſeiungere, ſed ſeparando poſſeſsionem fructuũ naturalem & corporalem conſequi. Vt autem quoquo modo accipiam apparebit ex differentia duplici quam proponam inter bonæ fidei poſſeſſorem & fructuarium. Nam primò bonæ fidei poſſeſſoris fructus fiũt ſiue ab ipſo ſeparentur ſiue à quouis alio, fructuarij non fiunt niſi ab ipſo ſeparati fuerint non etiam ſi ab alio. l. qui ſcit.25.§. præterea.D.de vſur.& ideo quandiu apud illum manent fructuarij non ſunt l. arboribus.12.§. vlt.D.de vſu. cum bonæ fidei poſſeſſoris ſint quamuis poſſeſsionem eorum non ſit nactus, vt eſt accipiendum quod eſt in l.bonæ fidei 48.in prin. De acquir. reru.

rer. domin. Denique etiam priuſquam percipiat ſtatim vbi à ſolo ſeparati ſunt bonæ fidei emptoris fiũt. Deinde bonæ fidei poſſeſſoris fructus ſunt ſiue excuſsi fuerint, ſiue per ſe deciderint, fructuarij niſi excuſsi fuerint non etiam ſi deciderint, l. ſi fructuarius 13. D. quib. mod. vſusf. Atque hic duobus modis accipio, quoquò modo, in l. qui ſcit. 25. §. præterea. De vſur. Id autẽ locũ habet quoquo modo ſati fuerunt fructus, id eſt, ſiue ab ipſo bonę fidei poſſeſſore, ſiue ab alio quouis, quòd apparet ex ortitheſi malæ fidei poſſeſſoris, cuius fructus non fiunt quoquo modo ſati fuerint. d. l. qui ſcit. in princ. & ex eiuſdem legis §. præterea. Igitur bonæ fidei poſſeſſoris fructus fiunt omnes ſiue ipſe ſeuerit, ſiue alius quiuis, & ſiue bonæ fidei poſſeſſoris induſtria & opera fructus prouenerunt, ſiue alius cuiuſuis. Et hoc modo accipio quod eſt in l. bonæ fidei 48. in princ. Dote acquir. rerum domin. fructus bonæ fidei emptoris eſſe non ſolùm qui eius induſtria & opera prouenerunt, ſed omnes, id eſt, etiã alios quoſcunq; ab alio quàm à bonę fidei poſſeſſore ſatos, aut etiã eos qui alius quam bonæ fidei poſſeſſoris opera & induſtria prouenerũt. Id quod Iċtus eadem ratione probat, qua l. qui ſcit. 25. §. præterea: de eadem re & ſpecie tranctans quòd quantum ad fructus attinet, bonę fidei emtor penè loco domini ſit. Vt itaque fructus quos alius quiuis quam dominus ipſe ſeuit domini ſunt propter ius corporis, quod màgis quàm ius ſeminis aſpicitur in fructibus, ita & bonæ fidei

B emptо-

emtoris fiunt qui quoad fructus attinet domi-
nus penè eſt. Penè autem refero ad fructus na-
turales, quorum reſpectu bonæ fidei poſſeſſo-
ri domini loco non eſt l.fructus 45. D.de vſur.
Quæ adduntur poſtea verba in d.l.bonę fidei.
Denique etiam priuſquam percipiat bonæ fi-
dei emtor ſtatim vbi à ſolo ſeparati ſunt fru-
ctus, eius fiunt, ita accipienda ſunt. Dixerat
Iuriſconſultus bonæ fidei emtorem percipi-
endo fructus ſuos facere, cui ſtatim addit, imo
etiamſi non percipiat fructus eius fiunt ſta-
tim poſtquam ſolo ſeparati ſunt. Poſsis quo-
que dicere hæc verba non incommodè refer-
ri ad id quod dixerat Ictus fructus etiam alie-
na induſtria ſatis bonæ fidei poſſeſſori eſſe, vt
id ex iis velit cõfirmare hoc modo: Si fructus
à quocunq; ſint terra ſeparati bonæ fidei poſ-
ſeſſoris fiunt meritò eiuſdem fieri debent à
quocunque ſati fuerint. Sanè eodem mo-
do colligit l.qui ſcit.25.§.præterea D.de vſur.
Hæc ſunt qui mihi quæſtionem de bonæ fidei
poſſeſſore, an fructus tam naturales quam in-
duſtriales eius ſint tractanti in mentem vene-
runt: quæ quanta quamque difficilis habeatur
vulgo notum eſt ita vt de hac poſsis dicere
tot eſſe interpretum ſententias quot ferè ſunt
interpretes. Ad hanc igitur hæc paucis præ-
munitionis loco dicenda putaui, de qua quid
meæ ſententiæ prolixius alibi ex legib. & iu-
re noſtro aperiam.

NOTATVS VETERVM RITVS IN *nuptijs; ex quo l. penult. D. de donat. inter vir. & vxor. verè intelligitur, & ab interpolatione in ſuam vindicatur lectionem.*

CAP. VI.

Meritò videtur hæc lex difficillima, & penè inexplicabilis, quippe quæ ſibi contraria, & ſeipſam euertere videatur. Quæ caſu fuit cur eam ex iis etiam qui in iure ciuili aliquid vidiſſe exiſtimantur, emendarent atque interpolarent. Ego verò ſpero, quod quidem ſine cuiuſquam inuidia dictum & velim & credam facilè, hoc caput tantùm lucis ei allaturum vt ſeipſa in poſterum vindicet ab omni emẽdatione. Sciendum eſt igitur duplex matrimonij genus hac in lege proponi, vnum quod ſolo fit maritali conſenſu & honore, nullo ritu ac ceremonia: alterum quod fit ſolennitatib. aquæ & ignis adhibitis, quod proponitur in §. vltim. id tamen priori loco tractabitur. Vxores aqua & igni acceptas fuiſſe à maritis cum matrimonia legitimè & ſolenniter contraherentur, iamdudum probatum eſt à pluribus doctiſsimis viris, ita vt poſt illos aliquid hac de re dicere actum eſſet agere potiùs quàm ad rem aliquid in medium adferre. Vnum inter cetera in hac lege monendum duxi, de virginis ſcilicet deductione in hortos, eiuſq; ibi commoratione quæ ſeparatam à viro diætam haberet. Hoc etenim fieri ſolitum fuiſſe in iis

nuptiis quę ſolenniter contrahebantur apparet tum ex hoc loco, tum ex Terentio in Adelph. act. 5. ſcen. 7. Atque hanc in horto maceriam iube dirui Quantum poteſt, hac transfer, vnam fac domum, traduce & matrem & familiam omnem ad nos. Qui Terentij locus ita hanc legem illuſtrat, vt nullus alius poſsit magis. Quod Scęuola in hortis, Terentius in horto; quod ille diætam, hic maceriam; quod ille priuſquam ad maritum vxor tranſiret, hic è cõtrario, vnam fac domũ, traduce & matrem & familiam omnem ad nos. In quibus poſtremis verbis ita apparet matrisfamilias nomen vt clariùs non poſsit, matremfam. ſcilicet dictam fuiſſe ſtatim poſtquam per deductionem in domum tranſijſſet ad maritum. Vnam fac domum dixit etiam Terentius eo ſenſu quo Vlpianus in l. 1. §. ſi vir aut vxor. D. de Sc. Silan. ſed quia, inquit, commixta familia & vna domus eſt, & Imperat. Gordianus vxorem ſociam domus eſſe ait. l. 4. C. de crimine expilat. heredit. & Cicer. 1. offic. Nam cùm ſit hoc natura commune animantium, vt habeant libidinem procreandi, prima ſocietas in ipſo eſt coniugio, proxima in liberis; deinde vna domus, communia omnia. Ex quo apparet demum poſt in domum deductionem vxorem matrisf. nomen habuiſſe, & originem ſumpſiſſe, quæ vocatur & laudatur vitæ ſocietas & conſortium inter coniuges in l. 1. D. de ritu nuptiar. l. 1. D. rerum mot. l. ſi rerum 82. D. de re iudic. d. l. 4. C. de crimine expil. hered. Horti autem intelliguntur qui ſunt ædibus iuncti,

iuncti, vt in l.vrbana 197. D.de verbor.ſignif. l.vltim.in prin.D.de ſeruit.prędior.vrbanor. in quibus ſæpe cænaculum & maceria erat d. l.vltim.in princ.l.ſenatus 43.§.1.D.de leg. 1. l. vxorem 41.D.de leg.3. ac ſæpe loco ædium habitabantur l.5.§.domum.D.de Iniuriis. Alij enim ſunt qui extra vrbem erant.l.4.§. penult. D. de penu leg. d.l.198. Hic autem contrahendarum nuptiarũ modus quando ſcilicet vxores aqua & igni accipiebantur, pertinebat ad eas nuptias quæ per confarreationem fiebant, quod oſtendit Seruius 4. Aeneid. hac amplius adhibita, vt explicat Seruius ſolennitate. Sellæ duæ iugatæ erant ouili pelle ſuperiniecta eius ouis quæ hoſtia fuiſſet, ibique nubentes velatis capitibus in confarreatione ſedebant, oportebat, inquam pellem eſſe eius ouis quę hoſtia fuiſſet, quod & Feſtus in aliis etiam ſacris ſolennitatibus vſitatum fuiſſe indicat, cùm ait mortuæ pecudis coreo calceos aut ſoleas fieri flaminicis nefas habitum fuiſſe, ſed aut occiſæ alioqui aut immolatæ, quoniã ſua morte extincta omnia funeſta ſint. Illud etiam de duabus ſellis elucidare placet, eas nimirum poſt nuptias locum adhuc habuiſſe, & mariti & matrisf. ſeparatas ſellas fuiſſe, non tamen ſeparatos agros, ſed in eadem diæta eademque villa diuerſas cathedras ſeu ſellas habuiſſe. Sidon. Ep. 9. lib. 2. Sic tamen, quod qui inter matronarum cathredras codices erant ſtilus iis religioſus inueniretur, qui verò per ſubſellia patrumfamilias, ij cothurno latialis eloquij nobilitarentur. Pertinet huc nonnihil l.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

de iure quod receptum fuerit ante Conſtitutionem D. Pij rem non explicant, cùm veriſimile ſit minimè Pomponiũ qui poſt D. Pium ſcripſit contra eius Conſtitutionem ſcribere voluiſſe. Huc accedit quod Vlpianus qui in d. l. moris. §. vltim. ſcribit ſtatuliberum quaſi liberum iam puniendum eſſe, (Quæ verba propter particulam Iam occaſionem dederũt illi ſuprà adductę ſententię ac conciliationi) alibi tamen fatetur ſtatuliberum ſerui appellatione comprehendi & non minùs quàm ſeruum tormentis ac quæſtioni admoueri l. 1. §. ſerui appellatione, D. de Sc. Silanian. Dicendum enim eſſet Vlpianum poſt Conſtitutionem D. Pij modò ex ea modò contra eam reſpondiſſe: quòd planè ridiculum eſt dicere. Abſurdum etiam fòret hac ratione conciliare l. edictum. 8. §. vltim. D. de quæſtion. cum l. ſtatuliber. 14. eod. in quarum vna Paulus ait de ſtatulibero non ſecus ac de ſeruo quæſtionem haberi, in altera negat Modeſtinus ſtatuliberum vt ſeruum puniendum eſſe, ſed potiùs vt liberum: cùm vterque poſt Conſtitutionem D. Pij ſcripſerit. Quapropter ſciendum eſt quod dicitur, ſtatuliberum medio tempore ſeruum eſſe & ideo vt ſeruũ puniri, id reſpectu heredis rectè dici non autẽ reſpectu extranei. Et hoc eſt quod dicitur in d. l. ſtatuliberi, à ceteris ſeruis noſtris ſtatuliberos nihil differre, ideoq; eiuſdẽ eſſe cõditionis cuius ſunt ceteri ſerui noſtri: & quod ita ait Vlp. in d. l. 1. §. ſerui de Sc. Sila. nam medio tempore heredis ſunt, nec quod conditio exiſtens efficit vt deſinant

eſſe

eſſe heredis facit ne videan.ur interim eius eſſe, & Paulus in d.l.edictum, §. vlti de quæſtio. dum inquit, vt quæſtio ex eo habeatur quod ſeruus heredis eſt. Ergo quando heres pœnam à ſtatulibero petit, non vt liber, ſed vt ſeruus heredis punitur ſtatuliber, ne deterior cauſa heredis ſit ob beneficium ſtatu libertatis, arg. l.ſi is qui ius.42.in fin.D.ad l.Iul.de adul. Et ita intelligenda eſt l.ſtatuliberi in princ. ex ipſis legis verbis: ſtatuliberi à ceteris ſeruis noſtris nihil penè differũt. At non ſi reſpectu heredis ſeruus eſt & vt ſeruus punitur ſtatuliber etiã reſpectu extranei ſeruus eſt, ideoq; vt ſeruus puniri poteſt. Reſpectu enim extranei vel alius quam heredis liber eſt, & vt liber punitur. Atque ita intelligenda eſt Conſtitutio D. Pij. Hæc diſtinctio non in ſtatulibertis tantũ obtinet, ſed in ijs quoque qui ius aureorum anulorum ſunt conſequuti. Hi enim quamuis reſpectu extranei pro ingenuis habeantur, reſpectu tamen patroni pro libertis habentur & vt liberti puniuntur, ne deterior patroni cauſa fiat per ius illud & beneficium aureorũ anulorum l.ſi exheredatus.§.vlt.cum l. ſeq.D. de S.C.Silan.l. ſi is qui ius 42.D.ad leg. Iul. de adult.l.ſed ſi hac lege.9.§.1.D.de in ius vocan. Sic & in tutela liberorum patroni, pro libertis habentur, in aliorum tutelis pro ingenuis l.ἀπελεύθερον. 14. l. cum ex oratione 44. D. de excuſat. Atque ita quod Nouel.78.ius aureorũ anulorum tribuitur libertis, vt ingenui ſint & habeantur, id reſpectu patronorum locum habet minimè.

IN-

INTELLECTVS L. POMPONIVS 9. D. de negoc. geſtis.

CAP. IIII.

CVm multæ ſunt leges quæ abſq; ſuis inſcriptionibus explicari intelligiq; minimè poſſunt, tùm vel l. Pomponius. 9. D. de negoc. geſt. explicatio fruſtra tentatur, niſi ratio inſcriptionis habeatur. Ex quo cuius ſint vtilitatis & fructus ſingularum legum in Pandectis relatarum inſcriptiones liquidò conſtare poteſt. Nam hæc lex quæ multùm vexata hactenus minimè percepta intellectaque fuiſſe videtur, ope & auxilio inſcriptionis mirificè illuſtratur ac elucidatur. Sumpta eſt ex libris Quæſtionum Scæuolæ, in quibus multa continentur quę ad Reſponſorum propriè libros pertinere videntur: aut potius multa referuntur in Quæſtionum libris quæ iam antè in libris Reſponſorum habebantur: vt de Quęſtionum & Reſponſorum Papiniani libris alij prodiderunt. Itaque habenda eſt conſulentis Scæuolam & conſulti Scęuolæ ratio. Hæc conſulens ex Pomponio profert: Si negocium quamuis malè à te geſtum probauero, negociorum tamen geſtorum te mihi non teneri: eique quodammodo dura videntur, cum abſurdum ſit negociorum geſtorum actionem ſemel cœptam propter rem aut negocium geſtum nuda voluntate, id eſt, ſola probatione negocij geſti tolli & euaneſcere. Quare verius ipſi videtur eo caſu actionem negociorum geſtorum non extingui aut ceſ-

ceſſare, ſed pendere donec re ipſa quod geſtũ eſt comprobatum ac ratum habitum ſit. (Eſt enim inter probare & ratum habere ſeu comprobare, vt infrà dicetur.) Putat igitur negociorum geſtorum actionem nuda illa probatione tolli nòn debere, ſed expreſſa comprobatione & ratihabitione: Ideoque quod dictum eſt à Pomponio negociorum geſtorum actionem ceſſare, ſic intelligendum eſſe. (Illa enim verba: ſed ſuperiùs ita verum, &c. ſic accipio) vt voluerit Pomponius tùm dèmum locum hóc habere quando negocij geſtor dolo malo caret. Huc vſque conſulentis ſententia, qui putat nón nuda negocij probatione ſed ratihabitione negotiorum ceſſare actionem, & tandiu durare eam quamdiu ratum non habuerit is cuius negocium ſit, neque enim ſufficere rem probari à domino, ratum haberi neceſſe eſſe. Scæuola ſuam interponens ſententiam plus admittit quam conſultor, dum ait: non tantùm poſt ſolam probationem negociorum geſtorum durare actionem, ſed etiam poſt ratihabitionẽ & comprobationem. Et hoc eſt quod ait in lege, Imò puto etſi comprobem, &c. quaſi dicat, imò plus admitto etiã poſt ratihabitionem non ceſſare actionem negociorum geſtorum, quod in fine legis pòſt multam diſputationem eo modo & ſenſu repetit: Erit igitur, inquit, & poſt ratihabitionem negociorum geſtorum actio. Vnde quòd dictum eſt à Pomponio eum qui geſsit non teneri, ſi ego dominus negocij quod geſtum eſt probauero ſic intelligi debere oſtendit, vt nõ
poſsim

FRVCTVS PERCEPTI. DVAE INter *bonæ fidei poſſeſſorem & fructuarium differentiæ. Explicata l. bonæ fidei. 48. in pri. D. de acqui. rerum domini.*

CAP. V.

VVlgò percepti fructus definiuntur: qui ſunt à ſolo ſeparati. Id quod non eſt omnino verum. Differunt enim fructus percepti ab ijs, qui ſolo deſierunt contineri l. ſi fructuarius. 13. D. quib. modo vſus f. l. qui ſcit. 25. §. præterea. D. de vſur. l. bonæ fidei. 48. in pri. D. de acquir. rerum domin. & fructus ſeparati non continuò percepti fructus ſunt, quamuis quidem percepti qui ſunt etiam ſint neceſſariò ſeparati: quoniam fructus percepti dicuntur, qui ab eo ipſo cui acquiruntur ſolo ſunt ſeparati: aut qui cum primò ab alio ſeparati ſunt eos dominus ſibi poſtea vſurpauit: ſeparati verò ſimpliciter dicuntur, etiam qui ab alio quouis quàm à domino ſeparati nondum à domino naturaliter poſsidentur. Colligitur & illuſtratur hæc differentia duabus legib. quas modo protuli. Nam in d. l. ſi fructuarius 13. Quib. mod. vſus f. hoc intereſſe inter fructuarium & bonæ fidei poſſeſſorem dicitur, quod huius fructus fiant ſtatim poſtquã à ſolo ſeparati fuerint, illius cùm eos perceperit: vbi perceperit explicandum eſt per ſe à ſolo ſepararit: quia agit de fructuario, qui aliter dominus fructuum eſſe non poteſt. l. qui ſcit. 25. §. præterea. D. de vſur. l. arborib. 12. §. ſi fur. D. de vſus fruct. l. ſi ſeruus communis. 61.

§.locaui. D. de furt.l.ſi eius.78.de rei vindicat. (hanc enim legem ad vſu fructuarium pertinere lib.2.harum Animad.oſtẽdemus.) Et quæ in illa lege inter bonæ fidei poſſeſſorẽ & vſu fructuariũ ſtatuitur differẽtia hęc eſt: Fructuarij nõ poſſeſſoris ſunt fructus niſi ipſi eos ſeparari:,bonę fidei ſunt etiãſi eos ab alio ſeparari cõtigerit: quod tamẽ diſcrimẽ turbat Accurſius ob non obſeruatã verbi percipere ſignificationẽ in d.l.13. In l.bonæ fidei 48.in prin.dicuntur fructus fieri bonæ fidei poſſeſſoris ſtatim poſtquam à ſolo ſeperati ſunt etiam antequã ab eo percipiantur, quo ſignificat Ictus fructus ſeparatos ab alio nihilominus bonæ fidei poſſeſſoris eſſe etiam antequam ab illo repetiti ſunt: idq; clariùs paulò pòſt aperiam in prima inter fructuarium & bonæ fidei poſſeſſorem differentia. Percipere itaque non eſt ſimpliciter nec quoquo modo à terra ſeiungere, ſed ſeparando poſſeſsionem fructuũ naturalem & corporalem conſequi. Vt autem quoquo modo accipiam apparebit ex differentia duplici quam proponam inter bonæ fidei poſſeſſorem & fructuarium. Nam primò bonæ fidei poſſeſſoris fructus fiũt ſiue ab ipſo ſeparentur ſiue à quouis alio, fructuarij non fiunt niſi ab ipſo ſeparati fuerint non etiam ſi ab alio. l. qui ſcit. 25.§. præterea.D.de vſur.& ideo quandiu apud illum manent fructuarij non ſunt l. arboribus. 12. §. vlt. D.de vſu. cum bonæ fidei poſſeſſoris ſint quamuis poſſeſsionem eorum non ſit nactus, vt eſt accipiendum quod eſt in l.bonæ fidei 48.in prin. De acquir. reru.

rer. domin. Denique etiam priuſquam percipiat ſtatim vbi à ſolo ſeparati ſunt bonæ fidei emptoris fiũt. Deinde bonæ fidei poſſeſſoris fructus ſunt ſiue excuſsi fuerint, ſiue per ſe deciderint, fructuarij niſi excuſsi fuerint non etiam ſi deciderint, l. ſi fructuarius 13. D. quib. mod. vſusf. Atque hic duobus modis accipio, quoquo modo, in l. qui ſcit. 25. §. præterea. De vſur. Id autẽ locũ habet quoquo modo ſati fuerunt fructus, id eſt, ſiue ab ipſo bonę fidei poſſeſſore, ſiue ab alio quouis, quòd apparet ex antitheſi malæ fidei poſſeſſoris, cuius fructus non fiunt quoquo modo ſati fuerint. d. l. qui ſcit. in princ. & ex eiuſdem legis §. præterea. Igitur bonæ fidei poſſeſſoris fructus fiunt omnes ſiue ipſe ſeuerit, ſiue alius quiuis, & ſiue bonæ fidei poſſeſſoris induſtria & opera fructus prouenerunt, ſiue alius cuiuſuis. Et hoc modo accipio quod eſt in l. bonæ fidei 48. in princ. De acquir. rerum domin. fructus bonæ fidei emptoris eſſe non ſolùm qui eius induſtria & opera prouenerunt, ſed omnes, id eſt, etiã alios quoſcunq; ab alio quàm à bonę fidei poſſeſſore ſatos, aut etiã eos qui alius quam bonæ fidei poſſeſſoris opera & induſtria prouenerũt. Id quod Ictus eadem ratione probat, qua l. qui ſcit. 25. §. præterea: de eadem re & ſpecie tractans quòd quantum ad fructus attinet, bonę fidei emtor penè loco domini ſit. Vt itaque fructus quos alius quiuis quam dominus ipſe ſeuit domini ſunt propter ius corporis, quod magis quàm ius ſeminis aſpicitur in fructibus, ita & bonæ fidei

emtoris fiunt qui quoad fructus attinet dominus penè eſt. Penè autem refero ad fructus naturales, quorum reſpectu bonæ fidei poſſeſſori domini loco non eſt l.fructus 45. D.de vſur. Quæ adduntur poſtea verba in d.l.bonę fidei. Denique etiam priuſquam percipiat bonæ fidei emtor ſtatim vbi à ſolo ſeparati ſunt fructus, eius fiunt, ita accipienda ſunt. Dixerat Iuriſconſultus bonæ fidei emtorem percipiendo fructus ſuos facere,cui ſtatim addit, imo etiamſi non percipiat fructus eius fiunt ſtatim poſtquam ſolo ſeparati ſunt. Poſsis quoque dicere hæc verba non incommodè referri ad id quod dixerat Il†us fructus etiam aliena induſtria ſatis bonæ fidei poſſeſſori eſſe, vt id ex iis velit cõfirmare hoc modo: Si fructus à quocunq; ſint terra ſeparati bonæ fidei poſſeſſoris fiunt meritò eiuſdem fieri debent à quocunque ſati fuerint. Sanè eodem modo colligit l.qui ſcit.25.§.præterea D.de vſur. Hæc ſunt qui mihi quæſtionem de bonæ fidei poſſeſſore, an fructus tam naturales quam induſtriales eius ſint tractanti in mentem venerunt:quæ quanta quamque difficilis habeatur vulgo notum eſt ita vt de hac poſsis dicere tot eſſe interpretum ſententias quot ferè ſunt interpretes. Ad hanc igitur hæc paucis præmunitionis loco dicenda putaui, de qua quid meæ ſententiæ prolixius alibi ex legib. & iure noſtro aperiam.

NOTA-

NOTATVS VETERVM RITVS IN *nuptijs; ex quo l. penult. D. de donat. inter vir. & vxor. verè intelligitur, & ab interpolatione in ſuam vindicatur lectionem.*

CAP. VI.

MEritò videtur hæc lex difficillima, & penè inexplicabilis, quippe quæ ſibi contraria, & ſeipſam euertere videatur. Quæ cauſa fuit cur eam ex iis etiam qui in iure ciuili aliquid vidiſſe exiſtimantur, emendarent atque interpolarent. Ego verò ſpero, quod quidem ſine cuiuſquam inuidia dictum & velim & credam facilè, hoc caput tantùm lucis ei allaturum vt ſeipſa in poſterum vindicet ab omni emẽdatione. Sciendum eſt igitur duplex matrimonij genus hac in lege proponi, vnum quod ſolo fit maritali conſenſu & honore, nullo ritu ac ceremonia: alterum uod ſit ſolennitatib. aquæ & ignis adhibitis, quod proponitur in §. vltim. id tamen priori loco tractabitur. Vxores aqua & igni acceptas fuiſſe à maritis cùm matrimonia legitimè & ſolenniter contraherentur, iamdudum probatum eſt à pluribus doctiſsimis viris, ita vt poſt illos aliquid hac de re dicere actum eſſet agere potiùs quàm ad rem aliquid in medium adferre. Vnum inter cetera in hac lege monendum duxi, de virginis ſcilicet deductione in hortos, eiuſq; ibi commoratione quæ ſeparatam à viro diætam haberet. Hoc etenim fieri ſolitum fuiſſe in iis

nuptiis quę ſolenniter contrahebantur apparet tum ex hoc loco, tum ex Terentio in Adelph. act. 5. ſcen. 7. Atque hanc in horto maceriam iube dirui Quantum poteſt, hac tranſfer, vnam fac domum, traduce & matrem & familiam omnem ad nos. Qui Terentij locus ita hanc legem illuſtrat, vt nullus alius poſsit magis. Quod Scęuola in hortis, Terentius in horto; quod ille diætam, hic maceriam; quod ille priuſquam ad maritum vxor tranſiret, hic è cōtrario, vnam fac domũ, traduce & matrem & familiam omnem ad nos. In quibus poſtremis verbis ita apparet matrisfamilias nomen vt clariùs non poſsit, matremfam. ſcilicet dictam fuiſſe ſtatim poſtquam per deductionem in domum tranſijſſet ad maritum. Vnam fac domum dixit etiam Terentius eo ſenſu quo Vlpianus in l. 1. §. ſi vir aut vxor. D. de Sc. Silan. ſed quia, inquit, commixta familia & vna domus eſt, & Imperat. Gordianus vxorem ſociam domus eſſe ait. l. 4. C. de crimine expilat. heredit. & Cicer. 1. offic. Nam cùm ſit hoc natura commune animantium, vt habeant libidinem procreandi, prima ſocietas in ipſo eſt coniugio, proxima in liberis; deinde vna domus, communia omnia. Ex quo apparet demum poſt in domum deductionem vxorem matrisf. nomen habuiſſe, & originem ſumpſiſſe, quæ vocatur & laudatur vitæ ſocietas & conſortium inter coniuges in l. 1. D. de ritu nuptiar. l. 1. D. rerum mot. l. ſi rerum 52. D. de re iudic. d. l. 4. C. de crimine expil. hered. Horti autem intelliguntur qui ſunt ædibus iuncti,

iuncti, vt in l. vrbana 197. D. de verbor. ſignif. l. vltim. in prin. D. de ſeruit. prędior. vrbanor. in quibus ſæpe cænaculum & maceria erat d. l. vltim. in princ. l. ſenatus 43. §. 1. D. de leg. 1. l. vxorem 41. D. de leg. 3. ac ſæpe loco ædilium habitabantur l. 5. §. domum. D. de Iniuriis. Alij enim ſunt qui extra vrbem erant. l. 4. §. penult. D. de penu leg. d. l. 198. Hic autem contrahendarum nuptiarũ modus quando ſcilicet vxores aqua & igni accipiebantur, pertinebat ad eas nuptias quæ per confarreationem fiebant, quod oſtendit Seruius 4. Aeneid. hac amplius adhibita, vt explicat Seruius ſolennitate. Sellæ duæ iugatæ erant ouili pelle ſuperiniecta eius ouis quæ hoſtia fuiſſet, ibiq́ue nubentes velatis capitibus in confarreatione ſedebant, oportebat, inquam pellem eſſe eius ouis quę hoſtia fuiſſet, quod & Feſtus in aliis etiam ſacris ſolennitatibus vſitatum fuiſſe indicat, cùm ait mortuæ pecudis coreo calceós aut ſoleas fieri flaminicis nefas habitum fuiſſe, ſed aut occiſæ alioqui aut immolatæ, quoniã ſua morte extincta omnia funeſta ſint. Illud etiam de duabus ſellis elucidare placet, ęas nimirum poſt nuptias locum adhuc habuiſſe, & mariti & matrisf. ſeparatas ſellas fuiſſe, non tamen ſeparatos agros, ſed in eadem diæta eademq́ue villa diuerſas cathedras ſeu ſellas habuiſſe. Sidon. Ep. 9. lib. 2. Sic tamen, quod qui inter matronarum cathredras codices erant ſtilus iis religioſus inueniretur, qui verò per ſubſellia patrumfamilias, ij cothurno latialis eloquij nobilitarentur. Pertinet huc nonnihil l.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

1.C.de verb.ſignif.ibi vinum quod in apothecis fuit ſi ideo illic habuit,vt cum in prędium veniſſet materf. eo vteretur,&c. Ergo vt hæc concludatur obſeruatio, ante nuptias ſeparatæ erant diætæ viri & vxoris ſeparatæ ſellæ, poſt nuptias verò coniunctæ diætæ ſeparatæ ſellæ.His præmiſsis nunc ad ſententiam huius §.vlt.accedamus. Igitur inter eos qui ſolenniter nuptias contrahunt donatio valet ſi fiat ante nuptias quamuis ipſo die nuptiarum l. inter eos.27.D.de donat. inter vir.& vxor.niſi ſcilicet ſit facta deductio in domum mariti, quia iam vxor eſſe videtur quæ deducta eſt in domum l. cùm in te 6. C. de donat. ante nupt. nec opus eſt accedat cõcubitus l. 15. D.de condit. & demonſt. Hæc de poſteriori huius legis capite. Diuerſum eſt caput primũ. In eo enim matrimonium valere proponitur etiam abſq; tabularum conſignatione & in domum deductione, ſineq; vllo planè ritu & ſolennitate l. 4.D.de pignor.l.4.D.de fide inſtrum. Solo igitur cõſenſu ac maritali tantùm affectione hoc conſiſtere matrimonium dicimus. Hinc regula regulas, Nuptias conſenſus non concubitus facit, quæ de ſimplici ac nudo cõſenſu minimè intelligenda, ſed vt ante propoſuimus, de conſenſu & honore maritali, alioqui matrimonium nihil à concubinatu differret, qui ſola animi deſtinatione æſtimatur l.4.D.de cõcubin. Neque rurſus intelligenda eſt de conſenſu cõfirmato per deductionem in domum, vt voluit Hotomanus, qui hac de cauſa accuſauit Tribonianũ,quaſi minùs propriè dictam

regulam eruiſſet ex d.l.cui fuerit.15.D.de condit.& demonſtrat. quæ loquitur de conſenſu poſt deductionem in domum. Nam licet de regula elicita ſit ex d. l. 15. non minùs tamen vera eſt etiam intellecta de ſimplici maritali affectione,id eſt non confirmata per deductionem in dómum. Atque huc valde pertinet l. cum hic ſtatus 32.§.ſi mulier.D.de donat.inter vir.& vxor. vbi hæc eadem proponitur regula, nulla deductionis in domum facta mentione.Non coitus, inquit Vlpian. matrimonium facit ſed maritalis affectio. Quæ & eodem ſenſu à Papiniano proponitur in l. donationes. 31.in prin.D.de donat.& à Iuſtiniano Nouell. 67.cap.2. Maritalis igitur affectio ſola matrimonium facit.l.5.D.de bon.damnat. Quapropter hoc caſu donatio non valet quia facta videtur inter virum & vxorem d.§. mulier.d. l.31. vbi illa verba perſonis inter ſe comparatis hoc ſignificant, viro & vxore inter ſe comparatis vt in vtroque ſit dignitas par & ingenuitas, vt in l.ſi donationum 22. C.de nupt.inter pares honeſtate perſonas. Concubinam enim eo in loco ab vxore voluit ſeparare Papinian.quæ inuicem dignitate diſtinguuntur l. item legato. 49.§. parui autem refert, D. de leg. 3. Item quod d.l.31.ait, coniunctione vitæ comparata, non hoc ſignificat vt vir & vxor debeant vnà habitare cum ſeorſim etiam maritalem affectũ habere poſsint. d.§. ſi mulier. d.l.5.D.de bonis damnat.ſed illud vult ſignificare quod eſt in definitioue matrimonij: per-

B 4 petuam

petuam ſcilicet & indiuiduam vitæ coniunctionem.

RATIO CONCILIANDI L. EX DIuerſo.17. D. ſolut. matrim. cum l. ſicut autem.21. D. de re iudicat.

CAP. VII.

SI ſocer à marito de dote conueniatur, an hoc honore affici debeat, vt non in ſolidum, ſed quatenus facere poteſt damnetur, quæri ſolet. Neratius cum Proculo ſcribit iuſtum quidem & æquum eſſe, vt non in ſolidum ſed quatenus facere poteſt conueniatur l. ex diuerſo.17. D. ſoluto matrim. alio nos tamen iure vti l. ſicut 21. D. de re iudicat. quę verba ſic accipio, vt velit Neratius ipſo iure aut potius ſtricto & ciuili iure id quidem eſſe receptum, quamuis æquius iuſtius ſit contrarium. Atq; eodem modo Paulus in ſimili caſu ex Proculo in d. l. ex diuerſo dari exceptionē ait, quamuis iure ciuili obligatio ſit, quò ſignificat Iᴄtus dari exceptionem iuſto & æquo iure quanquam ſtricto & ciuili obligatio conſiſtat & ideo denegetur exceptio. Ius receptum & quo vtimur ius ſtrictum eſt, quod ſæpe æquiore & extraordinario iure emendatur & mitigatur. Vnde cùm ſecundum ius vulgare, aut vt ait Iᴄtus, ſecundum vulgarem iuris formam pater filios ſuos quos emancipare rogatus eſt, emancipare non cogatur l. filiusf. 114. §. ſecundum vulgarem D. de leg. 1. extra ordinem tamen cogitur.

tur. l. ſi cui legatum 92. §. 1. D. de condit. & de monſt. quia nimirum in extraordinariis iudiciis ſtrictum ius negligitur l. actio. 43. D. de negoc. geſt. Atque ita in l. 3. in pri. D. de minoribus cum dictum eſſet minoribus rem ſuam etiam benè gerentibus adminiſtrandam non committi, eoque nos iure vti, additur principes perrarò minoribus rerum ſuarum adminiſtrationem extra ordinem indulgere. Ius itaque vulgare & receptum ſignificat ius ſtrictum cui ſępe adhærere ſolent. Icti etiam contra omnem æquitatem, vt in ſpecie l. ſæpe 53. §. vltim. D. de verbor. ſignif. l. proſpexit 12. §. 1. D. Qui & à quibus manumiſ. Hoc igitur in loco quamuis iuſtum & æqum ſit ex ſententia Proculi & Neratij qui ſępenumero contra ius ſtrictum & receptum reſponderunt, ſocerum conuentum à marito in ſolidum nõ condemnari, iure tamen aliter introductum eſt, quod & ipſe Neratius non diffitetur in d. l. ſicut autem 21. De re iudicat. Atq; hæc ſententia etiam probatur & confirmatur ex eo, quod proponitur in lege quæ proximè ſubſequitur d. l. ſicut autē. in qua ex Pomponio additur id quod eſt in d. l. ſicut autem, ita accipiendum eſſe ſi à ſocero petatur ex promiſsione ſoluto matrimonio. Nam aliud eſſe ſi conſtante adhuc matrimonio dos ab eo petatur, ſuccurrendum enim vtiq;, & vt ne maioris ſummæ condemnetur quàm quantum facere poteſt. Hoc enim in loco vtique interpretor tam ex æquitate quam ex iure recepto.

DVPLICEM VIDERI ESSE *legis actionem.*

CAP. VIII.

DVplicem eſſe legis actionem exiſtimo, quam vt iuriſdictionem in contentioſam & voluntariam diuidere poſsis. Ita enim accipio quod eſt in l.3.D. de offic. proconſul. dum ait Iltus, Omnino enim non eſt apud eum legis actio; Omnino, id eſt néque ex iuriſdictione voluntaria neque ex iuriſdictione contentioſa: de vtraq; enim paulò antè dixerat. Inde plenam legis actionem dicimus l.1.C.de adopt.quaſi aliqua minùs plena ſit, puta contentioſa ſola vel voluntaria ſola, vt ecce, magiſtratus quidam municipales habeat legis actionem Paulus lib. 2. Sentent. tit. 25. l. vltim. C. de vind. libert. quamuis facere ea non poſſunt quæ magis imperij ſunt quam iuriſdictionis l. ea quæ magis 26. D. ad municip. Qui autem plenam perfectámque legis actionem habet non ſolùm quæ ſunt iuriſdictoinis ſed etiam quę ſunt imperij facere poteſt. Atque eodem modo accipio l. meminiſſe 10. D. eod. tit. De offic. proconſul. vbi ait Iltus proconſulem vſq; ad aduentum ſucceſſoris ſui omnia agere debere, omnia, id eſt tam quæ ſunt contentioſæ quàm quæ voluntariæ iuriſdictionis. Itaque rectè infert, ergò ius dicere debet quod eſt contentioſæ iuriſdictionis. De voluntaria iuriſdictione dubitari non poterat, quia cum imperiũ proconſul non deponat priuſquàm Romam ingreſſus

greſſus ſit l.vltim.D.de offic.proconſul.iuriſdictionem voluntariã exercere minimè prohibetur, exemplo eius quod dicitur: eandem exercere iuriſdictionem voluntariam quamprimùm eſt vrbe Roma egreſſus quamuis in prouinciam quæ ei decreta eſt nondum peruenerit. Deponit aut iuriſdictionem contentioſam ſtatim poſtquã ſucceſſor metropolin prouinciæ ingreſſus eſt l. 1. D. de offic. præf. Auguſt. quod tamen vir doctus malè negat. Qua in re differt à præſide qui omne deponit imperium & omnem amittit iuriſdictionem poſtquam prouincia exceſsit & priuatus fit ſtatim. l.3. D. de offic. præſid. Dio lib. 53.item cumprimùm ſucceſſor prouinciam eſt ingreſſus licet metropolim nondũ attigerit l.ſi fortè 17. D. eod. in qua continetur exceptio eius quod diximus præſidem adueniente ſucceſſore ſuo deponere omnem iuriſdictionem tam contentioſam quàm voluntariam, nempe ſi neſcierit ſucceſſorem ſuum aduenisse. Tunc enim adhuc poterit exercere iuriſdictionem volũtariam, vt manumittere, tutores dare, quę ſunt iuriſdictionis volũtariæ. Sic denique accipio quod eſt in l. quidam conſulebant 57.D. de re iudic. vbi cùm Ilus ex eò, quod minori princeps poteſtatem dediſſet, probaſſet minorem rectè ius dixiſſe, addit, omnia enim princeps gerere decreuit, id eſt tam quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis quàm quæ contentioſæ. Sed vt ad legis actiones reuertamur, quod definiuntur in l.2.D.de Origin.Iur. quibus inter ſe homines diſceptabant, ad contentioſas

legis

legis actiones pertinere arbitramur. Eodem verò modo Feſtus in fragm. ius deſcribit. Vindiciæ, inquit, appellantur res eę de quibus cõtrouerſia eſt, quod potius dicitur ius. quia ſit inter eos qui contendunt. Temerè quidam hanc Pomponij deſcriptionem Triboniano aſſcribunt, & veram eſſe negant, cum eadem ex his Ouidij verbis elici poſsit. Ille nefaſtus erit per quem tria verba ſilẽtur, Faſtus erit per quem lege licebit agi. Legis autem actionis diuiſio confirmatur l. penul. de hęret. Ibi, omnis legitimus actus. Hactenus de legis actione, de qua aliàs pluribus.

IVSTAE ET INIVSTAE VXORIS appellatio, eiusq́ explicatio; item de duobus nubendi generibus ad l. ſi vxor 13. § 1. D. ad leg. Iul. de adult.

CAP. IX.

VXoris iuſtæ & iniuſtæ appellatio reperitur in l. ſi vxor, 13. §. 1. D. ad leg. Iul. de adulter. ex qua etiam conſtat aliud eſſe iuſtum matrimonium, iniuſtum aliud: cùm poſtquam dixiſſet de vxore tam iuſta quàm iniuſta addit: Hæc enim lex ad omnia matrimonia pertinet, omnia, id eſt, tam iuſta quàm iniuſta. Vtriuſq; matrimonij tam iuſti quàm iniuſti fit etiam mentio in l. 1. D. vn de vir & vxor. & legitimi ſolum (quod idem eſt cum iuſto) in l. de iure 37. §. vlt., D. ad municip. Iuſtum matrimonium eſt, in quo obſeruãtur ſolennitates quæ legibus requiruntur, ſecundum quod iuſta ac legitima vxor eſt, quæ

legum

legum ritibus adhibitis:& ſolennitatibus aut conuentione in manum non affectione ſola maritali ducitur, quæque vti leges iubent nubit. Martial. lib. 5. Quæ legis iuſſu nupſit tibi Lælia Quinte, vxorem potes hanc dicere legitimam. Sanè apud autores duo nubendi genera, lege & ſine; vel quod idem eſt, iuſtè & iniuſtè reperiuntur. Ouidius lib. 2. de Arte. Non legis iuſſu lectum veniſtis in vnum: Fungitur in vobis munere legis amor. Ex quo Ouidij loco ſatis intelligitur quid non lege nubere, amore ſcilicet ſolo maritali. Eadem quoque diuiſio nubendi lege & ſine lege reperitur apud Terent. in Phorm. Si vxorem velit lege, id licere facere: ſin aliter negat. Sic enim hic Terétij locus diſtinguendus eſt, non vt alias legitur in impreſsis libris: Nam (lege) ad vxorem referendum eſt, non ad licere, quod & Donatus videtur obſeruaſſe. Huc accedant & alia autorum loca. Iuuenal. Nō niſi legitimè vult nubere. Etiam apud Gaium lib. 1. Inſtit. duo ponuntur genera nubendi, nuptiis & ſolo con ſenſu, cuius verba poſt referétur. Martial. lib. 11. Nubere Sylla mihi nulla non lege parata eſt, ſed Syllam nulla ducere lege volo. Eſt autem lege nubere non ſimpliciter, id eſt, ſolo affectu nubere, ſed vt leges iubent, eoq́ue ſenſu vſurpauit Labeo in l. vltim. D. de ſtatutis. vbi Latini interpretes malè pro lege ſcripſerunt ex lege, & interpretati ſunt ex conditione; Melius Græci legem Iuliam intelligunt. Quod comprobat Vlpianus in fragm. titu. de tutelis, vbi ait: Mulieri virginiúe vt nubat le-

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ge ex lege Iulia de maritandis ordinibus tutorem dari à prætore vrbis ad dotem conſtituẽdam. Quo in loco rectè Vlpianus addit ad dotem conſtituendam, quoniam in nuptiis legitimis dos cum pacto intercedebat, l.1.C. de cond.ob cauſ.dat. Nouell. Maiorani de ſanctim.& viduis: lib.Reſpon.Papian.tit.37.Plautus Trinum. Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi ſic ſine dote dediſſe magis quàm in matrimonium. Vlpiani loco addatur hic Tertull.in Apolog. Nonne, inquit, vaniſsimas Papias leges quæ ante liberos ſuſcipi cogunt, quàm Iuliæ matrimonium contrahi: Quo in loco Tertullian.ait leges Iulias cogere, id eſt iubere vxorem ducere, vt Martial. Quæ legis iuſſo,&c. Et Ouidius: Non legis iuſſu,&c. Et Apuleius Apolog.2 Vxorẽ ducis leges iubent,& Vlpianus tit.17. Cælebs legi paruerit, id eſt, nupſerit. Ex his cùm conſtet quid ſit iuſtè nubere, ſatis etiam apparet, quæ ſit iuſta vxor, ea ſcilicet, quæ nupſit ſecundum legis conuentionem in manum in nubendo & alios ritus requirentes: quam ſicut nos iuſtam aut legitimam, aut lege iubentem dicimus, ſic Dionyſ. Halicar. κατὰ νόμους συνελθοῦσαι vocat, vt iniuſtam Zoſimus lib.2. οὐ κατὰ νόμους συνελθοῦσαι. Plutarch. quoque in collat.Anton.cum Demetrio hanc μὴ κατὰ νόμους συνοῦσαι, illam δικαίως γαμηθεῖσαι vocat. Vbi ita ſcribitur apud Gaium lib.1. Inſtit. Legitimæ ſunt nuptię, ſi Romanus Romanam nuptiis interuenientibus vel conſenſu ducat vxorem,

apparet

apparet nuptias ab ipſis nuptiis ſeparari, quia ait nuptias legitimas fieri nuptiis, id eſt, nuptiarum ſolennitatibus interuenientibus & ſolo conſenſu. Quo in loco, vt hoc obiter addã, legitimas nuptias vtraſque vocat. Has quoniam legibus approbatæ ſunt, & legibus nomen ſumpſerunt, vt concubinatu dicitur in fine l. 3. D. de concubin. illas quoniam legibus ipſis conſtitutæ ſunt & inuentæ: quemadmodum ciuiles dicuntur actiones & quę legibus conſtitutæ ſunt, & quæ iis comprobatæ ſunt. §. 1. Inſtit. de obligat. Aliàs melius diſtinguuntur nuptiæ à ſimpli matrimonio l. ſi ita. 10. D. de ritu nupt. l. penult. D. de Donat. inter virum & vxor. Notãdum eſt vt vxores dictæ ſunt iuſtæ, ſic & viros iuſtos dictos, qui habebant iuſtas vxores. Ouid. Quos faciunt iuſtos ignis & vnda viros. Hæc ſatis oſtendunt iuſtam vxorem aut legitimam dici eam quæ adhibitis legum ceremoniis & ritibus nupſit, quibus omiſsis, ſi quæ nubit iniuſta vxor eſt. Et cuius exemplũ eſſe puto inter aliã deportati vxore. Nã cũ modò ſolui matrimoniũ deportatione affirmetur l. ſi quis ſic ſtipuletur D. de don. inter vir. & vxor. modò negetur l. 5. D. de bon. damnat. l. res vxoris. C. de donat. inter vir. & vxor. l. 1. C. de repud. Hoc de iniuſta vxore, quæ ſolo affectu vxor eſt, intelligendum, illud de vera & legitima. Cùm enim peregrinus peregrinus efficiatur l. 1. C. de hered. inſtit. l. 10. D. de in ius vocand. non poteſt is legitimus maritus eſſe, quia inter peregrinum & ciuem Romanum non ſunt legitimæ nuptiæ. At quia affectu etiam

iam ſolo conſtant nuptiæ,nihilque prohibeat & verum mariti affectionem & mulierem vxoris animum retinere,quod d.l.5 & d.l.1.non mirum ſi nuptiæ conſiſtant, in quibus etiam naturale ius & gentium ſpectatur l. adoptimus §. 1. D.de ritu nuptiar. Pellex quæ vxoris loco in domo ſine nuptiis eſt l. naſsurius 144. D.de verbor.ſignific. pro iniuſta vxore accipi videtur apud Liuium; cum opponitur iuſtæ matr.fa.lib.49.Nam etſi,inquit,minor Lucius quàm Perſeus eſſet,hunc tamen iuſta matrefamilias illum pellice ortum eſſe. Iuſtam matrē famil. hic dixit quam ex Dionyſio & Zoſimo vocare poſsis καλα νόμȣς σζυελϐȣσαι. Ad Liuij locum pertinet hic Iuſtin.lib.x. Artaxerxi regi Perſarum ex pellicibus exu filij fuere, ſed tres tantum iuſto matrimonio ſuſcepti. Amicam quæ eadem eſt cum pellice d.l. 144. etiam vxori opponit Terent. Siue iſta vxor eſt, ſiue amica, vbi pro iſta legi poſſet commodè iuſta. Illud ad extremum obſeruandum eſt, iniuſta matrimonia adhibitis poſtea ſolennitatibus & repetitis ritibus conſiumata fuiſſe. Papian. lib.1.Syluar. ſubiit leges & frena momordit. Ille ſolutus amor conſumta eſt fabula vulgi: Et narrata diu viderunt oſcula ciues. Ex quibus verſibus intelligitur partim in his apud Tacitnm lib.11.Annal. Cuncta nuptiarum ſolennia celebrat:Haud ſum ignarus fabuloſum viſum iri,tantum vllis mortalium ſeiuritatis fuiſſe in ciuitate omnium gnara & nihil reticente nedum conſulem deſignatum cum vxore principis prædicta die adhibitis, qui obſignarent

gnarent velut ſuſcipiẽdorum liberorum cauſa conueniſſe:at illam audiſſe auſpicium verba ſubiſſe,ſacrificaſſe apud deos, diſcubitum inter conuiuas,oſcula,complexus noctem denique aſtam licenta coniugali,quid ſit ſubiſſe, legibus ſcilicet paruiſſe in nubendo, partim matrimonia legibus probata & iuſta palam et ſcientibus,videntibusq́ue amicis atque ciuib. celebrata fuiſſe,quod & in iure noſtro eodem ſenſu dicitur,cùm de eadem re tractatur,vicinis ſcientibus l.ſi vicinis.9. C. de nupt.l.filiũ. 6.in fin.D.de his qui ſui vel alien.iuri.Iuuena. Hæc tu ſecreta & paucis commiſſa putabas. Non niſi legitimè vult nubere,partim deniq; fama vulgi & rumore matrimonia minus iuſta ac legitima nota fuiſſe.Plaut. in Perſ. Non tu nunc hominum mores vides. Cuiuſmodi hic cum fama facilè nubitur. Tacit.lib.12.C. Pomp.& l.vera.Coſ.5. pactum inter Claudiũ & Agrippinam matrimonium iam fama iam amore illicito firmabatur, necdum celebrare ſolennia nuptiarum audebant nullo exemplo deducta in domum patrui patris filia. Ad id quod ſupra diximus matrimonia iniuſta confirmari conſueuiſſe,facit quod apud Teren. in And. Pamphilo Glycerium quam iam pro vxore habebat pater in manum poſtea dat his verbis. Te iſti virum do omnium tutorem patrem,bona noſtra hæc tibi committo & tuæ mando fidei. Hæc ſatis ſuperq́ue de iniuſta vxore,quam eſſe dicimus, quæ cùm poſſet ritibus adhibitis iuſta eſſe, ijs omiſsis, iniuſta facta eſt:non quæ cùm vellet iuſta eſſe, iuſta eſſe

non potuit. Hæc enim quamuis non ſit iuſta & legitima, l. 4. D. de ritu nupt. l. cum legitimæ. 19. D. de ſtatu homin. in hoc tamen tractatu talis à nobis non intelligitur.

QVAEDAM EXPOSITA ET DECLArata in L. 1. D. de Regul. Iuris.

CAP. X.

IN lege prima, de regul. Iuris quædam ſunt aliorum iam explicata diligentia, quæ ideo repetenda non duco. Id enim neque propoſitum fert meum neque patientia lectoris. Quòd verò hic dicitur non ex regula ius ſumi, ſed exuire regulam ſic accipio vt velit Iltus indicare, ad ſcientiā iuris perueniri non per cauſas & maximas aut axiomata, ſed per effectus & conſequentias et quāuis ars iuris certis ſuis preceptis ac regulis cōprehendatur, ea tamen præcepta non ex ſe iudicari, ſed ex ijs quæ inde conſequuntur, æſtimari. Ex artibus & ſcientiis quædam procedunt à cauſis ad effectus, quædam verò è contrario ab effectibus ad cauſas, è quibus eſt Iuriſprudentia, quę tum primis fidit cum eadem ex conſequentibus ponderata & æſtimata fuerint. Nec enim ICti ex eorum ſunt numero, quos his verbis eleganter notat Lactantius li. 3. cap. 23. Cum autem, inquit, primis habuerint fidem, qualia ſunt ea quæ ſequuntur, non circumſpiciunt, ſed defendunt omni modo, cùm debeant prima illa vtrumue vera ſint an falſa, ex conſequentibus iudicare. Hæc Lactantius:

Re-

egulæ igitur ſi quæ ſunt apud Iltos, cùm ex
ire deſcendant & originem ſumant etiam
ro iuris ratione variantur: Et hoc eſt quod
t Iltus, ex iure quod eſt regulam ſumi. Nulla
nim alia de cauſa illud, quod eſt, addit, quam
t ſignificaret regulam pro iuris ratione aliã
que aliam eſſe, & quale ius ſit talem etiam
ſe iuris regulam. Non ergo tanti fiunt regu-
e vt mordicus retineantur, ſi aliquid poſtea
mergat, quod aliud ius ſuadere videatur. Et
oc eſt quod aiunt Imperatores in lege ter-
ia C. de Conſt. princip. leges & conſtituta
egulam futuris imponere. Ex his conſtat
uid de regulis iudicandum ſit, illas nimirum
on per ſe ſubſiſtere, ſed ex iure duntaxat ſta-
iliri ac æſtimari, & iure aut ſtare aut cadere
otiſsimum, nec ita nos aſtringi regulis, quin
b illis recedere poſsimus, ſi id ſuadeat ius ali
uod poſtea emergens. Etſi autem ex regulis
uandoque argumenta ducantur, vt in l. vlti.
C. de hered. inſtit. l. debitor. 82. §. vltim. D. de
eg. 2. Quin imò ſequi regulas iuris, quod dici-
ur, nihil ſit aliud quàm producere aliquid ad
onſequentias & inde argumentari, vt intel-
igitur ex l. quod verò 14. coniuncta l. ſequen.
D. de legib. id tamen ideo fit, quia regulæ pro
ure ſemel receptæ ſunt, atque ex iure, quod
ſt deſumptæ, & ipſæ rationem iuris habent.
Atque hinc exiſtimo originem habuiſſe Pro-
culeianorum & Sabinianorum ſectam vt vo-
uerint Sabiniani regulas antiquas ſartas te-
ctas retinendas eſſe, nec ab ijs vel latum vnguẽ
recedendum, Proculeiani verò ſatius eſſe pu-
C 2 tarint

tarint regulas mutari & pro iuris ratione variari. Videamus quid ſit quod regula dicitur officium ſuum perdere, ſimul ac in aliquo vitiata eſt. Id autem refero ad ius ſingulare, quo aliquid receptum eſt vtilitatis cauſa, contra ius commune. Nam cùm ius finitum ſit, id eſt, certis præceptis definitionibus & regulis cócludatur, l.2.D.de iur.& faſti ignorant, & omnis regula ex iure, vt ſupra dictũ eſt, depromatur, ſi quid ex æquitate contra ius propter vtilitatẽ cõmunẽ vel alicuius fauorẽ cõſtituitur contra regulas iuris & ciuilẽ rationẽ receptũ dicitur, l. quod verò. 14. D. de leg. l. cõtra 141. D.de reg.iur. Et hoc eſt quod dicitur in l.15.de leg. In his quæ contra rationem iuris conſtituta ſunt, non poſſumus ſequi regulam iuris; quia ſcilicet ex ipſo iure cum deſumatur regula, ſi quid contra ius conſtitutum eſt, & ipſi aduerſetur regulæ neceſſe eſt: & quod dicitur in l.14.D.de diuerſ.tempor.act.De acceſsionibus poſſeſsionum nihil in perpetuum neque generaliter definire nos poſſe, quod conſiſtãt in ſola æquitate: item quod eſt in §.vltim.Inſtit.de donat. multa fauore libertatis contra communes regulas ſtatuta eſſe. Tandiu igitur ſibi conſtat regula, quandiu ad ſimiles cauſas produci ac extendi poteſt. Nam cum id ſit iuris proprium, vt ibi ſit eadem iuris conſtitutio vbi eadem eſt ratio l. illud quæſitum 32. D. ad leg. Atque l. vlti. C. ad leg. Falcid. quoniam regula ex iure ipſo valet, etiam hoc ei cum iure commune eſt, vt ad conſequentias producatur, vt modò probauimns ex l. debitor 82. §. vltim.

tim.

tim.D.de leg.2.l.vltim.C.de hered. inſtit. l.15. D.de legib. Lactantius l.b.5.cap.9. Quoniam pietas in ſummo regulam tenens tenorem ſuum ſeruaret in cæteris. AEquitas verò quoniã certis nullis regulis ac præceptis continetur, d.l.14. de diuerſ. temp. act. ad conſequentias minimè producitur, etiamſi eadem ſit & æque iuſta in alijs ratio, imò etiam quandoque æquior, l.qui negocia.34.D.Mandati l.quod cõtra 14.D.de legib. Ea etiam quæ rarò fiunt, vitiant regulas, cum eorum in iure conſtituendo à legiſlatoribus ratio non habeatur l.3. & 4. D.de legib.l.3.D. ſi pars hered.pet. Nouell.44. & 49. Nam & ita Græci ſcribunt nos quæ non frequenter fiunt minimè εἰς κανόνας παραχαμβανεκ καὶ ἕλνεκ ἐπὶ ἕτερον. De legibus quoque dicere poſsis eas per priuilegia vitiari Nam cùm leges ſint communes l.1.D. de legib. priuilegia verò ſpecialia & priua, quod per priuilegia ſtatuitur id ad corruptionem communium legum introductum eſſe dicitur Nouel. VII. Ex his conſtat regulam tũc officium ſuum perdere cum ad ſimiles caſus trahi & extendi nequit, cùm ſit in primis regulæ munus vt ad conſequentias & ſimiles caſus produci poſsit l.15.D.de legib. Cùm itaque aliquid ex æquitate ſtatuitur contra tenorem iuris, quia vitiatur ius: ideoque etiam regula quæ ſemper ex iure deſcendit, nunquam ex æquitate, ſuo officio minimè fungitur regula, quoniam hoc in caſu produci non poteſt ad conſequentiam, nec efficere vt ibi ſit idem ius vbi eadem eſt ratio, quod regulæ maximè proprium eſt. Hæc

ſunt quæ potiſsimum ad hanc legem dicenda putaui, quibus & illud addam regulas iuris tã latè ferè patere, quàm ius, neque vllam eſſe ferè legem aliámue iuris conſtitutionem, quæ non ſuam regulam habere videatur. Vnde legum regulæ pro ipſis regulis ſumuntur. Nouell. Theod. de teſtament. Sancimus. 6. C. de aduoc. diuerſ. iudic. & pro ipſo iure, l. 2. D. locati, vbi locatio & cóductio ijſdé cũ emtione & venditione regulis contineri dicitur. Seneca quoque lib 2. de Ira ca. 27. regulam iuris apertè refert inter leges & publicas tabulas. Sic enim ille: Quis eſt iſte qui ſe ꝓfitetur omnibus legibus innocentem, vt hoc ita ſit quàm anguſta innocẽtia eſt ad legẽ bonũ eſſe? Quãto latius officiorũ patet quã iuris regula? Quã multa pietas, humanitas, liberalitas, iuſticia, fides exigũt, quæ omnia extra publicàs tabulas ſunt? Equidẽ in tit. de regulis Iuris eiuſmodi proponuntur ſententiæ pro regulis iuris, quæ hęc nó tenẽtibus minimè regulę videntur, quales ſunt l. 2. l. 23. l. 62. l. 65. l. 73. §. 2. l. 191. Quas quęſo, etiá referẽt ſententias libris ſuis Regularũ Neratius, Pomponius, Scæuola, Gaius, Vlpianus, Paulus, Marcianus, Moleſtinus, Ruſinus? Non certè, quas quidam ſolum vocandas regulas putant, κυρίας quaſdam δόξας & ἀφορισμούς. Quamobrem idem ſignificare regulam puto quod legis index apud Ciceron. 1. Philipp. ſignificat. Hic eſt inquit Cicero, legis index, vt ij res in tertia decuria iudicent qui liberè iudicare non audeant, & quod argumentum legis ac iuris dicimus l. qui filium. 77. in fin. D. ad

S C.

C.Trebel.l.hereditas:34.D.de acquir.rer.domin.Non nego tamen quin regulæ maximè & propriè accipiantur eo modo quo illi accipiunt.Sed de his ſatis.

AN SI HERES ROGATVS SIT POST *mortem ſuam reſtituere quicquid ex hereditate boniſue percepiſſet, fructus etiam reſtituantur, eaq; de re quadā explicatæ leges.*

CAP. XI.

QVi aiunt intereſſe vtrum teſtator dixerit, quicquid ex bonis ſupererit post mortem tuam reſtituas, vt hoc caſu fructus reſtitui debeāt,an quicquid ex hereditate ſupererit, vt hoc fidei commiſſo fructus in reſtitutionē non veniant.Satis refelluntur l.quod his verbis 83.in prin.D. de leg.3.l.heredes.57.in prin.D.ad SC.Trebel. vbi expreſsè dicitur in fidei commiſſum hoc. Quicquid ex hereditate boniſue ad te peruenerit fructus non contineri. Qui etiam intereſſe putant,vtrum teſtator dixerit : Quod ex hereditate peruenerit,vtrum. Quod ex hereditate ſuperfuerit, vt in hoc fidei commiſſum fructus reſtituendi veniant, in illud minimè refelluntur l.3.§.cum Pollidius D.de vſur.l. 2.§.vltim.D.de dot.præleg. in quibus in fidei commiſſo : Quicquid ex bonis vel hereditate peruenerit,fructus reſtitui dicuntur. Hæ igitur diſtinctiones cùm non valeant ad conciliationem legum quærenda & inuenienda eſt nobis alia. Animaduerti quod fructus hoc fidei commiſſo. Quicquid ex hereditate boniſue peruenerit vel ſupererit, modò reſtitui di-

cuntur modò non, ita intelligendum eſſe, vt non reſtituantur ſi de teſtatoris voluntate hac in re non conſtet, reſtituuntur, cum de ea conſtat. Vnde quando reſtituendos eſſe vel non reſtituendos aiũt ICti ferè ſemper addere ſolẽt, id de voluntate teſtatoris eſſe, vt in l.3.§.nonnunquam, D. de vſur. ita quod ex fructibus ſupererit iure voluntatis reſtitui oportebit, in l. Balliſta 32. D. ad SC. Trebel. ex his verbis quę proponis exiſtimo etiam fructus quos ex hereditate percepit, reſtituere eum debere, in l. quod his verbis 83. in princ. D. de leg. 3. Nec enim quicquam proponi ex quo de his quoque reſtituendis teſtatricem rogaſſe probari poteſt, in l. heredes 57. in princ. D. ad SC. Trebel. nihil de fructib. pendente conditione perceptis petitum videri conſtitit. In his enim omnibus legibus de fidei commiſſo agitur, quo rogatus eſt quis, quicquid ex hereditate boniſue ad ſe perueniſſet reſtituere. Regula eſt: Nõ videtur rogatus reſtituere fructus, cuius fidei commiſſum reſtituere quicquid ad ſe ex hereditate peruenit. Exceptio eſt niſi alia mens teſtatoris appareat. Regula proponitur in l. deducta. 58. §. penul. D. ad SC. Trebel. in quo malè Cuiac. lib. 12. obſ. negationem detrahit, quod ſatis oſtendit quæ additur in eo clauſula: Cum ea verba diminutionem quidẽ hereditatis admittũt fructuũ aũt additamentũ non recipiãt. Nam fructuum additamentum non recipere illa verba ait Papinianus, reſpiciens ad fidei commiſſarium, non vt putat Cuiacius id heredem ſcriptum & rogatum reſtituere heredi-

tatem

catem: hocque ſignificat huiuſmodi legatum non poſſe fructuum additamentum recipere quamuis quidem minuatur, ita vt fidei commiſſarius poſsit minus recipere.

DE IIS QVAE IVRE MAGISTRATUS competunt. *Quando pater filium vel filius patrem iudicem habere poßit: & alia quædam.*

CAP. XII.

SVnt quæ iure magiſtratus haberi ac competere dicuntur l.1. in princip. D.de offic. eius cui mandat.l.more maiorum 5.D.de Iuriſdict.Magiſtratum cùm dicimus,eum intelligimus,qui ordinariè nõ extraordinariè ius dicit l.2.§. & hec omnia D.de orig.Iur. l. ſi in aliam 7.§.vlti. D. de offic.proconſ.Sueton.in Tyber.cap.31.Cætera quoque non niſi per magiſtratum & iure ordinario agebantur. In iure publico ſiue ordinario iudicio magiſtratus iure ſuæ poteſtatis,quod verbum ſignificat imperium l.3.D.de Iuriſd.l.poteſtatis verbũ 215.D.verbor.ſignificat.non vtitur. Sic enim accipio quod dicitur in l.nam quod 14.in princip.D. ad SC.Trebellian.magiſtratum quod ad ius publicum attinet non ſequi ius poteſtatis ſuæ, ac ſi diceret ICtus,magiſtratum in ordinariis iudicijs poteſtatem ingenij quam habet non ſequi: quod & probat l.1.D.Si vent.nomin.mul. ſed in extraordinarijs tantum l.penult.§.1.D. Ne vis fiat ei qui in poſſeſ.miſs. l. 1.D. Si quis ius decerit non obtemp. Eſt etenim alia iuris alia pu-

blici iudicij poteſtas l.1. C. de teſta.manum. l.qui id quod 33.in princ.D.de donat.adeò vt multa quæ iure denegantur iudicij poteſtate tribuantur l.hereditas.50.in fin.D.de heredit. petit.l.filiusf.114.§.ſecundum vulgarem D.de leg.1. coniuncta. l. ſi cui legatum.92.§.1.D.de cond.& demonſt. Atque in iudicijs publici magiſtratus ſi quam habent poteſtatem ea vti poſſunt,in iure ordinario non poſſunt: id eſt, iudices qui magiſtratus ſunt in publicis iudicijs vti poſſunt ſuo,hoc eſt,magiſtratus iure & etiā iure poteſtatis ſuæ,ſi quā habent:ꝙ ius eis nō cōpetit quatenus ſunt magiſtratus,ſed alio extraordinario & ſpeciali priuilegio. In iure ordinario, quoniam iuris potius quàm iudicij vigor ſpectatur, magiſtratus, qui poteſtatem ſpecialem habent,exercere eam vtiq; non poſſunt, ſed contenti eſſe debent iure quod magiſtratus conditio tribuit. Itaque poſsis dicere magiſtratum eo caſu verè magiſtratum eſſe,cum magiſtratus, ſi propriè loqui velimus, ſit is qui poteſtate præditus non eſt, & ideo magiſtratus ſeparatur ab eo qui poteſtatem habet l.eum qui.13. D.de Iuriſd.l.3.§.vlti. D.de recept.arbit.l. qui furere 20.D. de ſtatu homin.Et ſi quandoque poteſtas tribuitur magiſtratui l.poteſtatis 215.De verbor.ſignificat. vt imperium l.2.D. de adopt.l.2.D.de in ius vocand.l.4.D.de recept. arbit. intelligere oportet eam poteſtatem idque imperium, quam quodue alio quàm magiſtratus iure habet, cū ea magiſtratus minime iure ſuo habeat l.3.D. de Iuriſd. Hinc quod dicitur in l. in priuatis

77 & l.ſequ. patrem poſſe iudicem eſſe filio,& contra filium patri, quoniam iudicandi munus ſit publicum,ſic accipio, vt ideò filius patri iudex eſſe poſsit & viciſsim pater filio, quoniam iudicare eſt ordinarij iudicij & publici iuris,ideoque magiſtratus iudex poteſtatem in ea re ſuam exercere non poteſt, quod maximè conuenit cum d.l. nam quod ad ius, iuncto.§.vltim.legi quæ præcedit. E diuerſo igitur in extraordinarijs iudicijs,in quibus magiſtratus poteſtatem ſuam exercere poteſt, filius magiſtratus patri ius dicere non poteſt,& contrà pater filio l.qui iuriſdictioni 10. D. de Iuriſd.Quod magiſtratus iure competit more maiorum competere,mandari,transferri dicitur l.1.§.qui mandatã.D.de offic.eius cui mãd. eſt iuriſdict.l.more maiorum.8. D.de iuriſd.l. magiſtratus 25.D.ad municip. Itaque in l.pen. D.de Iuſtic.& iure.Hęc verba,ſaluo more maiorum iuriſdictionem denotant,illa verò ſalua maieſtate imperij ſui poteſtatem ac imperium merum ſignificant.In l.cùm prætor 12.§. lege D.de Iudic.rectè videtur abeſſe vox more in quibuſdam libris; item ſi quibus id more cõceſſum eſt propter vim imperij. Nam quod conceditur propter vim imperij id non more,ſed ſpeciali lege & cõſtitutione tribuitur: aut certè dicendum eſt imperij verbo mixtum imperium comprehendi non merum, & ita retinenda erit vox more, idque probabilius videtur.

Panni-

PANNICVLARIA, SPOLIA, ZONAE, Ἐλφεῶλον, *Sinus, & alia ad l. Diuus Adrianus, §. D. de bonis dam. quæ & ipſa emendatur.*

CAP. XIII.

QVi rei capitalis erant criminis ſordida ſqualidaque veſte induebantur, vt apparet ex l. veſtem. 39. D. de Iniurijs. facit l. item apud Labeonẽ 15. §. hęc autem ferè eod. Iuſtin. hiſtor. lib. xxxvi. Hanc ſceleſtam violentiæ rabiem ſqualidam veſtem ſumit, barbam capillumque in modum reorum ſummittit. Q. Curtius lib. 6. Tũc Philelam relegatis poſt tergum manibus, obſoleto amiculo velatum iuſsit induci: Sueton. in Claud. ca. 15. Sidon. Apollin. Epiſt. 7. lib. 1. Cæſar lib. 4. de bell. Africa. Neque tam priuato veſtitu, ſed etiam reorum habitu. Huiuſmodi autem veſtis erat pannis (vnde pannicularia dicta) conſuta, uibus etiam pauperes abiectique vtebantur. Seneca lib. 5. de Benefi. cap. 13. Sic qui malè veſtitum & pannoſum vidit nudum ſe vidiſſe dicit. Idem Epiſt. xx. Alioqui leue argumentũ eſt bonæ voluntatis grabatus aut pannus, niſi apparuit aliquem illa non neceſsitate pati, ſed malle. Comicus in Eunuch. Video ſentum ſqualidum agrum pannis anniſque obſitum. Autor Phænic. apud Lactant. Egeſtas obſita pãnis. Iuſtin. hiſtor. lib. xxj. pannoſus & ſqualidus. A pannis igitur dicuntur pannicularia, quæ ſunt veſtes, quibus in reatu criminali cõſtitutus induitur, vel vt ait Vlpia. Sunt ea quæ in cu-

in cuſtodiam receptus ſecum attulit. Ab his differunt ſpolia, quæ ſunt veſtes quibus indutus eſt reus cùm ad ſupplicium ducitur: idque ipſa oſtendit appellatio, inquit Vlpian. quia ſpoliari reus non poterat niſi poſt condemnationem, non autem quando in carcerem ducebatur, vt reſcripſerat Adrianus Imper. l. 2. d. tit. De bon. damnat. Inde apud alios autores ſpoliari dicuntur rei quando ad ſupplicium deſtinantur. Valerius Maximus lib. 2. cap. 2. Magiſter equitum & victor ſciſſa veſte ſpoliatoque corpore lictorum verberibus laceratus. Liuius lib. 7. Tunc Papyrius redintegrata ira ſpoliari magiſtrum equitum ac virgas ac ſecures expediri iuſsit. Quapropter in noſtra lege ita legendum eſt omnino: Pannicularia ſunt ea quæ in cuſtodiam receptus ſecum attulit. Spolia quibus indutus eſt cùm quis ad ſupplicium ducitur. De pannicularijs amplius videamus. Pannicularia non ſunt quæ reus in Zona circa ſe habuit, rectè quia in Zona res precioſæ vt aurũ, argentum, nõ autem ea quæ ad victum ſolum neceſſaria gerebantur. Suet. in vitel. cap. antep. Zona ſe aureorũ plena circumdedit. Egeſippus lib. 5. cap. 24. auro & argento ſuccinctos dixit. Refert liber officior. Conſtantinop. tyrannos ideo ademiſſe Chriſtianis hominibus condemnatis Zonam & στρεπτὸν, vt omnem eorum fortunam ſubſtantiamque haberent: vbi idem explicat quid ſit στρεπτον his verbis: στρεπτον ἐστιν ἐστητάμενος χρυσος ἐκ τριῶν ϖεαδεν μένος καθαπερ χοινιών ὅπερ

εχρῆ-

στέρολω ἐπὶ τραχήλε. Eodem ſenſu paulò ante dixit σχοινοπλόκιον ἄργυρον. Rectè autem ait ἐν τραχήλε, quia res magni pretij ferè gerebantur in ſinu. ſeneca epiſt. xx. & epiſtol. cxix. Ouid. Quo precium condat non habet ille ſinum. Quintil. declamat. 5. Et ego quidem rogabo qui ſoleo, ſed in tuos ſinus populus congeret ſtipes. Inde in l. qui teſtamentum 27. D. de probat. fortunam & ſubſtantiam in ſinu habere: & in hac ipſa lege: Vel ſi quod chirographi m magnæ pecuniæ in ſinu habuerit. Illa verba in hac lege Pannicularia &c. Sunt adhuc ex Adriani conſtitutione, itaque verbum vltrò in ea ſignificat prius vt in l. 2. in princ. D. de lege Rhodia l. 1. §. interdictum. D. vti poſsidetis. Vult enim Imper. Adrianus non prius ſpoliari reum debere quam ſi damnatus ſit: idque etiam refert Adrianum reſcripſiſſe Calliſtratus in l. 2. eod.

DE SEQVESTRE EXPLICATÆ *leges: an in eum tranſeat poſſeſsio & dominium rei depoſitæ.*

CAP. XIIII.

EX eo quod Paulus ait, propriè in ſequeſtre depoſitum eſſe quod à pluribus in ſolidum certa conditione cuſtodiendum reddendumque traditur l. propriè 8. D. depoſiti, hoc elicimus & colligimus impropriè ſequeſtrem eſſe, cui alio quã cuſtodiæ ſolius propoſito res committitur, quique alia quàm cuſtodiæ lege rem deponendam accipit. Quod cùm ita ſit apparet tum

propriè

propriè tum impropriè accipi ſequeſtrum & modò dici pro cuſtodiæ depoſitione, modò pro alio aliquo depoſito. Certè hoc etiam ex Iuliano apparet ſequeſtrum ita propriè accipi de cuſtodia, vt ſemper in deponendo ad ſolam cuſtodiam depoſitum videatur, niſi aliquid ſpecialiter in contrarium actum fuiſſe apertè probetur l. intereſſe. 59. D. de acquiren. poſſeſ. Quamobrem qui præter cuſtodiã quid amplius in ſequeſtro requirit, vt qui non ſolam cuſtodiam, ſed poſſeſsionis quoque tranſlationem in eo ſpectari ait de ſequeſtro propriè non loquitur, ſed impropriè ſequeſtrum intelligit. Hoc cùm conſtet ſequeſtrum eſſe propriè quando cuſtodia apud aliquem deponitur, ſed aut poſſeſsio ſimul aut dominium: conſtet etiam tum demum in ſequeſtro deponi poſſeſsionem aut dominium, quãdo non ipſa res deponitur qua de controuerſia eſt, ſed aliud aliquod pignus ſponſionis, quod ferat qui vicerit l. ſi gratuilani. 17. §. vlti. D. de præſcript. verb. apparet toties in ſequeſtro poſſeſſionem transferri, quoties deponitur non ipſa res qua de agitur in iudicio, ſed aliud quid pro pignore eius de quo eſt actio. Quare quod ſequeſtrum dicitur quod cùm quæſtio eſt in iudicio, deponitur l. ſequeſter 110. D. de Verb. ſignif. l. 5. C. quor. appell. non recip. l. Imp. 21. §. vlt. D. de appellat. de proprio ſequeſtro id intelligendum eſt, quo ſola cuſtodia traditur vt ſupra dictum. Toties igitur propriè ſequeſtrum accipitur, quoties ipſa res deponitur de qua controuerſia eſt, impropriè verò quoties

non

non ipſa res,ſed aliud aliquid ſponſionis gratia.Et in proprio ſequeſtro datur depoſiti ſequeſtiaria actio l.5.§.1.l. ſi in Aſia 12. §. aut ſequeſtro.D.depoſiti, quia poſſeſsio nùquã à deponente abſceſsit,in improprio verò non datur depoſiti, ſed præſcriptis verbis actio,quia qui depoſuit poſſeſsionem & dominium habere deſijt l.17.§. vltim. D. de præſcript. verb. Atque hæc eſt dubitandi ratio in l.9.§. Labeo. D.de dolo malo in qua qui rem depoſuit de qua controuerſia erat , eam repetere non poteſt ſequeſtiaria , quia ei nondum adiudicata eſt , nec eius eſſe declarata eſt per ſententiam iudicis,itaque interim tantum aget præſcriptis verbis ad exemplum ſequeſtri improprij. Hæc cùm ita ſint notandum eſt l.licet deponere 17.D.depoſiti de ſequeſtro improprio eſſe, itaque in eo rectè poni apud ſequeſtrum depoſitum fuiſſe cum nos aliqua in controuerſiam deduceretur, non autem depoſitam fuiſſe rem ipſam controuerſam , vt in proprio ſequeſtro fieri ſolet.Quare rectè ſtatuit illa lex ea depoſitione (his verbis vtitur lex quæ notãda ſunt) hoc agi videri vt in ſequeſtrem poſſeſsio trãſferatur . Ex his quæ dicta ſunt manifeſta eſt duarum legum conciliatio l.intereſſe.39.D.de acquir.poſſeſ.l.licet deponere.17.D. depoſiti in quarum hoc ſtatuitur in ſequeſtro poſſeſſionem transferri,quoniam de improprio ſequeſtro loquitur; in illa negatur transferri, quę cùm de proprio ſequeſtro ſit,non contraria eſt d.l.39.

De

DE SEQVESTRE amplius.

CAP. XV.

QVod apud ſequeſtrem deponitur tã-diu apud eum manere debet quan-diu lis durat & finita controuerſia non eſt l.5.C.quorum appel.non re-cip.l.vltim.c.de ordin.cognit. Plautus in vi-dula citante Priſciano lib.6.Ego ſeruabo qua-ſi ſequeſtro dotis: Neutri reddibo doni cum res iudicata erit,idque ſolebat addi in deponẽ do vt quod deponebatur apud ſequeſtrum red deretur,tum demum cùm res iudicata eſſet, & ita accipitur lex & conditio depoſitionis l. ſi quis affirmauerit.9.§. labeo. D. de dolo. l.5.§. vltim.D. depoſiti,in quibus omnis dubitatio-nis ratio pendet ex eo quod diximus apud ſe-queſtrum depoſitum non ante repeti quàm res iudicata fuerit,& lis finem acceperit, optima ratione,quoniam cum victori rem reddere de-beat l.ſi gratuitam 17.§.vltim.D.de præſcript. verb.l.intereſſe 39.D.de acquir.poſſeſ.l.litiga-tores.11.§.quid ergo.D.de recept.arbit.victor non eſt niſi qui in lite ſuperior extitit : adeo vt ſi ſententia extinguatur appellatione, res adhuc deponenda ſit l.5.C.quorum appell nõ recip.quia victus non videtur qui prouocat l. 2.D.de pœnis, & ita victor nõ eſt,cuius aduer-ſariùs victus dici non poteſt , vt eſt apud En-nium in fragment.Seruij:Qui vicit non eſt vi-ctor niſi victu fatetur.Item quoniam res depo ſita apud ſequeſtrum ab vtraque parte dedu-

citur, vt de ea litigetur l.vltim.C.quib. ad libert.proclam.non licet,quãdiu igitur litigãt aduerſarij,res depoſita reddi nõ poteſt. Quod apud ſequeſtrem deponitur in medio iure collocari dicitur l. vltim. C. quando ad libert. proclam.non licet,ſi in ea legamus vt eſt in veteribus libris & Codice Theodoſ. & in l.S.C. quand.pro.ſoc.non licet. Græci vt oſtendit Cuiacius in depoſito interpretantur in medio iure, ἐν μέσω τοῦ δικαίου. Similique ferè modo Imperat.de ſe in l.omnium 9.§.1.C.de teſtament. nobis medijs & toto iure quod ſcrinijs noſtris eſt conſtitutum teſte ſuccedit,& in l.2. C.de his qui in Eccleſ. ſine aliquo iuris teſte & interprete, eſt ſine aliqua media perſona,& in l.vbi falſi 22.C.ad leg.Cornel.de falſ.iudex medius dicitur, quod debeat ſeruare quæ ſentiat donec ſententia aperit quid ſibi liqueat. Quod Modeſtinus ait ſequeſtrem dici ab eo quod occurrenti aut quaſi ſequenti eos qui cõtendunt committitur l. ſequeſter 110. de verb. ſignific. ſic exaudio, quaſi dixiſſet ſequeſtrem dici eſſe ab eo quod committatur interuenienti & medium ſe interponenti, vt ſequeſtrem non ab eo dici velit Modeſtinus,vt quidam volunt, quod ſequatur eos qui contendunt, ſed ab eo quod fidei eius committatur poſtquam ſe obtulit aut electus depoſitum recepit, vt eadem ſit Modeſtini quę Gellij deriuatio,ſequeſtrem dictum eſſe, quod eius fidem pars vtraq; ſequatur. Et quod ait occurrenti aut quaſi ſequenti, duo notat tacitè ſequeſtri genera,vnũ quando quis ſpõte ſua ſe ac ſuam operam contenden-

tendentibus offert, alterum quando quis electus electionē approbat, ac eorum iudicium ſequitur à quibus electus eſt, qui dicitur vir bonus ab vtraque parte electus apud quem deponatur l.§.D.vt legat.nomin.caueatur.Priori ſimilis eſt ille de quo Virgil.7.Aeneid.Dum medium paci ſe offert iuſtiſsimus vnus,in quo verſu qui dicitur medius pacis, à Lucano lib. 10.pacis ſequeſter appellatur, & à Seneca publicę gratiæ ſequeſter. Idem enim ſignificat medius quod ſequeſter, Fabius lib.12.cap.8. Quomodo autem ſequeſter ille & media litiū manus & quidem interpres. Quo ex loco etiam apparet interpretis nomen idem valere, ac pro ſequeſtre accipi:vt et apud Liuium lib. 2.Huic interpreti arbitroq́; concordię ciuiū, & apud Aſion. Verr.2.l.2. C. de his qui in Eccleſ. Ergo ab eo quod fidem eius ſequantur alij non ab eo quod aliorum fidem ſequatur dictus eſt ſequeſter:& committere in d.l. ſequeſter,nihil eſt aliud quàm fidem ſequi aut committere alicuius fidei:alioqui ſi dixerimus dictum ab eo ſequeſtrem quod ſequatur fidem, nihil durius eo quod ait Modeſtinus ab occurrendo & ſequendo dictum, cùm hæc ſint omnino diuerſa, quoniam vt alij notāt occurrit qui tendit:ſequitur qui poſt venit. Quod eſt in l.ei apud quem.5. in fin.D.depoſiti arbitratu iudicis deponi ſignificat, ſi iudex arbitratus ſit. Nam iudex arbitratur quo loco res litigioſa deponenda ſit & modò apud ædem ſacram,modò alibi deponendam ſentit l. ſi fideiuſſor.7.§. vltim. D. qui ſatiſd. coguntur l. ac-

 ceptam.

ceptam.9.C.de vſur.l.1.§. ſuper peculio D. de aſſert.tollend.Illa verò verba,oportet rem litigioſam arbitratu iudicis apud ædem aliquā deponi hoc potius ſignificare videntur nullo alio in loco rem deponi quàm in æde ſacra, ſed ſi id faciendum iudex arbitratus ſit.In d.l. 7.§.vltim.apud officium eſt apud ędem publicam, quoniam publicæ perſonæ ac officiales curam habebant ædium publicarum l.1.§. ſui autē.,C. de commun.ſeruo manumiſ.l.moris. 9.§.ſolet.D.de pœnis.

MOS IMPP. RESCRIBENDI AD LIbellos verbis ICtorum & vera lectio l.Lucius. 21.§.vltim.D.ad municipal.

CAP. XVI.

HIc morem notabo qui ab Impp. in reſcriptis obſeruari ſolebat. Sciendum eſt reſcripta Impp. nihil aliud plerunque fuiſſe quàm ipſorum ICtorum reſponſa ſeu opiniones libellis eorum qui Impp.conſulebant relatas, vt eas Impp. ſuis reſcriptis vel confirmarent ſi probarentur vel reijcerent,ſi reijciendę viderentur. Vnde Imp.Alexander in l.4.C.de contra.5.ſtipul. Secundum reſponſum Domitij Vlpiani pręfecti annonæ Ilti amici mei ea quæ ſtipulata eſt,&c. & in l. ſi lis.11.C. ad legem Cornel. de falſ.Impp. Diocletianus & Maxim.Iuxta reſponſum viri prudentiſsimi Pauli requiretur. Huic rei facem etiam præfert vetus Veſpaſiani reſcriptum ad libellū ſibi oblatum. Si qua noua addicere vultis detis Proconſ. adire debebitis.

bebitis. Ego enim nullo reſpondente conſtituere nihil poſſum. Impp. igitur reſcribebant ex reſpōſis magiſtratuum & ICtorum. Et hoc eſt quod ſæpenumero ſolet addi in reſcriptis Impp. ſic reſponſum eſſe, vt in l.3. C. de acqui. poſſeſ. ſicut reſponſo Papiniani continetur in l.6. C. de nupt. reſponſum viri prudentiſsimi Pauli declarat in l. poſtquam.7. C. de here. vendit. ſicut reſponſum eſt, in l.3. C. in quibus cauſis pignus vel hypotheca. multi prudentū placuit in l.2. C. Hermog. de Calum. ſicut reſponſis prudentum continetur. Quod autem dixi ſolitos fuiſſe eos qui libellos principib. offerebant prudentum reſponſa ijs inſerere, id probo ex l. vtere 14. C. de præd. minor. vtere viri prudentiſsimi Papiniano reſponſo, cęterorumque quorum precibus feciſti mentionem ſententijs, ex l. cum reſponſo 12. C. de legat. Cum reſponſo viri prudentiſsimi Papiniani quod precibus inſertum eſt &c. Atque hoc eſt quod ſæpenumero ICtorum ſentētiæ Impp. reſcriptis iuuari ac confirmari dicuntur l. legato 37. D. de leg. 1. l. poſtumus 6. §. vlti. D. de inoff. teſtament. l. diui fratres. 17. D. de iure patron. & alibi. Hæc cùm ita ſint mirum videri non debet quod Impp. reſcripta eadem plerunque verba habent quæ ICtorum reſpōſa ac ſententiæ. Cuius rei hoc in loco exempla quædem proponere placet, vt ita vindicetur, ab emendatione l. Lucius 21. §. vltim. D. ad munici. de qua poſtea dicemus. Ac primum prodeat l. 6. C. de nuptiis qua in lege Imp. Gordian. verba Pauli cum eius mentione ita ex-
 preſsit,

preſsit,vt in eo reſcripto videatur Impp. ipſe ſecundas,vt ſic dicam egiſſe. Pauli autem reſponſum ijſdem verbis extat in l.eos qui 65. §. 1.D.de ritu nupt.Eiuſdem Pauli verba quæ extant lib.5. Sentent. tit.15. expreſſerunt Impp. Dioclet.& Maxim.in l.5.C. de teſtibus. Impp. quoque Seuerus & Antoninus duobus in locis Pauli ſententiam vſurparunt in l.1.C. de præſcript.long.tempor.ex lib.4. Sentent.tit.2.in l.3.C.de inoff.teſtament.ex lib.4.Senten.tit.8. Vlpiani etiam ſententia quæ extat in l.18.D. ad exhibend. vſi ſunt Impp.in l. vltim.C.eod. Ex his quæ dicta ſunt etiam me tacente ſeipſe ſatis aſſerit ac ab omni emendationis conatu tuetur §.vltim.l.Lucius 21.D. ad municip. in quo Pauli proponitur reſponſum, cuius ſimilia imò eadem ſunt verba in reſcripto Impp. in l.C.de vendit.reb.ciuil.Quo moti pelrique omnes locum aliter legendum putarunt & vbi ſcriptum eſt idem(id eſt Paulus) reſpondit emendarunt,ac ipſe Cuiac.lib.1.obſer. Iidem (ſcilicet Impp.)reſcripſerunt.Illud hîc addẽdum videtur principes ſuos habuiſſe quæſtores, qui eos monerent quod potiſsimùm ſequerentur,reſponſum inter tot tam multa ac tam varia ſæpenumero prudentum reſponſa, quod probat l.vltim.C.de diuerſ.reſcrip.Nouell.83.114. & Nouell. Valentin. de homicid. Vnde in l. reſcript. 12.D. de diſtract. pignor. Reſcriptum eſt ab Imp. libelló. agente Papiniano, Lamprid.in Alexand.Relegentib.cuncta librarijs & ijs qui ſcriniũ gerebant, ita vt Alexander ſua manu adderet, ſi quid eſſet addendum,

dendum,ſed ex eius ſententia qui diſertior habebatur. Symmach. Epiſt. 52. lib. 5. Reſcriptorum omnium fama te reſpicit.

DECLARATA L. 2. D. DE IN *ius vocando.*

CAP. XVII.

QVo in loco legis 2. C. de in ius vocando legitur eum qui in cauſa publica tranſuehatur in ius vocari nō debere, quidam pro in cauſa publica, in capitolium legendum putant, itaque emendant. Id enim trāſuectionis genus notari ab Vlpiano arbitrantur, quondo equites Romani Idibus Iulij ab æde Honoris equis inſidentes in Capitolium tranſibant. Non nulli etiam pro illis verbis ſubſtituunt in cenſu publicè, & ad illam tranſuectionem referunt, quando equites Romani poſt militiæ ſtipendia equis etiam inſidentes per forum tranſibant & rationes reddebant quantum temporis & quibus ſub ducib. meruerāt, vt eos Cenſores vel honeſta vel ignominioſa dimitterent miſsione. Sed videamus ecquid afferri poſsit, quod lectionem omnium librornm cō ſenſu & autoritate firmatam tueri queat. Suetonius quidem locus, quo tamen alij ad ſuam abutuntur ſententiam, huc mirificè facit. Sic enim ille in Octauio cap. 38. Equitum turmas, frequenter recognouit poſt longam intercapedinem reducto iure tranſuectionis, ſed neq; detrahi quemquam in tranſuehendo ab accuſatore paſſus eſt, quod fieri ſolebat. Ex ſenio

vel aliqua corporis labe inſignibus permiſit præmiſſo in ordine equo ad reſpondendum quoties citarentur pedibus venire, mox reddendi equi gratiam fecit eis qui maiores annorum quinque & quadraginta retinere eum nollent. Vides ex hoc loco equos in foro & vt ait Sueton. in ordine adhiberi ſolitos fuiſſe. Poſtremis autem Suetonij verbis idem contineri puto quod iam fi erat antè in 12. Tabul. ita vt Octauianus videatur ius 12. Tab. hac in re in vſum reduxiſſe. Voluerunt enim 12. Tab. ſi æger vel ſenex in ius vocatus eſſet, vt iumētum daretur, aut ſi nollet ille, vt accipere cogi non poſſet. Ver. a 12. Tabul. ita legenda ſunt. Si in ius vocato morbus æuitáue vitium eſcit: qui in ius vocaſſit iumentum dato, ſi nolet, arceram ne ſternito. Eſcit pro ſit, vt alio in loco 12. Tabul. apud Feſtum in Nec Aſtei cuſtos nec eſcit, & apud Ennium viij. Annal. Quin & mortalem ſummum fortuna repentè Reddidit, è ſummo vt regno famul. optimus eſcit. Sed vt de equis qui in publica cauſa habebantur amplius agamus, huc pertinere nonnihil videtur Martial. lib. 8. dum ait, Foroque triplici ſparſus ante equos omnes, denique Martis & Coloſſon Auguſti, quia cum triplex fuerit forum quemadmodum ipſe hic ac alibi ipſe ſignificat Martialis & ex Plauto in Curculione, Seneca de ira, Ouidio 3. Triſtium & Statio in Syluis intelligitur, videtur hîc Martialis triplex forum explicaſſe per ſuas ſpecies & vnum denotaſſe his verbis, ante equos

omnes

omnes. Neſcio quid illud ſit quod aduocati vel cauſidici in foro equis inſidere leguntur Martial.lib.9. Tam graue percuſsis incudibus æra reſultant, Cauſidicum medio cum faber aptat equo Carolus Magnus apud Naucler. Si aduocatus placitare voluerit vt non pluribus quàm triginta equis ad placitandum veniat. Neſcio etiam an ad trāſuectionis morem reſpexerit Iulianus Nouel.lxix. Cum ait facere litigatores tranſire. Nihil enim affirmare hic libet, quamuis quidem quæ diximus veriora eſſe exiſtimem ijs quæ de tranſuectionis alio genere ab alijs referuntur. Si quid aliud hac de re mihi inter legendum offeratur, harum rerum auidis id minimè inuidebo.

ERROR IVS FACIT AD L. 3. *D. de ſuppell. legat.*

CAP. XVIII.

ERror ius facit, inquit l.2.§. vltim. D. de ſuppell.legat. vbi nō error priuatus vel vnius hominis, id eſt ſolius teſtatoris, vt pleriq; ſecuti Græcorum interpretationem putant, ſed error publicus intelligitur: quod ſatis confirmant illa ipſius Pauli verba, hodie propter vſum imperitorū, non ergo propter ſolius teſtatoris erroneam voluntatem. In ea enim lege agitur de ijs quæ non vnius præſumtione, ſed quæ publicè & totius populi ore ita putantur: quia ibi Paulus diſputat de candelabris argenteis, quę ait ſuppellectilis antiquitus non fuiſſe propter ſeculi ſeueritatem non admittentis adhuc ſuppel-

lectilem argenteam, aliud tamen ſuo tempore obtinere, vt & Papianus de eadem re tractans ait in l.legata. 9. §. 1. eod. poſterior ætas recepit, & Celſus in l. 7. eod. morib. ciuitatis & viu rerum ſuppellectilem eſſe mutatam, quoniam cum veteres vterentur ſiſtili lignea, vitrea, area ſuppellectili poſteriores vti cæperunt ebore teſtudine argento auro & gemmis pro ſuppellectile. Etenim prior ætas ſuppellectilem argenteam non admittebant, & ideo aliter reſpondiſſent veteres ICti, quàm vt reſpondent Paulus & Papinianus. Error itaq; qui publicus conſuetudine factus eſt ius facit, vt in l.quod non ratione 39. D. de legibus & apud Senecam aliquot in locis, vt Epiſt. cxxiii. Rectè apud nos locum tenet error vbi publicus factus eſt. Fuit quidem hac de re inter Tuberonem & Seruium diſputatio. Seruius enim putabat defuncti voluntatem ſemper ex communi loquendi vſu interputationem capere, eamque intelligi ex recepta & approbata loquendi forma. Tubero contra ſolam defuncti voluntatem ſufficere per ſe etiamſi communis recti ſermonis vſus deficiat. Vtriuſque ſententiam refert Celſus & Seruij probat in l. 7. D. de ſuppel. legat. quàm probabiliorem certè exiſtimo, alioſque iuris noſtri autores approbaſſe non dubito. Vnde Vlpian. in l. librorum 52. §. quod tamen D. de leg. 3. cùm dixiſſet, niſi nos vrſerit voluntas, rectè addit poſtea, quia in vſu plerique libros appellant & Celſus cum dixiſſet veriſimilius eſſe mentem teſtantis fuiſſe vt legato vino & amphoras acceſsio-

ni

ni eſſe voluerit, adijcit: ſic loquimur habere nos amphoras mille ad menſuram vini referẽtes l.3.§.1.D.de tritic. vino oleo legat. Sic Papinianus cùm dixiſſet in l.cùm pater 77. §. fidei tuæ.D.de leg.2. Nam ordo ſcripturæ non impedit cauſam iuris ac voluntatis rectè addidit iuris, quaſi dicere voluiſſet iuſtæ voluntatis, quod Paulus poſt eum clarius dixit in l. 6. D.de ſolut. Nec enim ordo ſcripturæ ſpectatur, ſed potius ex iure ſumitur id quod agi videtur. Error igitur ſolius defuncti ius non facit, vt in l.ſi alij 19. D.de vſuf.legat.l. his verb. 7. C.de teſtam.milit.nec voluntas quæ profertur aliquid contra communem recti ſermonis formam vt in l.4. D.de leg.1.l. Plautius 8. D.de auro arg.legat. Quæ etenim eſſet confuſio ſi ex ſuo quiſque conſilio & ex ratione quæ in mentem & libidinem venit, non ex communi ciuitatis præſcripto loqui vnicuique liceret? Eſt ergo verior ea ſententia qua dicimus valere ſententiam ac voluntatem defuncti quatenus communi vſu loquẽdi approbatur. Quod ſi in contraria fuerunt Græci ſententia, ne eorum quidem autoritati acquieſcendum eſſe iudico planè, de qua tamen nobis alibi dabitur fortaſsin dicendi locus.

QVI NEQVE SEQVANTVR *neque ducantur.*

CAP. XIX.

VOcationis in ius duæ ſunt viæ, vna vt vocatus in ius eat & ſequatur, altera vt niſi eat & ſequatur inuitus per

manus iniectionem ducatur atque trahatur; idque leges 12. Tabul. ſanciebãt, in quibus ita fuit. Si caluitur pedémue ſtruit manum endo iacito, item Manus iniectio eſto in ius ducito. Liuius li. 3. Si ad iudicem non eat pro damnato in vinculas ſequi iubet. Quintil. Declamat 11. Illo per fidem trahite damnatos quo non ſequantur. Cicero pro Quintio. In ius vocas ſequitur. Hinc in l. medicos. 6. C. de profeſ. & medic. lib. 10. nec ad iudicium deduci vel exhiberi in l. 1. §. ex hoc reſcripto. D. de vent. inſpicien. aut exhiberi aut ducere permitti extraordinem l. 1. D. de interdict. de quibus exhibendis ducendis interdicta competunt l. petitiones §. in fine C. de aduocat. diuer. iudicior. nec exhibitionis vel deductionis onere moleſtam. Primò igitur ſe reus in iudicio exhibere ac ſiſtere debuit, id eſt vocantem in ius eum ſequi oportuit. Cornificius lib. 1. ad Herenniũ lege ius eſt id quod populi iuſſu ſancitum eſt. Quod genus eſt vt in ius eas cùm voceris, deinde id niſi feciſſet inuitus ab actore deducebatur aut perducebatur ad magiſtratum vt eſt in l. qui filium 4. D. vbi pupill. educ. debeat l. 4. D. ad legem Iuliam de vi priuata, & in edicto prætoris apud Gellium lib. 11. cap. 17. Si quis eorum ad me eductus fuerit. Philoſtratus in Heliod. ἀλλὰ παρήγαγεν αὐτὸν εἰς τὰ δυναστήρια ἀκοντατε καὶ τοῦ γενείου ἕλκειν. Ex quo apparet Gaium ſub hoc titulo: Qui neque ſequantur neque ducantur, compræhendere voluiſſe eos qui cum in ius vocati non veniunt inuiti in ius duci non poſſunt. Hic namque titulus

non

non fuit in edicto prætoris, ſed in opere Gaij ICti edicti prætoris Interpretis: cuius modi ſæpe ſunt tituli apud Licinium Rufinum in libris Vlpiani Pauli eiuſdem Gaij & aliorum ICtorum, vt Vlpianus libro de officio Procõſulis, ſub titulo de ſicarijs & veneficis: Modeſtinus libro differentiarum ſexto ſub titulo de ſcientib. & ignorantib. Papinianus libro definitionum ſecundo ſub titulo de Iudicatis Vlpianus lib. xix. ad Edictum ſub titulo. Si fatebitur iniuria occiſum eſſe in ſimplum &c. Et Gaius definiuit ſub illo titulo eum qui ſolutus non ſit vocari in ius non poſſe, nec ſi vocatus non ſequatur, in ius trahi poſſe l. 48. de verb. ſignif. l. 4. D. de in ius vocand. l. 4. §. 1. D. ſi quis cautionib. Sunt aliæ cauſæ propter quas in ius vocatus ſequi debet, qui tamen ſi vocatus non eat duci non poteſt, vt ſi ex domo ſua in ius vocetur l. plerique 18. cum l. ſequent. D. de in ius vocand. & alij iam ab alijs notati. Illud tantum admonendum videtur, hunc titulum. In ius vocati vt eant vel ſatiſdent, ſis exaudiendum eſſe, in ius vocati vt eant vel ſatiſdent, niſi duci in ius ac trahi velint. Nam qui neque ſequitur vocatus, neque ſatiſdat manu iniecta inuitus trahitur & ductus in ius ambulare cogitur.

AD

AD EDICTVM: SI QVIS IVS *dicenti non obtemperauerit.*

CAP. XX.

Qvemadmodum qui in ius vocatus non ſequitur inuitus duci ac trahi poteſt, ita res qua de agitur, ſi vindicari per eum qui illam ex mandato & ſententia magiſtratus debet, nequit iure duci trahi ac ferri poteſt l. qui reſtituere 68. D. de re vindic. Id quod ſi non patiatur fieri ius dicenti non obtemperaſſe videtur: quia quod extremum eſt in iuriſdictione non fecit. Extremum autẽ in re aliqua dicimus vltra quod res progredi nequit, ac ſummum ac perfectum in re aliqua punctũ. Cicero 1. Offi. Efficitur id quod Pythagoras vltimũ in amicitia putauit, vt vnꝰ fiat ex pluribus. Tacitus in præfat. vitæ Agricol. Dedimus profecto grande patientiæ documentum vt ſicut ætas vidit quid vltimum in libertate eſſet, ita nos quid in ſeruitute. Summum verò & vltimum in iuriſdictione eſſe puto extraordinarium auxilium vltra quod iuriſdictio non extenditur §. ſeptima. Inſtit. de bonor. poſſeſ. Extraordinarium etenim auxilium eſt quod neceſsitatem ſummam habet, vt quod non niſi neceſſario à ius dicente impertiatur l. 4. C. de ædific. priuat. l. decreto. 24. D. de adminiſt. tutor. Vnde fit vt tum demũ detur quando ius dicens aut magiſtratus ſummo ac mero iure ſuæ poteſtatis vtitur. In extraordinarijs enim tantum auxiliis magiſtra-

tus

tus ſuam poteſtatem exercent non etiam in ordinarijs vt alibi dicebamus l.1.§.neceſſario D.ſi vent.nomi.mulier.in poſseſ.miſs. l. nam quod ad ius 14.D.ad SC.Trebell.l.3.§.1.D. Ne ius fiat ei qui in poſſeſ. Atque hoc eſt quod ſtatim inquit ICtus in veſtibulo explicationis huius edicti omnibus magiſtratibus ſecũdum ius poteſtatis ſuæ conceſſum eſſe iuriſdictionem ſuam defendere pœnali iudicio, vbi ius poteſtatis ſignificat extraordinariam iuriſdictionẽ vt in d.l.1.d.l.14.d.l.3. & id quod in l.3. §.1.D.de recep.arbit.neceſsitas iuriſdictionis. Itaque quoniam iubere duci manu militari extraordinarij imperij eſt d.l.1.d.l.3.ideo ſummum eſt in iuriſdictione & maiorem magiſtratus iuriſdictionẽ habere non poteſt. Quod cum ita ſit qui ius dicenti aliquid mandanti quod eſt ſuæ poteſtatis ac imperij non paret non obtemperaſſe magiſtratui videtur . Eſt quod eſt in l. vnica. D. ſi quis ius dicenti non obtempera. eum non videri obtemperare ius dicenti, qui quod extremum eſt in iuriſdictione no fecit, veluti ſi quis rẽ mobilẽ ac ſe paſſus non eſt, ſed duci eam vel ferri paſſus eſt, cæterum cum ſi & ſequentia recuſauit, tunc non obtemperaſſe videri , quod inquam ita in ea ſcriptum eſt ita ſubaudiendum neceſſariò eſt: Is videtur ius dicenti non obtemperaſſe qui quod extremum eſt in iuriſdictione non fecit, veluti ſi duci rem aut ferri paſſus nõ eſt, quod ICtus vocat ſequentia recuſare: quoniam vt dixi vindicatio non eſt ſummum in iuriſdictione, ſeu non eſt extraordinariæ iuriſdictionis,

ceptam.9.C.de vſur.l.1.§. ſuper peculio D. de aſſert.tollend.Illa verò verba,oportet rem litigioſam arbitratu iudicis apud ædem aliquā deponi hoc potius ſignificare videntur nullo alio in loco rem deponi quàm in æde ſacra, ſed ſi id faciendum iudex arbitratus ſit.In d.l. 7.§.vltim.apud officium eſt apud ędem publicam, quoniam publicæ perſonæ ac officiales curam habebant ædium publicarum l.1.§. ſui autē.,C. de commun.ſeruo manumiſ.l.moris. 9.§.ſolet.D.de pœnis.

MOS IMPP. RESCRIBENDI AD LIbellos verbis ICtorum & vera lectio l.Lucius. 21.§.vltim.D.ad municipal.

CAP. XVI.

HIc morem notabo qui ab Impp. in reſcriptis obſeruari ſolebat. Sciendum eſt reſcripta Impp. nihil aliud plerunque fuiſſe quàm ipſorum ICtorum reſponſa ſeu opiniones libellis eorum qui Impp.conſulebant relatas, vt eas Impp. ſuis reſcriptis vel confirmarent ſi probarentur vel reijcerent,ſi reijciendę viderentur. Vnde Imp.Alexander in l.4.C.de contra.ſ.ſtipul. Secundum reſponſum Domitij Vlpiani pręfecti annonæ Iſti amici mei ea quæ ſtipulata eſt,&c. & in l. ſi lis.11.C. ad legem Cornel. de falſ.Impp. Diocletianus & Maxim.iuxta reſponſum viri prudentiſsimi Pauli requiretur. Huic rei facem etiam præfert vetus Veſpaſiani reſcriptum ad libellū ſibi oblatum. Si qua noua addicere vultis detis Proconſ. adire debebitis.

bebitis. Ego enim nullo reſpondente conſtituere nihil poſſum. Impp. igitur reſcribebant ex reſpõſis magiſtratuum & ICtorum. Et hoc eſt quod ſæpenumero ſolet addi in reſcriptis Impp. ſic reſponſum eſſe, vt in l. 3. C. de acqui. poſſeſ. ſicut reſponſo Papiniani continetur in l. 6. C. de nupt. reſponſum viri prudentiſsimi Pauli declarat in l. poſtquam. 7. C. de here. vendit. ſicut reſponſum eſt, in l. 3. C. in quibus cauſis pignus vel hypotheca. multi prudentũ placuit in l. 2. C. Hermog. de Calum. ſicut reſponſis prudentum continetur. Quod autem dixi ſolitos fuiſſe eos qui libellos principib. offerebant prudentum reſponſa ijs inſerere, id probo ex l. vtere 14. C. de præd. minor. vtere viri prudentiſsimi Papiniano reſponſo, cęterorumque quorum precibus feciſti mentionem ſententijs, ex l. cum reſponſo 12. C. de legat. Cum reſponſo viri prudentiſsimi Papiniani quod precibus inſertum eſt &c. Atque hoc eſt quod ſæpenumero ICtorum ſentẽtiæ Impp. reſcriptis iuuari ac confirmari dicuntur l. legato 37. D. de leg. 1. l. poſtumus 6. §. vlti. D. de inoff. teſtament. l. diui fratres. 17. D. de iure patron. & alibi. Hæc cùm ita ſint mirum videri non debet quod Impp. reſcripta eadem plerunque verba habent quæ ICtorum reſpõſa ac ſententiæ. Cuius rei hoc in loco exempla quædem proponere placet, vt ita vindicetur, ab emendatione l. Lucius 21. §. vltim. D. ad munici. de qua poſtea dicemus. Ac primum prodeat l. 6. C. de nuptiis qua in lege Imp. Gordian. verba Pauli cum eius mentione ita ex-

 preſsit,

preſſit, vt in eo reſcripto videatur Impp. ipſe ſecundas, vt ſic dicam egiſſe. Pauli autem reſponſum iiſdem verbis extat in l. eos qui 65. §. 1. D. de ritu nupt. Eiuſdem Pauli verba quæ extant lib. 5. Sentent. tit. 15. expreſſerunt Impp. Dioclet. & Maxim. in l. 5. C. de teſtibus. Impp. quoque Seuerus & Antoninus duobus in locis Pauli ſententiam vſurparunt in l. 1. C. de præſcript. long. tempor. ex lib. 4. Sentent. tit. 2. in l. 3. C. de inoff. teſtament. ex lib. 4. Senten. tit. 8. Vlpiani etiam ſententia quæ extat in l. 18. D. ad exhibend. vſi ſunt Impp. in l. vltim. C. eod. Ex his quæ dicta ſunt etiam me tacente ſeipſe ſatis aſſerit ac ab omni emendationis conatu tuetur §. vltim. l. Lucius 21. D. ad municip. in quo Pauli proponitur reſponſum, cuius ſimilia imò eadem ſunt verba in reſcripto Impp. in l. C. de vendit. reb. ciuil. Quo moti plerique omnes locum aliter legendum putarunt & vbi ſcriptum eſt idem (id eſt Paulus) reſpondit emendarunt, ac ipſe Cuiac. lib. 2. obſer. Iidem (ſcilicet Impp.) reſcripſerunt. Illud hîc addendum videtur principes ſuos habuiſſe quæſtores, qui eos monerent quod potiſsimùm ſequerentur, reſponſum inter tot tam multa ac tam varia ſæpenumero prudentum reſponſa, quod probat l. vltim. C. de diuerſ. reſcrip. Nouell. 83. 114. & Nouell. Valentin. de homicid. Vnde in l. reſcript. 12. D. de diſtract. pignor. Reſcriptum eſt ab Imp. libellõ. agente Papiniano, Lamprid. in Alexand. Relegentib. cuncta librarijs & ijs qui ſcriniũ gerebant, ita vt Alexander ſua manu adderet, ſi quid eſſet addendum,

dendum,ſed ex eius ſententia qui diſertior habebatur. Symmach. Epiſt. 52. lib. 5. Reſcriptorum omnium fama te reſpicit.

DECLARATA L. 2. D. DE IN *ius vocando.*

CAP. XVII.

QVo in loco legis 2. C. de in ius vocando legitur eum qui in cauſa publica tranſuehatur in ius vocari nō debere, quidam pro in cauſa publica, in capitolium legendum putant, itaque emendant. Id enim trāſuectionis genus notari ab Vlpiano arbitrantur, quando equites Romani Idibus Iulij ab æde Honoris equis inſidentes in Capitolium tranſibant. Nonnulli etiam pro illis verbis ſubſtituunt in cenſu publicè, & ad illam tranſuectionem referunt, quando equites Romani poſt militiæ ſtipendia equis etiam inſidentes per forum tranſibant & rationes reddebant quantum temporis & quibus ſub ducib. meruerāt, vt eos Cenſores vel honeſta vel ignominioſa dimitterent miſsione. Sed videamus ecquid afferri poſsit, quod lectionem omnium librornm cō ſenſu & autoritate firmatam tueri queat. Suetonius quidem locus, quo tamen alij ad ſuam abutuntur ſententiam, huc mirificè facit. Sic enim ille in Octauio cap. 38. Equitum turmas, frequenter recognouit poſt longam intercapedinem reducto iure tranſuectionis, ſed neq; detrahi quemquam in tranſuehendo ab accuſatore paſſus eſt, quod fieri ſolebat. Ex ſenio

omnes. Neſcio quid illud ſit quod aduocati vel cauſidici in foro equis inſidere leguntur Martial.lib.9. Tam graue percuſsis incudibus æra reſultant, Cauſidicum medio cum faber aptat equo Carolus Magnus apud Naucler. Si aduocatus placitare voluerit vt non pluribus quàm triginta equis ad placitandum veniat Neſcio etiam an ad trãſuectionis morem reſpexerit Iulianus Nouel.lxix. Cum ait facere litigatores tranſire. Nihil enim affirmare hic libet, quamuis quidem quæ diximus veriora eſſe exiſtimem ijs quæ de tranſuectionis alio genere ab alijs referuntur. Si quid aliud hac de re mihi inter legendum offeratur, harum rerum auidis id minimè inuidebo.

ERROR *IVS FACIT AD L. 3. D.de ſuppell. legat.*

CAP. XVIII.

ERror ius facit, inquit l.2.§. vltim. D. de ſuppell.legat. vbi nõ error priuatus vel vnius hominis, id eſt ſolius teſtatoris, vt pleriq; ſecuti Græcorum interpretationem putant, ſed error publicus intelligitur: quod ſatis confirmant illa ipſius Pauli verba, hodie propter vſum imperitorũ, non ergo propter ſolius teſtatoris erroneam voluntatem. In ea enim lege agitur de ijs quæ non vnius præſumtione, ſed quæ publicè & totius populi ore ita putantur: quia ibi Paulus diſputat de candelabris argenteis, quę ait ſuppellectilis antiquitus non fuiſſe propter ſeculi ſeueritatem non admittentis adhuc ſuppel-

lectilem argenteam, aliud tamen ſuo tempore obtinere, vt & Papianus de eadem re tractans ait in l. legata. 9. §. 1. eod. poſterior ætas recepit, & Celſus in l. 7. eod. morib. ciuitatis & vſu rerum ſuppellectilem eſſe mutatam, quoniam cum veteres vterentur ſiſtili lignea, vitrea, area ſuppellectili poſteriores vti cœperunt ebore teſtudine argento auro & gemmis pro ſuppellectile. Etenim prior ætas ſuppellectilem argenteam non admittebant, & ideo aliter reſpondiſſent veteres ICti, quàm vt reſpondent Paulus & Papinianus. Error itaq; qui publicus conſuetudine factus eſt ius facit, vt in l. quod non ratione 39. D. de legibus & apud Senecam aliquot in locis, vt Epiſt. CXXIII. Rectè apud nos locum tenet error vbi publicus factus eſt. Fuit quidem hac de re inter Tuberonem & Seruium diſputatio. Seruius enim putabat defuncti voluntatem ſemper ex communi loquendi vſu interputationem capere, eamque intelligi ex recepta & approbata loquendi forma. Tubero contra ſolam defuncti voluntatem ſufficere per ſe etiamſi communis recti ſermonis vſus deficiat. Vtriuſque ſententiam refert Celſus & Seruij probat in l. 7. D. de ſuppel. legat. quàm probabiliorem certè exiſtimo, alioſque iuris noſtri autores approbaſſe non dubito. Vnde Vlpian. in l. librorum 52. §. quod tamen D. de leg. 3. cùm dixiſſet, niſi nos vrſerit voluntas, rectè addit poſtea, quia in vſu plerique libros appellant & Celſus cum dixiſſet veriſimilius eſſe mentem teſtantis fuiſſe vt legato vino & amphoras acceſsioni

ni eſſe voluerit, adijcit: ſic loquimur habere nos amphoras mille ad menſuram vini referẽtes l.3.§.1.D.de tritic. vino oleo legat. Sic Papinianus cùm dixiſſet in l.cùm pater 77. §. fidei tuæ.D.de leg.2. Nam ordo ſcripturæ non impedit cauſam iuris ac voluntatis rectè addidit iuris,quaſi dicere voluiſſet iuſtæ voluntatis, quod Paulus poſt eum clarius dixit in l. 6. D.de ſolut. Nec enim ordo ſcripturæ ſpectatur,ſed potius ex iure ſumitur id quod agi videtur.Error igitur ſolius defuncti ius non facit,vt in l.ſi alij 19. D.de vſuf.legat.l. his verb. 7. C.de teſtam.milit.nec voluntas quæ profertur aliquid contra communem recti ſermonis formam vt in l.4. D.de leg.1.l. Plautius 8. D.de auro arg.legat. Quæ etenim eſſet confuſio ſi ex ſuo quiſque conſilio & ex ratione quæ in mentem & libidinem venit,non ex communi ciuitatis præſcripto loqui vnicuique liceret? Eſt ergo verior ea ſententia qua dicimus valere ſententiam ac voluntatem defuncti quatenus communi vſu loquẽdi approbatur. Quod ſi in contraria fuerunt Græci ſententia,ne eorum quidem autoritati acquieſcendum eſſe iudico planè, de qua tamen nobis alibi dabitur fortaſsin dicendi locus.

QVI NEQVE SEQVANTVR neque ducantur.

CAP. XIX.

VOcationis in ius duæ ſunt viæ, vna vt vocatus in ius eat & ſequatur, altera vt niſi eat & ſequatur inuitus per

non fuit in edicto prætoris, ſed in opere Gaij ICti edicti prætoris interpretis: cuius modi ſæpe ſunt tituli apud Licinium Rufinum in libris Vlpiani Pauli eiuſdem Gaij & aliorum ICtorum, vt Vlpianus libro de officio Procõſulis, ſub titulo de ſicarijs & veneficis: Modeſtinus libro differentiarum ſexto ſub titulo de ſcientib. & ignorantib. Papinianus libro definitionum ſecundo ſub titulo de Iudicatis Vlpianus lib. xix. ad Edictum ſub titulo. Si fatebitur iniuria occiſum eſſe in ſimplum &c. Et Gaius definiuit ſub illo titulo eum qui ſolutus non ſit vocari in ius non poſſe, nec ſi vocatus non ſequatur, in ius trahi poſſe l. 48. de verb. ſignif. l. 4. D. de in ius vocand. l. 4. §. 1. D. ſi quis cautionib. Sunt aliæ cauſæ propter quas in ius vocatus ſequi debet, qui tamen ſi vocatus non eat duci non poteſt, vt ſi ex domo ſua in ius vocetur l. plerique 18. cum l. ſequent. D. de in ius vocand. & alij iam ab alijs notati. Illud tantum admonendum videtur, hunc titulum. In ius vocati vt eant vel ſatiſdent, ſis exaudiendum eſſe, in ius vocati vt eant vel ſatiſdent, niſi duci in ius ac trahi velint. Nam qui neque ſequitur vocatus, neque ſatiſdat manu iniecta inuitus trahitur & ductus in ius ambulare cogitur.

tus ſuam poteſtatem exercent non etiam in ordinarijs vt alibi dicebamus l.1.§.neceſſario D.ſi vent.nomi.mulier.in poſseſ.miſs. l. nam quod ad ius 14.D.ad SC.Trebell.l.3.§.1.D. Ne ius fiat ei qui in poſſeſ. Atque hoc eſt quod ſtatim inquit ICtus in veſtibulo explicationis huius edicti omnibus magiſtratibus ſecũdum ius poteſtatis ſuæ conceſſum eſſe iuriſdictionem ſuam defendere pœnali iudicio, vbi ius poteſtatis ſignificat extraordinariam iuriſdictionẽ vt in d.l.1.d.l.14.d.l.3. & id quod in l.3. §.1.D.de recep.arbit.neceſsitas iuriſdictionis. Itaque quoniam iubere duci manu militari extraordinarij imperij eſt d.l.1.d.l.3.ideo ſummum eſt in iuriſdictione & maiorem magiſtratus iuriſdictionẽ habere non poteſt. Quod cum ita ſit qui ius dicenti aliquid mandanti quod eſt ſuæ poteſtatis ac imperij non paret non obtemperaſſe magiſtratui videtur. Eſt quod eſt in l. vnica. D. ſi quis ius dicenti non obtempera. eum non videri obtemperare ius dicenti, qui quod extremum eſt in iuriſdictione no fecit, veluti ſi quis rẽ mobilẽ ac ſe paſſus non eſt, ſed duci eam vel ferri paſſus eſt, cæterum cum ſi & ſequentia recuſauit, tunc non obtemperaſſe videri, quod inquam ita in ea ſcriptum eſt ita ſubaudiendum neceſſariò eſt: Is videtur ius dicenti non obtemperaſſe qui quod extremum eſt in iuriſdictione non fecit, veluti ſi duci rem aut ferri paſſus nó eſt, quod ICtus vocat ſequentia recuſare: quoniam vt dixi vindicatio non eſt ſummum in iuriſdictione, ſeu non eſt extraordinariæ iuriſdictionis,

nis,ſed ordinariæ. Verum quidem eſt eum qui vindicari rem paſſus non eſt ius dicenti non obtemperare l. qui reſtituere 63. de rei vindic. ſed non propterea eum dicendum eſt negligere quod vltimum eſt in iuriſdictione. Plurib. modis nõ obtemperatur ius dicenti, vt ſi quis tribus edictis propoſitis vel vno pro tribus præſentiam ſuam facere contemſerit l. contumacià 83. D. de re iudic. ſi quis in ius vocatus non ierit l. 2. D. ſi quis in ius vocat. non ierit. & iure veteri ſi quis citatus non reſpondebat neque excuſabatur Gel. lib. 11. cap. 1. in ſumma quicunq; vt contumax plecti poteſt l. 1. §. propter caſum. D. de poſtul. d. l. contumacia. Sed non propterea hi omnes non faciunt quod eſt extremum in iuriſdictione. Videamus nunc quæ ſit huius Edicti pœna. Veteribus pœna eorum qui conſulibus non paruiſſet, & vt ait Plutarch. ἀπειθίας ζημία, fuit quinque boum & duarum ouium vt eſt apud Plutarch. in Publicola. Iure noſtro qui non obtemperat ius dicenti in ſolidum côuenitur ac damno litis coercetur l. de ætate 11. §. q tacuit D. de interr. in iure faciend. l. contumacia 53. de re iudicat. Hoc etenim in iudicium non quanti intereſt, ſed quanti res eſt continet l. vnica. Si quis ius dicenti non obtemp. quod veram rei æſtimationem ſignificat l. inter hæc verba 179. l. hæc verba 193. de verb. ſignif. Harmenop. de hac lege ſcribẽs li. 1. ὀυκ ἐις τὸ διαφέρον, ἀλλ' ἐις τὸ ἀληθὲς ποσὸν ἁρμόζει. Quod videri poſſet introductum ad exemplum illius mulctæ, qua afficiebantur

bantur qui conſulibus non obtemperabant. ζήμιμα enim illud eſſe voluerunt, οὐκ ἐπ' αὐτοῖς ζημιοῦσιν ὁ πόσου εἶναι δοκεῖ, inquit Halicar. lib. 10. ἀλλ' αὐτοὶ ἀξίαν ὥρισαν. Sequitur vt dicendum videatur quibus magiſtratibus hæc mulctæ illatio competere poſsit. Omnibus, qui ius poteſtatis habent, vt apparet ex l. vnica. Si quis iūs dicenti non obtemper. id eſt qui imperium habet l. 3. D. de Iuriſd. Certè mulctæ illatio ſummis tantum competit magiſtratib. l. aliud fraus eſt 131. in fin. D. de verb. ſignific. l. ſacrileg. 9. in fin. D. ad leg. Iul. pecul. Cùm itaque magiſtratus municipales imperium aut poteſtatem non habeant l. ea quæ D. ad municip. hoc edicto iuriſdictionem ſuam defendere non poſſunt. Equidem quemadmodum Vlpianus lib. 1. ad edictum vrbicum de iuriſdictione vrbana eique obtemperandum eſſe ſcripſit l. vnic. Si quis ius dicenti non obtemper. vt & Paulus eodem libro l. vlti. D. de Iuriſdict. l. 2. §. ſi quis in ius vocat. non ierit & Hermogenianus lib. 1. Epitomarum l. contumaciā 53. D. de re iudic. quem cōnſtat in libris ſuis Epitomarum ordinem edicti perpetui ſecutum fuiſſe l. 2. D. de ſtatu homin. Sic Gaius libro ſuo primo ad edictum prouinciale (Prouinciales autem magiſtratus in ſuis edictis prouincialibus prætorum edicta ſequebantur plurimum, eorumque ordinem ſeruabant) de iuriſdictione municipali diſputauit, eiq; parendum eſſe ſcripſit l. incola. 29. D. ad municipal. ſed eis pœnale iudicium ad defenſionē

iuriſdictionis non dedit. Auſim tamen hoc iudicium concedere duumuiris, idque quia illis auſim etiam tribuere poteſtatem præter omnium ſanè opinionem. Poteſtatem quod illis tribuo moueor l. ſi quis vxori 52. §. ſi fugitiuum D. de furt. vbi à duumuiris vel ab aliis qui poteſtatem habent. Hi certè a magiſtratib. municipalibus ſeparantur l. in honorarijs 35. in fin. D. de oblig. & action. & à ſimplicibus iudicibus l. vltim. C. qui admit. ad bonor. poſſeſ. & maximæ autoritatis, dignitatis & poteſtatis fuiſſe oſtenduntur l. 1. D. de albo ſcribend. & hic Apulei locus in Apologia prima Splendidiſsima Colonia ſumus, inquit, in qua Colonia patrem habui loco principis duumuiralem cunctis honoribus perfunctum. Cuius ego locum in Repub. exinde vt participare curiam cæpi, nequaquam degener pari ſpero honore & exiſtimatione tueor. Scilicet vt proconſules ac præſides in ijs prouincijs quas gerebant maius imperium poſt principem obtinebant l. 8. D. de offic. proconſul. l. 4. D. de off. præſid. ita puto duumuirum ſummum à principe locum in ſua Colonia municipióue tenuiſſe, maiorem certè magiſtratum fuiſſe oſtēdit l. 1. in princip. C. de natalib. liber. Vtut ſit reſpexiſſe Vlpianum ad veterem legem planè exiſtimo, quæ teſte Dionyſio Halycar. lib. 10. volebat, ἱνὰ ταῖς ἀρχαῖς πάσαις ἐξῆ τοὺς ἀκοσμοῦντας εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐξουσίαν τιμιοῦν, τέως γάρ. Addit Halicar. οὐχ ἅπασιν ἐξῆν, ἀλλὰ τοῖς ὑπάτοις μόνον. Veriſimilius igitur Vlpianum demonſtraſſe

monſtraſſe non vni tantum magiſtratui vt olim conſul iuriſdictionem ſuam defendere licere, ſed omnibus qui poteſtatem habent, non autem oſtendiſſe omnibus magiſtratibus licere defendere ſuam iuriſdictionem excepto vno, vt videatur hoc in loco legendum aut non tantum conſulibus, aut quod magis probabile eſt tantum duumuiris, qui 9. quidam municipales conſules erant, vt duumuiros loco cõſulum poſuerit Vlpianus, quoniam eorum locum quodammodo tenent in municipijs. Certè alterutra lectio vera eſt.

LABEONIS SENTENTIAS QVAMuis veras ſæpenumero non recipi, quod à veterum ICtorum autoritate recedant. Explicata l. ſæpe 53. D. de verb. ſignifi. & l. 1. D. de dolo malo.

CAP. XXI.

DE Labeone ſcribit Pomponius, eum ingenij qualitate & doctrinæ fiducia, quippe qui non ſolùm iuris ſcientia, ſed alijs quoq; artibus inſtructus eſſet, vt & de Tuberone eſt apud Gellium lib. 1. cap. 22. veterum plurima placita innouaſſe. Cuius quidem rei non eſt opus hic proferre exemplum. Illud ſaltem animaduertendum puto ICtos alios qui poſtea ſecuti ſunt à ſentẽtia eius plerunq; receſsiſſe, quamuis verã eam eſſe nõ negarẽt. Cuius rei eſt inſigne teſtimonium in l. ſæpe 53. D. de verbor. ſignifica. in explicatione horum verborum Ope conſilio.

finitionem quam notarat ac reprehenderat Labeo in d.l.1. magis probaſſe propter veterũ autoritatem fidem facit l.7. §. dolus malus. D. de pact. Dolus eſt machinatio quędam alterius decipiendi cauſa, cum aliud ſimulatur & aliud agitur, aut vt alij breuius Aqrilius apud Ciceron.3.officior. & in Topec.Paulus lib.1. Sentent.tit.8. Dolus malus eſt cùm aliud agitur aliud ſimulatur. Lactan.lib.de Ira Dei cap. 4. Hic ſi aliud ſenſit & aliud locutus eſt quid alius appellãdus eſt quàm deceptor bilinguis malus & propterea ſtultus. Quintil.lib.12. Inſtit.cap.1. Vir autem malus aliud dicat neceſſe eſt quàm ſentiat Homerus Iliad α ἐχθρὸς μὲν γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν, ὅς χ᾽ ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ εἴπῃ. Illum odi tãquam infirmum ipſum, qui aliud mente occultat & aliud dicit. Et vt ait Salluſtius qui aliud clauſum in pectore aliud promtum in lingua habet. Verba Homeri videtur imitatus aliquo modo Lucianus, καὶ ἕτερα, inquit μὲν κεύθων ἐνὶ φρεσὶν, ἀλλὰ δὲ λέγων. Has definitiones notat Labeo ex eo quod poſsit etiam abſque ſimulatione id agi, vt quis circumueniatur, poſsit & ſine dolo malo aliud agi, aliud ſimulari, vt faciunt qui per eiuſmodi ſimulationem ſibi ſuiſque rebus conſulunt. Quin etiam cùm vrbanè aliquid agimus aliud ſimulamus dolo non facimus. Cicero 2.de Orat. Vrbana etiam diſſimulatio eſt cum aliter ſentias ac loquare. Inde Nonius callet interpretatus ſcit calliditate quæ ſit vrbana ſcientia, quam Baſilius ii-

Prouerb. vocat καλὴν καὶ ἐπαινετὴν πανȣργίαν. Et tali calliditate ac πανȣργίᾳ prę̨ditus deſcribitur in alteri monument. ita. Flectere doctus equos nitida certare paleſtra: Ferre iocos aſtu fallere noſce fidem. Certè in ciuili conuerſatione valet quod Publius Minus ait. Homo ſemper in ſeſe aliud fert in alterum aliud cogitat, & Plinius lib. viij. Epiſt. Decipere pro moribus temporum prudentia eſt. Hæc quanquam ita ſe habeant & vera omninò ſint, ſecuti ſunt tamen magis Aquilij & Seruij definitionem autores noſtri: Atque hoc eſt quod clamat Cicer. 2. offic. Ex omni vita ſimulationem diſsimulationemque tollendam eſſe. Hæc duo exempla quæ hic propoſuimus ſatis probant Labeonis aliorumque eiuſdem ſectæ ſententias, licet eſſent quandoque vera repudiatas fuiſſe, quoniam à veterum ſententia nonnihil diſcederent. Tanti faciebant veterum autoritatem vt præ hac omnem diſputandi ſubtilitatem contemnerent: id quod & feciſſe Celſum oſtendit l. ſi me & Titium 32. D. de reb. credit. Si me & Titium rogaueris mutuam pecuniam, ego debitorem meum iuſſerim tibi promittere, tu ſtipulatus ſis non quaſi eſſet meus debitor, ſed quod Titij debitorem eſſe putares, quæritur an mihi obligatus ſis. Non videtur ſiquidem nullum ille negocium tecũ contraxit, ideo ait Celſus ſubſiſto, ſed tamen inquit Celſus, potius eſt vt obligari te exiſtimẽ propter veterum opinionem exiſtimantium id quod ex iniuſta cauſa apud aliquem ſit ab eo condici poſſe l. 6. D. de condit. ob turp. cauſam

ſam

ſam l.ſenatus 35.§. ea dubitarunt D. de mort. cauſa donat.l.in ſumma 65.D.de condict.indebil.l.6.l. in rerum 30.D.rerum amot.

EXPLICATIO L. VLTIM. D. DE *ſeruis exportand.*

CAP. XXII.

Vellem equidem mihi tam facilè eſſet veram huius legis promere interpretationem quàm poſſum leui negocio aliorum de hac lege refutare ſententias & explicationes. Dicere non auſim me veram allaturum interpretationem, tamen experiar ecquid afferre, ſi nō verum at ſaltem proximum vero poſsim. Qui hac lege venditur vt poſt tempus manumittatur, ſi ab emtore non manumittitur ipſo iure liber fit ex Conſtitutione D. Marci.l. Aelianus 10.l. cauſam 20. in princ.D.de manumiſs. quoniam proprio iure ad libertatem peruenit l. ſi ſeruo 84. D. de hered,inſtit.adeò vt etiamſi longè poſt præſcriptum venditionis tempus manumittatur, nihilominus ſtatim poſt id tempus liber factus eſſe videatur l.3.& 4. C. ſi mancip. fuer. alien. vt manumitt. His tamen opponitur l.vltim.D. de ſeruis exportan. quæ ait ſeruo vendito hac lege vt poſt mortem emtoris in libertate moraretur, poſt mortem emtoris cum ſeruum iure ipſo liberum non eſſe, niſi manumiſſus ſit. Qui aiunt hanc legem ita accipiendam eſſe vt Scæuola illius autor neget ex conuentione directo competere, non neget quin ex conſtitu-

tione D. Marci competat etiam abſque manumiſsione, ab alijs ſunt repræhenſi. At qui hoc refellunt ipſi magis refutatione digni videntur. Nam quod tribus diuerſis in locis ſcribũt diſtinguendum eſſe inter Digeſtorum & Quęſtionum Scæuolæ libris, vt Quæſtionum libri editi fuerint poſt Conſtitutioné D. Marci iam promulgatam Digeſtorum verò ante eam Cõſtitutionem dici non poteſt quàm in eo errent. Primùm enim conſtat mihi Scæuolam ſcripſiſſe Digeſtorum libros non ſolùm viuente Marco Imp. ſed etiam mortuo. Conſtat id ex l. Pamphilo. 39. §. 1. D. de leg. 3. vbi Scæuola in libris Digeſtorum Marcum Diuum nominat, ex quo apparet Imp. Marcum iá mortuum fuiſſe, quia niſi poſt morté Diuos vocare mos erat. Deinde Digeſtorum libi ferè fuerunt ab illius ſeculi ſcriptoribus poſtremò ſcripti, cùm illi nihil aliud ſint quàm librorum omnium quos ſcripſerant in vnum quaſi corpus redactio, tam quæſtionum quàm aliorum. Fuit enim in more poſitum illo tempore vt qui variarum inſcriptionum & tractatuum libros ſcripſiſſent, tandem eos in certum corpus redigerent, quod Digeſtorum nomine appellabant. Vnde in l. quoties 9. §. 1. C. de hered. inſti. Celſus lib. 12. quæſtionum Digeſtorum vndecimo, quià nimirum iam Celſus ſuos libros in Digeſtorum volumen redegeret, Et apud Gellium lib. 6. cap. 5. In libro Alfeni Digeſtorum trigoſimo & quarto, Coniectancorum autem ſecũdo. De libris Scæuolæ id probat l. Aurelius 28. §. vltim. D. de liberal. legat. in qua ex libris Digeſtorũ eadé verba referũtur, quæ fuerãt iá

libris Reſponſorum relata l.Lucius 93.§.Sempronię.D.de leg.3.Idem iudicium eſt de l. negociorum 24.D.de appellat. quæ eſt ex libris Reſponſorum, & l.negociorum 64.D.de re iudicat. quæ cùm ſit ex Digeſtorum libris, eadem ſunt in ea verba quæ in d.l.24.Idem etiam de l.liberto.21.§.à liberto D.de annui legat. & l. maritum 25. §.vlti.D. ad legem Falcid. Hinc eſt quod ſæpe in ipſis Digeſtorum libris, quæſijt quæſitum eſt, reſpondeo, reſpondit ſcriptum inuenitur. Poſtremò Scæuola certè non videtur Conſtitutionem D. Marci ignoraſſe in d.l.vltim.dum proponit,ſeruus ea lege venditus vt poſt emtoris mortem in libertate ſit vtrum ipſo iure liber fiat an manumiſsione demum.Nam ſi tempore quo Scæuola hæc ſcribebat nondum promulgata erat Conſtitutio D.Marci quid Scæuolæ mentem & ſenſum eius Conſtitutionis propoſuiſſet? quid nō ſimpliciter potius dixiſſet talem ſeruum non fieri liberum manumiſsus non fuiſſet, non autem quæſiuiſſet an etiam ipſo iure liber fieret? An nō ex iure incognito proponere quæſtionem abſurdum fuiſſet Scæuolæ? Vides igitur ex his quæ dicta ſunt veram non eſſe ſuperiorum ſententiam,quare afferam aliam. Seruus hac lege venditus vt poſt certum tempus manumittatur ipſo iure fit liber volente nolēte emtore, volente non autem repugnante venditore l. penul.D.qui ſine manumiſ.l. verum 11.§. item quæri D.de minorib.l.1.l.vltim.C.Si mancip. fuerit alien. vt manum. quia quamuis ſeruus hac lege venditus interim ſit in bonis ac do-

in vendendo, rectè inquam addit verbum libertatis, vt indicet toties ipſo iure competere libertatem quoties additur lex talis eſt vt qui ſeruus eſt liber fiat.

VETVS LEX: VT LICEAT ALTERius etiam ignorantis & inuicti conditionem meliorem facere. Et de forma mandati ſeruanda.

CAP. XXIII.

NAturalis ſimul, inquit Gaius, & ciuilis ratio ſuaſit, alterius cōditionem meliorem etiam ignorantis & inuiti nos facere poſſe, deteriorem non poſſe l. ſoluendo 39. D. de neg. geſt. Cùm etenim natura cognationem quãdam inter nos conſtituerit l. 3. D. de Iuſtic. & iure naturalis ratio ſuadet vt homini coniuncto & neceſſario noſtro benefacere noſtra multum interſit, vt dicitur. Et quamuis beneficij nomine carere videatur, quod nolenti & inuito datur l. inuito D. de reg. Iur. naturalis tamen & inſita omni homini benefaciendi propenſa voluntas facit vt non modò beneficium accepiſſe intelligatur qui inuitus accepit, ſed etiam duplici beneficio affectus exiſtimetur, vt eleganter ait Leo Nouel. 102. Hanc naturalem æquitatem & hoc ius nobis inſitum ſecuta eſt ciuilis prudentia, quæ in pleriſque omnibus naturæ veſtigijs inſiſtit §. venditæ. Inſt. de rerum diuiſ. Cicero 3. Officior. Hæc vetus eſt iuris ciuilis conſtitutio, hæc vetus lex ſcripta, de qua Ageſilaus

IVRISPRVDENTIAE *definitio.*

CAP. XXIIII.

Quid alij ijque πολλοὶ κἀγαθοί de definitione Iuriſprudentiæ attulerint obſcurum eſt minimè. Ego quidem eorum vſque ſententiam probaui & ſecutus ſum donec mihi ipſe aliam meliorem & probabiliorem dicam? inuenerim. Sanè nõ ſum vſque adeò φίλαυλος, nec hoc meo minus quàm mediocri ingenio tribuo vt audeam dicere ſententiam meam illorum ſententia veriorem eſſe. Nihil tamen vetat quo minus ego quoque de hac definitione multum ac ſæpe inter noſtros vexata aliquid liberè proferam in medium paratus ſemper mutare ſententiam quoties melior offeretur. Hæc igitur verba in definitione Iuriſprudentiæ, diuinarum rerum ſubobſcura ſunt. Ea ego ſic accipi commodè poſſe arbitror, ſi referantur ad illa quæ ſunt iuris naturalis, vt definitio tantundem valeat ac ſi ita concepta fuiſſet: Iuriſprudentia eſt naturalium & humanarum rerum ſcientia, vel Iuris naturalis & humani ſcientia. Quod vt intelligatur ſciendum eſt veteres quod fit naturaliter aut naturali iure oppoſuiſſe ei quod fit humanè aut humano iure. Liuius lib. 5. Nobis cum Phaliſcis quæ pacto fit humano ſocietas non eſt quam ingenerauit natura, vtrique eſt eritque. Salluſt. Fit reus magis ex æquo & bono quàm ex iure gentium, hic enim æquum & bonum ſignificat quod ſemper eſt naturale vt

expreſſa naturam.Quod verò quidam illa verba diuinarum rerum ad ius publicum referũt, quod illud in ſacris & ſacerdotibus conſiſtat, de hac opinione nihil dicã aliud quàm quod accipiunt anguſtius ius publicum pro eo iure ſcilicet quod tantum in ſacris & ſacerdotibus conſiſtat. In quo peccant, vt apparet. Itaque oſtendant oportet diuinum dici tam de magiſtratibus quàm de ſacris & ſacerdotibus, aut fateantur ſe facere definitionem Iuriſprudentiæ nimis anguſtam, cum ſub ea comprehendant tantum ius priuatum & vnam iuris publici partem. Deinde nuſquam humanæ res ſimpliciter accipiuntur pro rebus priuatis, vt illi accipiunt. Quamobrem niſi probatur ſententia quam ſupra attulimus, aliam proferre poſſumus: vt ſub humanis rebus ius tam publicum quàm priuatum profanum contineatur, ſub diuinis ius ſacrum, vt Iuriſprudentia intelligatur eſſe iuris humani, id eſt publici ac priuati & diuini ſcientia: idque confirmatur ex eo quod eſt apud Horatium de arte póetica.

Fuit hæc Sapientia quondam
Publica priuatis ſecernere ſacra prophanis.

Nec obſtat quod diſtinguimus ius ſacrum aut diuinum à iure publico, quia etiamſi ius publicum in ſacris & ſacerdotibus conſiſtere dicatur, fit nonnunquam tamen vt vnum ab altero ſeparetur l.19. C. de ſacroſ. Eccleſ. Gaius lib.2. Inſtit. tit.1. Auſon. Edyl.15. & quia ius generaliter diuidi poteſt in humanum & diuinum quemadmodum res diuiduntur generaliter in diuinas & humanas, & ſub diuinis

ſacræ

ſacræ & religioſæ comprehenduntur l.1.D.de rerum diuiſ.l.1.D.de interd. Quandoque igitur ius diuidebantur (idem de rebus iudicium eſt) in publicum & priuatum & ſub publico diuinum continebatur non tamen ſolum diuinum, quandoque etiam in publicum diuinum & priuatum, quandoque denique in diuinum & humanum,& ſub humano publicum & priuatum comprehendebatur. Igitur vt paucis agam,in definitione iuriſprudentię rebus humanis tam priuatæ quàm publicæ continentur,& per res diuinę res ſacræ & religioſæ etiam ſignificantur:vt Iuriſprudentiam nó omnino abſurdè ſic definire poſsis: Iuriſprudentia eſt ſcientia diuinarum publicarum & priuatorum rerum, aut iuris diuini publici & priuati.Hæc ſententia alijs fortaſſe verior videbitur: mihi tamen neſcio quo pacto prior magis arridet.Atque eodem planè modo accipio quod nuptiæ diuini ac humani iuris communicatio dicuntur l.1.D.de titu nupt. vt per ius diuinum ius naturale ſignificetur, cuius iuris eſt coniunctio maris & fæminæ, per humanum ius gentium. Et hoc eſt quod ab Vlpiano & Iuſtinian.dicitur iuris naturalis eſſe coniũctio maris & fæminæ, quam nos homines matrimonium appellamus.Hic enim duo genera notantur naturale & gentium: Coniunctio maris & fæminæ iuris naturalis eſt, matrimonium iuris gentium. Itaque quoniam matrimonium origine ſua conſideratum nihil ferè eſt quàm coniunctio maris & fæminæ, rectè matrimonium dicitur communicatio iuris naturalis

turalis. Dicitur matrimonium etiam iuris humani communicatio, quia bona aliaque communicantur. Imp. Gordianus in l. 4. C. de crimin. expil. heredit. rectè hoc videtur expreſsiſſe, dum vxorem in humanæ ſociam atque diuinæ domus ſuſcipi ait. domus enim vocabulum planè eſt naturale, id quod eleganter & pluribus explicat Cicero 1. offi. l. pronunciatio 195. §. iure proprio D. de verbor. ſignificat. Sciendum verò eſt illam naturalem ſeu diuinam communicationem deſignatam fuiſſe per aquam & ignem, quibus recipiebantur vxores in domum l. penult. D. de donat. inter vir. & vxor. Nam aqua & ignis naturales ſunt ἀρχαὶ & ϛοιχεῖα, vt ea appellat Luc. in quodam verſu, quibus hominis vita ſuſtentatur ac natura propagatur. Idque explicat Seruius lib. 4. Aeneid. his verbis, quæ conuentio (in manum) eo ritu perficitur, vt aqua & igni adhibitis duobus maximis elementis natura coniuncta habeatur. Significabant igitur veteres per aquæ & ignis communicationem, ſocietatem vitæ quæ inter coniuges eſt & eſſe debet l. 1. D. de rerum amot. l. ſi rerum 52. D. de re iudic.

DIGNITATVM CAVSAE ET GRAdus. *Frequentes qui. Leuiter emendata L. ſpecioſus 101. D. de verbor. ſignif. & L. 1. C. de ſenten. paſſ. Nobiliſſimi Conſulares &c.*

CAP. XXV.

AButar hoc loco dignitatis voce, & digni-

tatem vocabo omné honorem,ordinem,magiſtratum,poteſtaté & meritum:quamuis ab his dignitas multùm differat, vt poſtea dicam. Omnis igitur dignitas vel loci eſt, vel ordinis, ſeu familiæ, vel meriti, quod ſpecialiter dignitas vocatur. Vnde in L. 1. C. Th. ad leg. Iul. de ambit. & L. 4. C. Th. de accuſ. cuiuscunque loci, ordinis, dignitatis, & in L. 1. C. Th. de ſtud. liber. vrb. Rom. oppida hominum & natales & merita, apud Auſon. in Grammat. Latin. Burd. Qui quamuis humili ſtirpe loco ac merito, apud Sidon. Epiſt. 6. lib. 8. Ortu clariſsimus, priuilegio ſpectabilis, merito illuſtris, apud eundem Sidon. Epiſt. 6. lib. 7. tu ſacratiſsimorum pontificum Leontij: fauſti Græci, vrbe ordine charitate medius inueneris: apud Gellium lib. 12. cap. 8. Nobili genere ampliſsimis honorib. & ſummo loco in ciuitate præditus, in L. 6. §. 1. D. de muner. & honor. Conuenienter magiſtratui fortunæ ſuæ & ſplendori publico, in L. 4. C. Th. de agent. in reb. vnde domo quam officiorum originem & ſortem fateatur. Ex his omnibus locis apparet tres dignitatis eſſe cauſas, natalium ſplendorem, loci dignitatem meriti præſtantiam. Itaq; quoniam mulieres ex virorum perſonis conditionem accipiunt, omnium horum participes fiunt per matrimonium ſi clariſsimis nupſerint: honore etenim tunc maritorum eriguntur, genere nobilitantur, domicile conſequuntur, vt eſt in L. mulieres. 13. C. de dignitat. Illud hic annotare non alienum erit omnia hæc, honorem dignita-

gnitatem ordinem & magiſtratum vt de ceteris taceam, aliquando quaſi diuerſa ſeparari. Nam dignitas & magiſtratus L. qui furere 20. D. de ſtatu homin. L. penul. C. de appellat. diſtinguuntur: honor & meritum apud Symma. Epiſt. 21. lib. 10. honor & ordo l. 1. C. de ſent. paſ. natalis & honor l. 3. C. de commer. & mercat. priuilegium & dignitas l. originarios 11. C. de agricol. Dignitas locus & ordo l. 1 C. Th. ad leg. Iul. de ambit. Quæ omnia vt confundantur ſæpius, ſic tamen diſtingui poſſunt vt honor & dignitas ſint tam loci quàm meriti: aut certè dignitas quæ à magiſtratu & poteſtate quæ actus exercetur, ſeparatur L. 3. §. vlti. D. de recept. arbit. ordo familiæ tantum, priuilegium loci. Meriti verbo improprie, vt puto, vſus eſt, Claudian. in 2. Paneg. in laudes Stiticon. vbi ait, lectos ex omnibus oris Euehis & nunquam meriti cunabula quæris. Præter eundum videtur minimè loci dignitatem in conſeſſu ſenatus & ferendis ſententijs longè cæteris præſtitiſſe. Et ideo præfectus vrbi ceteris omnibus prefertur in dicenda ſententia L. 3. C. de. officio præfect. vrb. Nouell. 62. qui ideo ex Symma. Epiſt. 34. lib. 10. appellari poteſt ſummi loci iudex. Prefecti quidem prætorio etiam ob loci dignitatem ſummam rerum habere dicuntur L. qui libet. 40. C. de decurion. ſed prætorij dignitas non eſt tanta quanta vrbis, cuius amplius eſt & ſpecioſius nomen. Igitur præfectus vrbi non pro dignitate ſua ſeu familiæ, nec pro merito ſuo primum in ſenatu locum obtinet, ſed pro loci

dignitate & excellentia. Et hoc eſt quod laudat in Theodoſio & Arcadio Impp. Symmach Epiſt. 21. lib. 10. cum inquit Eiuſdem præterea rationis ſalubritate vetus dicendorum ſententiarum forma reparata eſt: ne ſummum cuiq; decernendi locum non ratio munerum ſed honorum fortuna præſtaret. Hæc aſſcribere placuit quæ ad alia viam præmunirent. De dignitatum gradibus dicam ſi prius illud addidero, quod dignum relatu exiſtimo, frequentes, qui & aſsidui ac quotidiani dici poſſunt, dictos etiam fuiſſe in commemoratione dignitatum qui alicuius aut loci aut ordinis, aut meriti fuerint, cius non ſatis liquet, Auſon. Epiſt. 15. At nunc frequentes atque claros, nec procul quin floreas inter viros Sidonius in Paneg. Antemij. Quid res eſt ſemper ab auo Rara frequens conſul. Plinius Epiſt. 7. lib. 3. Fuit inter principes ciuitatis ſine potentia ſine inuidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo iacens, cubiculo ſemper non ex fortuna frequenti. Significat & frequentem Sidonius Epiſt. 6. lib. 1. Senatorij ſeminis homo, qui quotidie trabeatis proauorum imaginibus: & Cicero in Piſonem. Num etiam in hac quotidiana aſsidua vrbanaque vita ſplendorem tuum, gratiam, &c. Huc pertinent & XII. Tabul. verba. Aſsiduo vindex aſsiduus eſto, Proletario ciui quiuis volet vindex eſto. Certe quantum coniectura aſſequi poſſum ex alio Sidonij loco, frequentem dici ex ordinis ſeu familiæ dignitate exiſtimo. Eius hæ ſunt verba.

Quie-

Quicquid agis quocunq; loci ſemper mihi faſtus
Semper honoratus ſemper quoq; maximus eſto

Hic namq; illa tria de quibus ſupra dictum eſt, locum ordinem, meritum poni non dubito. Illis verbis quicquid agis ponitur meritum, iſtis, quocunque loci, locus, hoc ſemper, familia ſeu ordo. De dignitatum igitur gradibus videamus, quorum ſunt tres (de dignitatib. ſenatorijs loquor). Nam ſenatores alij ſunt clariſsimi, alij ſpectabilis, alij illuſtres. Quod ſenatores ſint etiam illuſtres probant L. vltim. C. de nupt. L 2. C. de tutor. illuſt. L. 3. §. vltim. C. de ſilent. Quod ſi illuſtres ſunt multo magis ſpectabiles eſſe poſſunt, cum maior ſit illuſtris quàm ſpectabilis dignitas, vt poſtea dicetur. Et quanquam ſenatores plerunq; clariſsimis appellantur L. curator. 5. D. de curat. furioſ. 1. 2. C. de his qui veniam ætat. L. ſenator. 11. C. de dignit. Lampridius in Alexand. & in Heliogabalo, tamen plus quàm clariſsimo, ſæpe fuiſſe oſtendit d. L. 11. C. de dingnit. vbi, a ſenatore vel ſolo clariſsimo, & L. fœminæ 8. D. de ſenat. ſenatori vel clariſsimo. Nam quoniam omnes clariſsimi ſunt qui ſenatorijs vtuntur ornamentis quamuis ſenatores non ſint L. 4. C. de milit. teſtam. L. ſpecioſas 100. D. de verb. ſignif. (in qua, vt hoc obiter annotem, agnoſco idem vitium quod in plerisq; legibus animaduertit Cuiacius vt pro item legatur id eſt. Nam nullus non eſt clariſsimus qui vtitur ornamentis ſenatorijs, quamuis ſenator non ſit, ideoque clariſsimus & is qui vtitur ornamentis na-

torijs non ſunt ſeparandi tanquam diuerſi eum nemo poſsit vti ſenatorijs ornamentis quin idem clariſsimus & ſit & habeatur) ideoque ſenatores amplioribus dignitatibus honorabantur quam eſt illa clariſsimatus dignitas. Eſt itaque triplex ſenatoria dignitas, clariſsima, ſpectabilis & illuſtris: hoc enim ordine ſunt hæ tres collocandæ dignitates, vt apparet ex loco Sidonij quē ſupra citauimus. Ortu clariſsimus priuilegio ſpectabilis merito illuſtris. Et cum minor ſit clariſsimatus dignitas, (vnde clariſsimus reuerentiam debet ſpectabili. L. peculiari. 16. C. Th. de proxim. comit. diſput.) merito Iuſtinian. ſpectabilem dignitatem mediam facit L. vnic. C. de ratioci. oper. publi. Nouell. 23. in qua ſuperior dignitatis diuiſio reperitur. In ea enim iudices diuidūtur in maiores medios & minimos & perilluſtres ſpectabiles & clariſsimos definuntur. Eadē quoq; diuiſio eſt in L. omnis C. Th. De ijs quę adminiſt. vel offic. publi. ger. ibi altior iudex, mediæ dignitatis, minimus. Vbi vero duo tantum gradus ponuntur, vt in L. penul. D. ad leg. Cornel. de ſica. in honore poſitus, & qui ſecundi gradus eſt, & in L. 4. §. penul. eod. altior & qui honeſtiore loco poſitus, & in l. 1. C. de ſent. paſs. vtriusq; ordinis viri. Idem colligitur ex l. 4. 6. & 8. D. de ſenat. l. mulieres 13. C. de dignit. ſciendum eſt ſecundum gradum non intelligendum eum qui ſit ſenatorij ordinis ſecundus i. ſpectabilis, ſed ſecundum à ſenatorio ordine, quod probat eleganter L. cum te nō ex ſenatore 10.

C. de

C. de nupt. Itaque deleta particula Et in d. L. 1. De. ſentent. paſ. ita legendum planè exiſtimo. Cum ſalutatus eſſet à Gentiano & Aduento & opilio Macrino, præfectis prætorio clariſsimis, item amicis & principalibus officiorum vtriusq; ordinis viris, vbi vtriuſque ordinis eſt tam clariſsimi quam non clariſsimi ordinis. Hæc autem differentia confirmatur L. σπαδόντα 15. §. 1. D. de excuſat. vbi gradus ſuperior ſenatorum confertur cum alijs ſenatorijs gradibus inferioribus, & inferior cum ſuperioribus; non ſuperior rum inferiore, vel contrà inferior eum ſuperiore; & rurſum ſenator generaliter ibidem confertur cum alio ſolo ἄχλως ἀξιαμαλικῶ Nobiliſsimatus dignitas, de qua dicendum reſtat, non loci nec meriti ſed familiæ ſeu natalium, & ordinis erat l. 3. C. de commerc. & merca. L. mulieres 13. C. de dignit. Apuleius lib. 1. Florid. Nam ex innumeris hominibus pauci ſenatores, ex ſenatorib. pauci nobiles genere, & ex conſularib. pauci boni. Zoſimus lib. 2. τῆς τῦ λεγομένϐ νιοβελισσίμες παπ' ἀυτῦ κωνσαντίνϐ τυχόντες ἀξιάς, αιδοῖ σογγεντάς. Prudent. in Periſteph. Abſit vt me nobilē ſanguis parentū præſtet. Quod cōſulares maioris dignitatis facere videtur Apuleius loco ſupra ante citato prętermittendū non eſt. Nam quamuis clariſſimi tantùm eſſe videantur L. 1. C. de dignit. l. 2. C. de domeſt. L. 1. C de. præpoſit. labor. tamen maiores præfectorijs eos eſſe oſtendit L.

1. D. de ſenat qui præfectorij vtique clariſsimi ſunt. L. 1. C. de ſentent. paſs. L. 1. C. de dignitat. Lampridius in Alexand. Conſulares etiam ſuper illuſtrib. annumerantur L. penul. C. de appell. Diſtinguendi ſunt igitur conſulares vt alij primi ſint alij ſecundi & ſecundi definiantur qui cum ſenatorum ornamenta ſunt conſecuti clariſsimi fiunt, ſecundum L. ſpecioſas 110. D. & verb. ſignif. Hinc apud Herodian. in Seuero, ἠμφίεσο γὰρ ἤντε πλατύσημον ἐσθῆτα ἔντε τόις δευτέροις ὑπατεύσασιν ἐτετακτο. Latum clauum perpetuo habebat & in ſecundis conſularibus numerabatur. Sed hæc ſuper ſatiſque.

QVOMODO LEGATVS PROCONſulis mandata Iuriſdictione proprium quid habeat.

CAP. XXVI.

QVi mandatam iuriſdictionem ſuſcepit proprium nihil habet, ſed eius qui mandat iuriſdictione vtitur L. 1. §. qui mandatã. D. de offi. eius cui mand. eſt iuriſ. l. ſolet prætor. 16. D. de Iuriſd. Quid eſt igitur quod dicitur in L. Legati 13. D. de offi. proconſ. proconſulis legatos nihil habere proprium niſi eis à proconſule mandata ſit iuriſdictio: ex quo apparet eos mandata iuriſdictione aliquid proprium habere. Sic exiſtimo, legatum proconſulis propriam habere iuriſdictionem cum ei à proconſule ſtatim poſtquam

poſtquam prouinciam ingreſſus eſt mandatur iuriſdictio, quod omnino fieri debet L. 4. §. poſthac D. de offic. proconſul. Sunt etenim quædam quæ legato ſpecialiter data ac conceſſa ſunt, quæq; poſt mandatam à proconſule iuriſdictionem ſtatim iure ſuo quodammodo habere incipit: vt eſt tutoris datio quæ ſpecialiter oratione diui Marci legato conceſſa eſt. L. 1. D. de tutor. & curat. dat. item cognitio de ſuſpectis tutoribus quam Impp. Seuerus & Antoninus ſpecialiter legato conceſſerunt l. 4. D. de offic. eius cui mand. eſt iuriſ. L. 1. D. de ſuſpect. tutor. Hinc eſt, credo, cur Tribonianus ante & poſt d. L. 13. addiderit duos illos caſus qui pertinent ad explicationem illius L. 13. Legatus mandata ſibi iuriſdictione ius habet dandi iudicem, quare? quia poſt mandatam iuriſdictionem proprium quid habet, cum mandata iuriſd. ad eum tranſeat totum officium iuriſdicendi L. 1. §. damus D. de ſuſpect. tut. Item poteſt tutores dare quia hoc ei ſpecialiter & conſtitutione datum eſt. Nec obſtat L. 1. §. qui mandatam. D. de offic. eius cui mãdat eſt iuriſd. in qua Papianus diſſerit eum cui mandata eſt iuriſd. nihil habere proprium quod merum imperium lege datũ nõ poſsit transferri, & ideo legatum proconſulis mãdata ſibi iuriſdictione nõ habere animaduerſionẽ (id eſt ius ac imperiũ irrogandi vltimũ ſupplicium l. ſi quid erit 11. D. de offic. proconſ. l. 11. §. vltim. & l. ſeq. D. de pœnis) non obſtat hoc inquam, quia poteſtas illa animaduertenti legato nõ eſt cõceſſa vlla lege aut ſpe

F 5 ciali-

ciali cõſtitutione, ideoq; per vniuerſalẽ iuriſdictionẽ nõ poteſt transferri in legatum, quæ vniuerſalis iuriſdictio omnino mandanda eſt legato ſtatim poſt ingreſſum prouinciæ: nec obſtat quod dicitur in L. ſolent etiam. 6. §. 1. D. de offic. proconſ. mandare iuriſdictionem legato vel non mandare eſſe in arbitrio proconſulis vt & adimere mandatam, quia de iuriſdictione illud intelligendum eſt quæ non eſt ſpecialiter & lege demãdata legato, ſed quam proconſul ad ſuum arbitrium permittit legato. Cum igitur aliquid proprium habeat legatus & non habeat, ſed diuerſa ratione ab eo appellari poteſt proconſul vt ſi mulctam dixerit: quæ ſpecies ponitur exempli cauſa in L. 2. D. Quis & à quo appel. quoniam quamuis mulctam dicere vere poſsint ſoli maiores magiſtratus L. aliud 131. in fin. D. de verbor. ſignif. tamen etiam is cui ſpecialiter conceſſa eſt, quamuis magiſtratus maior non ſit mulctam dicere poteſt L. 2. §. vltim. D. de Iudicijs, quod permiſſum fuiſſe legato veriſimile eſt: ab eo appellari non poteſt proconſul exemplo eius qui iuriſdictionem alienam exercet l. Impp. 21. D. de appellat. L. 1. §. vltim. D. quis & à quo appell.

CAL.

CALCVLATORES PVERI *& impuberes.*

CAP. XXVII.

CAlculatores, quos διαψηφιστὰς appellari ait Modeſtinus in L. σπαδόντα 15.§. Μηδὲ λογαρίους D. de excuſat. impuberes prçſtare miniſteria ſcribit Vlpian. in L. vt iuſiurandi 7.§ libertus. D. de oper. libert. Quod prætermittendum ſilentio non putaui, vt hinc an notarem à pueritia Romanos calculis operam dediſſe, & aſſem in varias partes diducere didiciſſe. Iulius Capitolin. in Pertin. Puer literis elementarijs & calculo imbutus. Horat. de arte poëtic.

Romani pueri longis rationibus aſſem.
Diſcunt in parteis centum deducere &c.

Huc pertinet Ciceron. locus 2. de legib. qui malè vulgò accipitur de duodecim tabulis legum, cum vt poſtea ex eiuſdem Ciceronis alio loco probabo de duodecim vncijs quæ aſſem conficiunt intelligendus ſit. Diſcebamus, inquit Cicero, pueri duodecim vt carmen neceſſarium, quas iam nemo diſcit. Duodecim intellige vncias, vt in hoc eiuſdem loco in Hortenſio, quod citat Nonius in ſcripta. Itaq; tibi concedo, inquit, quod in duodecim ſcriptis ſolemus, vt calculũ reducas, ſi te alicuius dati pœnitet, vt autem illum locum male interpretãtur de 12. Tabulis, ita multos alios qui Ciceronis ipſius ſunt pro 12. Tabulis citant. Cuius rei probandæ ac confirmandç cauſæ cum multa offerri poſſent exempla, vnum

tamen

tamen ſufficere arbitratus ſum, ex quo quid de multis alijs indicandũ perſpicuũ erit Nã plurimi hæc Pietatẽ adhibento, opes amonento, qui ſecus faxit Deus ipſe vindex erit, adeò ſibi perſuaſerunt eſſe ex 12. Tabulis vt ab his potiſſimum initium recenſendi ordine XII. Tabulas faciant, quæ tamen ipſius Ciceronis, & ab ipſo Cicerone ſuo Marte conficta. Lactantius lib. 5. cap. 20. Circero in ſuis legibus cum caſtè ad ſacrificia præciperet accedere Pietatem, inquit adhibento &c.

DE ARCHIATRIS QVI IMPERAtores dicuntur & imperare ægrotis, & de ijs enucleatus Senecæ locus lib. 6. de benefic. item de ijſdem elucidata & explicata L. medicus D. de oper. libert.

CAP. XXVIII.

SVnt medici emeriti qui ſolis præceptis ſolent curationẽ ęgrotorũ imperare, qui à Symmach. lib. 3. Epiſt. 34. dicuntur ſummates inter medendi profeſsores, & lib. 10. Ep. 40. ſummates profeſsionis medicæ. Hi inter cætera de probitate morum & peritia nouorum medicorum æſtimare ſolent. l. D. de decret. ab ordin. faciend. Symma. dicta Epiſt. 40. Qua lege cautum eſt vt primi artis eiuſdem de nouorum ſcientia iudicarent, & paulo poſt. Sed quia lege & more cogentibut ſummates eiuſdem profeſsionis par fuit in examẽ acciri adhibitum eſt collegium omne medicorum. Hi etiam

etiam ſolis præceptis facienda vitandáue tam nouis medicis quam ipſis ægrotis imperabāt; de quibus hæc idem Symmach. Epiſt. 1. lib. 10. Solent inquit, qui medicinam callent cum iam fortè vſu in miniſterium prouehuntur ac fiunt emeriti officij proximis imperare ac feriata manu curationem curare præceptis: Feriatam manū dixit Symmach. ſignificās manū magiſtri emeriti officij, vt & eodē ſenſu Prudent. in Periſteph. paſs. Caſsia. vſurpauit, vt libet illudant lacerent impunè manusq; Tingāt magiſtri feriatas ſanguine. Imperare dixit Symmach. quia medici magiſtri ægrotis imperare dicūtur & imperatores, vt & apud Senecā ſed loco corrupto quem ita reſtituendū puto, vt & reſtituere eū elegantiſsimū Muretū poſtea vidi. Sic igitur legendus eſt. Itaq; medici qui nihil amplius quàm manū tangit me inter eos quos perambulat, ponit ſine vllo affectu facienda vitandáue præcipiens, nihil amplius debeo, quia me non tanquam amicus vidit ſed tanquam imperator. Cur ita legendum putem hæc me mouent, Primum quia ante dixerat de medico facienda vitandáue præcipiens, ex quo apparet non ægrum imperatorem dici debere, ſed medicū. Deinde ex illo quod ait ſine affectu illū pręcipere, quod reſpondet verbo amicus, Amicus non eſt quia ſine vllo affectu præcipit. Tum verò vt ita credam fortius facit quæ præcedit periodus. Quid ergo? Quare medico & præceptori plus quiddam debeo, nec aduerſus illos mercede defungor, quia ex medico ac præceptore in amicum

tranſeunt

tranſeunt, Itaque medico &c. Sed hac emendatione nihil clarius. Quare ille Senecæ locus nihil facit ad id confirmandum quod volunt, ægrotos recte imperare ægrotis, neque etiam eſt eius verbi ſignificatio in L. medicus 26. D. de oper. libertor. Imperantes enim eo in loco ſignificantur medici emeriti officij, qui præceptis curationem præcipiunt nouis medicis, vt libertis in ſpecie huius legis; qui etiam medici fuerunt L. Scio amico. 10. in fin. D. de ann. legat. l. qui cum. 14. §. ſi patris D. de bonis libert. l. 3. C. commun. de legat. Eſt igitur d. L. 26. ſenſus, hic nimirum, vt breue faciam. Medicus patronus (intelligit autem medicum primum ac emeriti officij qualem ſupra definiuimus) medicus igitur patronus cum videret ſi liberti ſui medici medicinam ſibi non facerent alijs archiatris, qui imperant libertis & alijs nouis medicis, cogi poſſe medicinam facere, ad alias operas ſuis vſus eſt libertis: licet igitur vt opus, id eſt, medicinam facerent, ſed ſe vt ſequerentur ac alijs operis vacarent. Quæritur an id poſsit iure patronus facere &c.

OCVLARIVS ΠΕΡΙΟΔΕΥΤΑΙ *medici, & περιοδευταὶ in Eccleſia.*

CAP. XXIX.

SVperius admonet caput de medicis & alia quædam adijciamus. Medici accipiuntur qui alicuius partis vel certi doloris ſanitatem

tem pollicetur, vt puta auricularius L.1.§.medicis D. de extraord. cognit. Vbi malim ocularius, vt in veteri inſcriptione. MEDICVS ELIRICVS CHIRVRGVS OCVLARIVS VIVIR, & Martial. Hoplomachus nunc es fueras ophtalmicus ante Feciſti medicus ꝙ facis Hoplomachus. Περιοδευταὶ qui dicuntur in L.6.§. Grammatici D. de excuſat. tutor. rectè exponuntur à veteri interprete circuitores, ſuntq; & ipſi archiatri, de quibus proximo capite actum eſt, idq; ſatis oſtendit Senecæ locus quē protulimus, vbi ait, Et me inter eos quos perambulat ponit. Ita vt περιοδευταὶ dicti sūt quod ſolum ægrotos circumeant, non autem vrbes & oppida vt putauit Cuiacius. Sic Gratianus Imp. apud Auſoniū dicitur circumire tētoria & quærere de ſanitate cuiusq; militis. Legionibus vniuerſis, inquit, vt in communi Marte euenit ſi quid aduerſi acciderat vidi circum ire tentoria, ſatin, ſaluæ quærere, tractare vulnera ſauciorum: vbi obiter nota morem de ſanitete alicuius: ſatisn' ſaluus ſit. Sic apud Liuium lib. 1. quærentique viro, ſatin' ſalua, minime inquit, quid enim ſalui eſt mulieri amiſſa pudicitia, ita legendum ſalua non ſaluæ vt vulgo. Salluſt. in certo libro hiſtoriar. Inde ortus ſermo per cunctantibus vtrinque Satin' ſaluæ, quam grati ducibus ſunt, familiaribus copijs augerentur. Eadem ratione dicuntur circumire ædes publicas & opera publica inſpicendi gratia proconſules L.7.D. de offic. proconſ. Eodem verò ſenſu dicti ſunt

in Eccleſia περιοδευταὶ illi qui fidelium curam gerentes quid agendum eſſet imperabant. Nec enim puto verum, quo pace tanti viri dictum ſit, quod ſcribit Cuiacius eos περιοδευτὰς dictos fuiſſe ideo quod circumirent vrbes neq; certo loco deputati eſſent: nec locus Zonaræ quem adfert id nullo modo probat, περιοδευταὶ inquit, λέγονται διὰ τὸ περιέρχεσθαι καὶ καταρτίζειν τοὺς πιστούς. Non enim ait Zonoras τὰς πόλεις ſed τοὺς πιστούς. Apuleius li. XI. περιοδευτὴν intellexit cum dixit, Per diſpoſitas aras circumiens ſacerdos rem diuinam procurat.

DVPLEX ESSE PACTVM VNVM *quod legibus, alterum quod ſola contrahentium valeat voluntate.*

CAP. XXX.

PActum eſſe duplex, vnum quod legibus valeat alterum quod ſola contrahentium voluntate autor ad Heren. ſcriptum reliquit lib. 2. Quod placet hoc loco aliquot tã iuris noſtri quam aliorum autorum exemplis ac autoritatibus ſtabilire ac fulcire. Paulus in L. ſi pater 12. D. de pact. dotal. ex pactis conuentis, inquit quæ ante vel poſt nuptias interponi ſolent, alia ad ius pertinẽt, veluti quando dos petatur quando reddatur, in quib. nõ ſemper voluntas contrahentium ſeruatur, alia ad voluntatem, vt mulier dote promiſſa ſe alat. Quod ad pactum de dote reddenda attinet hoc idem Paulus de-

clarat in L. ſi vnus 27. §. quod ſi in ſpecie D. de pœnis. Sunt ergo quædam pacta quæ legibus & iure conſtant, Inde promittendo dicimus aliquando obligari ipſo iure l. homo li. 54. D. §. 1. D. de acquiren. rerum domi. & Vlpian. in frag. tit. 24. pactis verbis interpretatur ipſe optimo iure Quod autem dicitur in d. L. ſi vnus 27. pacta ius non habere, id non generaliter eſt verum, cum Paulus poſtea pacta quædam proponat quibus ipſe ius tribuit, vt illud de quo ſuprà dictũ eſt, & pactũ de iniuria facta, quod actiones ipſo iure tollit L. ſi tibi. 17. §. 1. D. eod. quod eſt ex XII. Tabul. Qui membrum rupit, inquit illa, in eum eo pacit talio eſto. Hęc pactorum in legitima, & vt ita dicam conuenta diui ſi oex alijs quoq; autoribus probari poteſt, quibus ego non minus quam noſtris hac in parte tribuo. Cice. Epiſt. ad Q. Fratrem. Poſſunt in pactionibus faciendis non legem ſpectare Cenſoriam, ſed potius commoditatem conficiendi negocij & liberationẽ moleſtiæ: vbi Cõmoditatem cõficiendi negocij & liberationẽ moleſtię dixit Cicero eo ferè ſenſu quo Imp. in l. donatio 26. C. de donat. ita dixit, hiſq; penituscognitis vel recipiãtur ſi cõplacitę recipiãtur ſi ſunt moleſtę. Liu. li. 44. Tũc enim repeti reddiq; per cõuentionem res: & ſi quarum turbata bello poſsio eas aut formula iuris antiqui, aut ex partis vtriuſq; commodo (commodum dixit Liuius eodem ſenſu quo Cicero ſuprà commoditatem negocij) componi. Huc pertinet & hoc apud Ciceron. 3. Partit. Scriptorum

priuatum aliud eſt publicum aliud,publicum lex SC. fœdus,priuatum,tubulæ, pactum conuentum ſtipulatio. Quæ autem ſcripta non ſunt ea aut conſuetudine aut conuentis hominum aut quaſi conſenſu hominũ obſeruantur. Donatus in illud Terent. At ego per iſtos Phędria & tu Chęrea. Hunc comedendũ & deridendũ vobis propono, ambo,inquit,nominat quaſi legibus paiſcatur. In illo quoque exemplo quod ad ducit autor ad Herenniũ ad id pactum quod legibus valeat, In comitio aut in foro ante meridiem cauſam conijcito, illud planè legitimũ eſt,& directũ. Liuius cõijcito lib. XXXVIII. Verbi genus hoc conſeruato, quod magis in legibus quam in fœdrib. vti ſolemus. Quemadmodum autem pacta quædam legibus fiunt ita & quædam legibus improbantur, quædam etiam iure prætorio. Cicero. 1. offic. Iam illis pactis non ſtandum eſſe quis non videt quæ coactus aut dolo deceptus quis promiſerit? quæ quidem pleraque iure præterio liberantur, nonnulla legibus. Et ita in l. ſiue generalis 61. in prin. D. de iure dotium. ipſo iure promiſsio non valet, quia lege rata non habetur autoritas ipſo iure facta.

PETRI PERRENONII ANIMADVERSIONVM ET VARIARVM LECTIONVM IVRIS CIVILIS, LIB. II.

Anno M. D.XCIII.

INDEX CAPITVM
LIBRI SECVNDI

AD l.Secus.46.D. ad SC.Trebel.& coniuncta l.Publicus 36. D.de condit. & demonſt. cum l.vltim D.de fideicō. libert. Cap.1.
Ex Conſtantino Harmenop.emendata l.quamuis.75. D. de iure dotium. Cap.2.
De vi ac proprietate dictionis χρήσεως ad L.ſi habitatio, 10. D. de vſu & habitat. Cap.3.
Caput legis Iuliæ de adulterijs, & explicatus Martialis locus Cap.4.
Repetitionem vſus fructus Capitis diminutione & ἀχρηστίᾳ amiſſi locum non habere in legato vſus fructus in ſingulos annos: & de hac re quemadmodum ſit emendanda l. licet 23. D. de vſuf. leg. oſtenditur. Cap.5.
Sabinus an idem ſit qui Vitellius. Cap.6.
Explicata l.9. D. de condit. furt. & §. aliquando Inſtit. de perpet. & tempor. action. Cap.7.
Periurij pœna quæ legibus. Cap.8.
Veritas rerum erroribus geſtarū non vitiatur. Cap.9.
Criminis ſubſcriptio quando locū habuerit. Cap.10.
Quæſtionū, Diſputationū, Aſſeſſoriorū, Diſceptationū & Decretorū libri à diuerſis ICtis editi. Cap.11.
Conciliatio L.ſunt qui in id. 16. D. de re iudic.cum l. verum eſt. 63. in prin. D. pro ſocio. Cap.12.
Propenetica & iudicia iure licito quamuis petantur, minus id tamen honeſtè fieri. Cap.13.
Caduca duplicia lege et caſu. Lib. caducorū Cap.14.
Legum quadā inſcriptiones reſtituuntur. Cap.15.

Non eſſe Labeonis quæ à Paulò libris Pilſano Epitomatorũ referuntur & refutantur argumentis & exemplis demonſtratur. Cuius rei ignorãtia quædam malè intellectæ leges hactenus explicantur & elucidantur. Cap. 16.

Vox periculi quid ſignificet. Cap. 17.

An permiſſa ſit vltiò, & quemadmodum ſe contra vim defendere permiſſum ſit. Cap. 18.

L. debitor. 82. D. de leg. 2. addita negatione emendandam eſſe. Cap. 19.

Operam dare, Explicata L. prædia. 27. §. 1. D. de inſtit. leg. Cap. 20.

Teſtamenti definitiones. Cap. 21.

An minori 12. annis domum deductæ donari poßit, & de ea re explicata l. 65. D. de donat. inter vir. & vxor. Cap. 22.

Quo tempore vixerint Vrſeius Ferox, Proculus, Marcellus Scæuola, Iunius Mauricianus ICti, Cap. 23.

Culpa eſt ſe immiſcere rei ad ſe nõ pertinẽti. Cap. 24.

Sententia l. cũ tabulis. 16. §. quoniam. D. de his quæ vt indig. auf: concubinæ et vxoris differẽtia. Cap. 25.

Explicatio quorundam quæ ſunt in l. abeſſe 32. D. Ex quib. cauſ. maior. particula ET. ſublata ex L. C. de ſalg. hoſpit. non præbend. Cap. 26.

Quare furti & in factum actione teneatur qui equis alienis equas ſuas ſubiecerit. Cap. 27.

Pecunia quæ ducitur peculium præſidij cauſa ad l. ſi chorus. 79. D. de leg. 3. Cap. 28.

Interdictorum genera. Cap. 29.

De vectigali ſtipendio & tributo. Cap. 30.

AD L. SECVS. XXXXVI. D. AD SC. Trebellian. & coniuncta l. Publius 36. D. de condit. & demonſt. cum l. vltim. D. de fidei commiſ. libert.

CAP. I.

QVi fiduciario hęredi bona ſua relinquit vt ea alicui reſtituat cum ad annos ſedecim peruenerit non prius reſtituere debet quàm is annum 16. impleuerit l. ſi cui. 49. D. de leg. 1. l. nonnunquam. 48. D. de condit. & demonſt. Nam cum ſub conditione legatum ſit d.l.ſi cui, l.ſi Titio 22. §.1. D. quand. dies legat. nihil planè debetur antequam legati conditio venerit, & ideo mortuo ante conditionem fidei commiſſario nihil planè heredibus debetur niſi mens & voluntas teſtatoris alia eſſe probetur, quæ faciat vt fideicommiſſum non ſub conditione ſed in diem relictum eſſe videatur. d. l. ſi. cui, l. Secus. 49. D. ad SC. Trebell. quæ hanc voluntatem ita explicat, ſi teſtator prorogare ſolutionis tempus voluerit, & tutelam heredi fiduciario magis permittere quam incertum fideicommiſsi diem conſtituere. Ex quibus verbis quod vir doctiſsimus elicit legis noſtra emendationem, vt pro ſedecim quatuordecim legamus, immane quantum à verò aberret. Nam ICtus non intelligit tutelam quæ eſt vis & poteſtas in caput liberum, id eſt in pupillum, ſed tutelam rerum heredatariarum quando

quando feduciarius heres nõniſi miniſter eſt & diſpenſator fideicommiſsi l.ſi qui Titio 17. l. quidam teſtamento.§.ſi ſcriptus ex parte.D. de leg. 2. l.Lucius.78.§.1.D.ad SC. Trebel.Nouell. Marciani de teſtament. cler. Quo fit vt mortuo eo cui reſtituere debuit hereditatem nihil heredis commodo cedat d. l. ſi quis Titio,quamuis alias fiduciarij heredis magis quã vllius habita videatur eſſe ratio,d.l.ſi quis Titio,l.Iulianus 60.D.de leg.2. l. cum quis decedens. 37.l.pater,38.§.fidei D.de leg.3.l. in fraudem.§.1.D.de his quib. vt indig.Quando itaq; relictum eſt fideicommiſſum ſub die certo,id ante eum diem debetur, cum eius dies ceſſerit, ideoq; moriente fidei commiſſario fidei commiſſum ad heredes ſuos tranſmittit quoniam quæ in diem debentur ad heredes tranſmittuntur. Atq; hæc eſt ſententia d. l. Secus.Quid ſi ipſe ſubſtitutos habeat? an vt ad heredes ante 14. annum tranſmittit fidei commiſſum, ita etiam ad ipſos ſubſtitutos trãſmittere poteſt? Ponamus ſpeciem l.Publius.36.§.1.D.de cond. & demonſtrat. Peto vt filio meo prædia cum annorum 16.erit reſtituas, quod ſi filius meus ſedecim annos non impleuerit peto vti reddas, ea Publio Mænio & Gaio Cornelio. Hic hæc verba, cum erit annorum ſedecim non ſunt conditionalia, alioqui ipſa ſubſtitutio inanis & nulla eſſet, ideoq; ſtatim poſt mortem meam cedit dies fideicommiſsi & mortuo filio quocunq; tempore ante ſedecim annos completes fit ſubſtitutioni locus.In his legati aut fideicommiſsi verbis, Cum anno-

rum 16.erit, aut conditio eſt aut diei certus. Conditio reddit legatum incertum, diei certus legatum in tutum redigit. In hoc tamen vtrumq; legatum aut fideicommiſſum par eſt, quod non prius peti poteſt legatum aut fideicommiſſum ſub die relictum quam conditionale. Nam vt in hoc non venit dies ante 14. annum impletum,ita nec in illo venit quamuis quidem ceſſerit. Itaq; neutro caſu aliquid mutatur in eo quod dicimus, Cum 16. annorum erit completos annos ſignificari, nec legatum prius debes,quam impleti ſint prorſus: quoniam etiam in legato diei certi illud verum eſt, cum ante illos annos plenæ perfectos legatum peti non poſsit. Vt autem legatum quod ſub die differendæ ſolutionis gratia relictum eſt ante peti à fidei commiſſario non poteſt quam dies venerit,ita nec ab heredibus eius ante id tempus, quod veriſimile non ſit teſtatorem voluiſſe prius ad heredes legatum peruenire quam ad ipſum fideicommiſſarium pertinuiſſet ſi vixiſſet. Quamobrem non niſi poſt annum XVI. impletum fideicommiſſum debebitur ex l.Publius.§.1.Et ita quoq; addendum puto ad ſpeciem l. Secus. Vt autem diximus illa verba, ſi XVI. annorum erit propter ſubſtitutionem, ne ſcilicet euaneſcat, pro die certo accipi in ſpecie l. Publius. ita etiam in ſpecie l. vltim. D. de fideicom. libert. conditio dicitur appoſita reſpectu ſubſtitutionis nulla & ſuperuacua eſſe: quæ quidem lex cum ſit ex eiuſdem autoris eodem libro coniungenda eſt cum hac l.Publius. quam idem ipſe

de

de quo ſupra etiam fecimus mentionem male emendandam eſſe putat. Caret enim mĕdo, & redditur multo intricatior ſi vt ille vult pro ſedecim quatuordecim ſubſtituamus.

EX CONSTANTINO HARMEnop. *emendata L. quamuis 75. D. de Iure dotium.*

CAP. II.

Poſtrema verba L. quamuis 75. D. de Iure dotium, ſic potius legenda ſunt, quàm vt vulgò leguntur: Huius etiam (ſcilicet mulieris) quamuis conſtante matrimonio dominium ſit? apud maritum tamen emolumenti poteſtatem eſſe creditur, cuius etiam cauſa matrimonij onera maritus ſuſtinet. Et hanc lectionem confirmant quæ adduntur in lege, maritum ſuſtinere onera matrimonij, quibus ſignificat ICtus meritò apud meritum eſſe dotis onus, cũ apud eum ſit dotis emolumentum & commodum, quòd, vt dicimus, eum ſequantur onera & incommoda quam ſequuntur commoda, & contrà. Sanè emolumentum dotis maximè pertinet ad maritum, eaq́; de cauſa inſtar fructuarij eſſe dicitur ab eo qui ſcripſit τὸ πλάτος βασιλικῶν ad l. 65. D. de Iure dot. Huc accedit quod Iuriſconſultus ait ſtatim in princip. huius legis dotem quamuis in bonis mariti ſit, mulieris tamen eſſe, id eſt quamuis dotis dominus bonitarius ſit maritus, vxorem in hilominus

dominā eſſe Quiritariam. Nā qui habet in bonis, aut qui eſt dominus bonitarius emolumentum rei habet, Quiritarius ſimplex & nudum rei dominum ſine commodo & fructu l. vnica. C. de nudo iure Quirit. tollend. Hæc cum ita ſint rectè Conſtantinus Harmenop. propoſito totius legis noſtræ ſenſu adijcit in fine maritum ob id quod ſuſtineat onera matrimonij etiam dotis emolumentum habere conſtante matrimonio. ἐν ὅσῳ δὲ inquit παρὰ τῷ ἀνδρί ἐστιν ἡ γυνή, τὸ κέρδος αὐτοῦ ἔχει ὁ ἀνὴρ διὰ τὰ βάρη: vt non dubitem quin ex Harmenop. autoritate lex noſtra ita ſit emendanda vt ſupra propoſuimus. Sed Harmenopuli verba, quibus legem noſtram totam interpretatur digna ſunt quæ integra referantur, vt qui commodus ſenſus ex hac lege elici poſſit appareat, & vt intelligatur alia quædam in hac lege aliter legenda eſſe, quam quod vulgo legātur, & nonnulla verba turbata ſuis ſedibus reſtituēda eſſe, quædā etiam in aliorū locū ſubſtituēda. Harmenop. igitur verba hæc ſunt lib. 4. προχειρ. lib. 8. Εἰ καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἀνδρός ἐστιν ἡ προὶξ ὅμως τῆς γυναικός ἐστιν, ὅθεν ἐκδεχουμένου προίκιμαίου ἀγροῦ ἡ γυνὴ κινεῖ περὶ ἐκδικήσεως, αὐτῇ γὰρ διαφέρει ἐὰν γὰρ μὴ ἐκνικήσῃ, παύεται αὐτὸν ἔχειν ἐν προικί. ἐν ὅσῳ δὲ παρὰ τῷ ἀνδρί ἐστὶν ἡ γυνὴ τὸ κέρδος αὐτοῦ ἔχει ὁ ἀνὴρ διὰ τὰ βάρη: hinc cōſtat ſiquid autoritati Harmenop. tribuendū eſt, vt certè eſt tribuendum, hanc legem ita totam legendam eſſe. Quamuis in bonis mariti dos ſit, mulieris tamen eſt, & meritò placuit, vt ſi in

dotem

dorem fundum inæſtimatum dedit, cuius nomine duplex ſtipulatione cautum habuit, iſq; marito cinctus ſit, ſtatim eam ex ſtipulatione agere poſſe, quia eius intereſt non eſſe cinctum quod in dote fuit, quoniã ipſa cinctionem pati creditur, ob id quod eum in dote habere deſinit, Huius etiam &c. Ad id autem quod Harmenop. dotis commodum apud maritum eſſe ait cùm apud eundem ſit dotis onus, pertinet quod eſt lib. 29 βασιλικ. ὁ ἀνὴρ τοὺς καρπους τῆς προικὸς λαμβάνει διὰ τὰ βάρη τοῦ γάμου. Item ὅπου τὰ βάρη τοῦ γάμου, ἐκεῖ καὶ ἡ προῖξ ὀφείλει εἶναι.

DE VI AC PROPRIETATE DIctionis χρήσεως ad L. ſi habitatio 10. D. de vſu & habitat.

CAP. III.

QVærit Vlpianus in l. 10. D. de vſu & habit. χρῆσις habitationis relicta, vtrum vſumfructum ſignificet, an vſum tantum: Ex Papiniano reſpondet vſum tantum contineri: quod videtur à Græca loquendi conſuetudine alienum, cum χρῆσις ſemper fructum ſignificet, vt apud Curtium Epiſtol. ad Cicero. & apud Ariſto. 4. Ethicor. cap. 1. & apud Iſocrat. ad Demonic. Harmenopulus quoque χρῆσιν vſumfructum interpretatur. Sic enim ille lib. 5. αὐσούφρουκτος γὰρ καλὰ Ρωμαίους ἡ χρῆσις λέγεται. Sed ſciendum eſt ea de cauſa dubitari in d. l. 10. an appellatione χρήσεως in legato habitationis contineatur vſusfructus; quia χρήσεως vere ac propriè vſum

ſumfructũ ſignificat. At quoniam contra naturam habitationis foret vſumfructum cõtineri eo legato, cum habitatio vſum non vſumfructum cõtineat d.l.10. in prin. L. ſi quis vuas. 32. in fin. D. de vſuf. id eo contra proprietatem dictionis χρήσεως reſpondetur, vſum tantùm contineri. Et eodem modo proponitur paulò pòſt aliud legatum, legato χρήσεως prorſus ſimile, quando ſcilicet domus vſusfructus habitandi cauſa relinquitur, quo caſu etiam deciditur citra eum ac proprietatem vocabuli vſusfructus vſum tantùm id eſt habitationem contineri. Malè igitur illi qui probare conantur χρήσεως appellationeꝗ proprie vſum ſolum ſinificari. Malè etiam alij qui putant eadem voce χρησεως tum demũ ſignificari vſum ſolum quandȏ alius habet eiuſdem rei cuius vſum eſſe volunt, Mancipium ſeu dominium, quaſi non vnus dominium alter vſumfructum habere poſsit, & neceſſe ſit quando vnus proprietatem ſeu mancipium & nexum habet alterum ſolum vſum habere. Quid abſurdius, rogo, dici poſſet? Et quem afferunt locum mirificè contra eos facit. Nam cum Curius in ſua epiſtola ſic loquatur: Sum enim χρήσει μὲν tuus κτήσει δὲ Altici noſtri: Ergo fructus eſt tuus mancipium illis, nonne in hoc Curij loco cum κτῆσις ſit vnius Altici ſcilicet, fructus nihilominus eſt alterius videlicet Ciceronis, maximè confirmatur, cum ita reſcribit, Cuius quod poſtea reſponſione Cieronis quando proprium te eſſe ſcribis mancipio & nexu,

meum

meum autem vſu & fructu contentus iſto ſum . Id enim cuiusque proprium eſt quo quis fruitur atque vtitur . Refutantur etiam ex eo ipſo quod aiunt χρῆσιν eſſe domiuium naturale, ſeu quod in bonis dicitur, κλῆσιν vero dominium ciuile, ſeu quiritarium. Qui enim dominium naturale habet vſumfructum maximè habet, adeò vt qui dominus eſt ex iure Quiritium ſolum nihil habere planè videatur quo vtatur fruatur, & dominium inane & vacuum habere dicatur l. vnica. C. de nud. iure Quirit. tollend. Itaq; maritus qui dominium naturale ſeu bonitarium habet l. quamuis. 75. D. de Iure dot. inſtar fructuarij eſt in rebus dotalibus, vt ſuperiori capite dicebamus ſcribere τὸ πλάτος βασιλειων in l. 65. D. de Iure Dotium.

CAPVT LEGIS IVLIAE DE adulterijs, & explicatus Martialis locus.

CAP. IV.

CVm lege Iulia adulteria puniebantur ac potiſsimum mulieres quæ adulterium comiſerant, ea lege tenebantur, tum vel hæ tantum mulieres ei legi obnoxiæ erant quæ matresf. haberi volebant quæque honeſtatem vitę ac pudicitiam profitebantur, cum eæ quæ ſeſe vulgò omni abiecto pudore proſtituebant, illius legis pœnam facilè effugerent, & adulterij minimè tenerentur l. quæ adulterium 29. C. ad legem Iul. de adulr. l. ſi

ea

ea quę 22.eod. Veteres enim nullam aliam pœnam ijs mulieribus imponebant, quæ ſeſe proſtituere non verebantur, quàm vt ſe per criminis profeſsionem omnis honeſtatis iuris ac legum expertes redderent. Cornel. Tacit. lib. 2. More inter veteres recepto qui ſatis pœnarum aduerſum impudicas in ipſa profeſsione credebant. Quo ſæpe fiebat vt mulieres quæ pœnam adulterij euitare volebant, impudicitiam & lenocinium profiterentur. Sueton. in Tiberio. cap. 35. Fæminæ famoſæ vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exoluerentur lenocinium profiteri cæperant. Idē traditur in l. mater 10. D. ad leg. Iul. de adult. Ex his explicandus eſt hic Martialis locus: Quod nubis Proculina concubino, Et mæchūmodo, nunc facis maritum: Ne lex Iulia te notare poſsit, Non nubis Proculina ſed fateris. Sic enim hic locus diſtinguendus eſt, & explicandus hoc modo: Quod Proculina nubis ei cum quo adulterium commiſiſti, tantum abeſt vt hoc pacto videaris pudicitiam profiteri, quę certè pręſumitur aliàs ſi coniungantur qui adulteriū antea commiſerant, quoniam lege Iulia teneatur l. commiſſum 27. (ad legem Iul. de adult. Nouell. 134. vt potius videaris profiteri amorem impudicum & lenocinium ne lex Iulia te notare poſsit, quæ eas quæ lenocinium profitentur à legis obſeruatione liberas eſſe vult. D. l. mater 10. hoc inquā modo hic Martialis locus diſtinguendus eſt & intelligendus quē Alexander ab Alexandro lib. 4. Genial. cap. 1. nō rectè explicat. Mu-

lieres

lieres igitur quæ omnem pudicitiam & matronalem reputationem abiurabant lege Iulia non tenebantur, quippe quæ profiterentur lenocinium quod lex Iulia non punit. Et ea ratione confeſsũ amorem pro impudico ſumi exiſtimo. Petronius quum ſe confeſſo cinxit amori

Iupiter & toto concepit pectore flammas.

Virgil. in Cir. Sin confeſſus amor noto te macerat igne.

REPETITIONEM *VSVS FRVCTVS* *capitis diminutione et ἀχρηστία amiſſi locum non habere in legato vſus fructus in ſingulos annos: & de hac re quemadmodum ſit emendonda l. licet. 23. D. de vſuf. leg. oſtenditur.*

CAP. V.

VSusfructus legatus morte, capitis diminutione & non vtendo amittitur. Morte omnino ita vt repeti nequeat l. repeti. 5 D. quib. mod. vſuſf. amitt. capitis diminutione & ἀχρηστία amiſſus repetitur. Nam poteſt teſtator repetere legatum vſusfructum vt vſusfructus etiam poſt capitis diminutionem debeatur l. licet 23. D. de vſuf. legat. l. 3. in pri. D. quib. mod. vſusf. amitt. Non vtendo quoq; amiſſus vſusfructus repetitur, quia ex omni cauſa licet repetere vſumfructum excepta cauſa mortis D. l. repeti. Repetitur autem vſusfructus hoc modo Ti-

tio vſumfructum do lego,quoties vſusfructus amiſſus erit eundem vſumfructum eidem do lego l. in annos ſingulos.8. D. de ann. legat. l. 3. in prin. D.quibus mod. vſusf.amitt.Sed magna eſt quæſtio an in vſufructu legato in annos ſingulos habeat locum repetitio ſolùm. Quod Mauricianus velle videtur in l.licet.23. De vſuf. legat. vbi ait Conſtitutioni Antonini Imp. qua confirmat licere teſtatori vſumfructum legatum repetere,vt etiam poſt capitis diminutionem vel ἀχρηστίαν debeatur, dũtaxat locum eſſe cum legatus eſt vſusfructus in annos ſingulos. Cuiacius vidit emendandam eſſe d.l. licet,vt certè emendanda eſt.Nam pugnat cum multis alijs locis,quod in ea dici exiſtimatur,repetitionem vſusfructus tunc tantùm valere cum in annos ſingulos legatus eſt vſusfructus. Itaque vbi in d. l. licet legitur, tunc tantum eſſe huic Conſtitutioni locum, emendat Cuiacius nec tantùm eſſe, &c. vt legatum vſusfructus in annos ſingulos etiam repeti poſsit. At equidem emendanda eſt ea lex, vt certe eſt,ſic potius legi debere contenderem; Nec tamen (quæ particula in quibuſdam libris expreſſè legitur) eſſe huic Conſtitutioni locum cum in anuos ſingulos relegaretur,obſeruandum enim eſt,cum vſusfructus legatur in annos ſingulos plura eſſe legata plures vſusfructus l. cum vſusfructus 13.D. de vſuf. legat. l. 10. D. quand. dies legat. & non vtendo non amitti l.ſi vſusfructus 28.D. quib. mod.vſusf. neque capitis diminutione l. penul. D. de capit.minut. L. in ſingulos. 8. D. de

ann.

ann.legat. Quod cum ita ſit quid opus eſſet repetitione? cum illud ipſum legatum vſusfructus in ſingulos annos tacitam habeat repetitionis poteſtatem, vt dicitur in. l. 2. §. ſi non mors. D. quib. mod. vſusf. quia tantum vnius anni ſemper amittitur vſusfructus l. 1. in fin. & d. §. ſi nō mors. d. tit. quib. mod. vſusf. idq; meritò, quoniam, vt ſupra dictum eſt, plura ſunt legata in legato huiuſmodi quę non ſemel ſed ordine & in ſingulos annos legatario acquiruntur, ideoq; non poſſunt illa amitti quæ nōdum ſunt legatorio acquiſita ſecundum regulam iuris, quæ ab autoribus vſusfructui maximè accommodatur L. 1. D. quemad. vſusfructus amitt. L. Titio vſusf. 96. D. de cond. & demonſt. L. non videntur 83. D. de regul. Iuris, quamq; ad materiam vſusfructus potiſsimum pertinere recte animaduerſum eſt. Facie & huc L. 3. in prin. mod. vſusf. quæ ait ſicut in annos ſingulos vſusf. legari poteſt, ita & capitis amiſſum diminutione legari poſſe, ex quo apparet legatū vſusfr. in annos ſingulos eandem vim habere quā aliud legatū vſusfructus. Si repeteretur legatū vſusf. in annos ſingulos dixiſſet aliter ICtus, hoc nimirū modo: Sicut in annos ſingulos vſusfructus amiſſus repeti poteſt. ita & capitis diminutione amiſſus quiuis alius vſusfructus legari poteſt. Atque ita legatum vſusfructus in annos ſingulos, quia iam habet tacitam repetitionem à teſtatore repeti non poteſt. Cum etiam tacita per ſe repetitio firma ſit, expreſſa opus non videtur eſſe, ideoque ſuperuacua eſt. In hac lege verò agitur de ex-

preſſa repetitione à teſtatore facienda, idque ipſa legis verba ſatis oſtendunt.

SABINVS AN IDEM SIT *qui Vitellius.*

CAP. VI.

ANtonius Auguſtinus vir Reip. literaria bono natus in libris ſuis Emẽdationum Vitellium eundem eſſe cum eo, qui Sabinus ſæpius laudatur, aut Vitellium Sabinum fuiſſe appellatum exiſtimauit. Mouetur Auguſtinus L. Sabinus 18. D. de hered. inſtit. in qua cum inſcriptio ſit ex libro Pauli ad Vitellium & poſtea in contextu laudetur Sabinus à Paulo, videtur Paulus appellationem Sabini tribuere Vitellio: ita vt videatur Sabinus idẽ eſſe qui Vitellius. Sed malè, nam eodem modo poſsemus inferre Iulianum dictum fuiſſe Marcellum ex L. Marcellus 15. D. de donat. cauſa mort. L. Marcellus 66. D. de reg. iur. aut Plautium Caſsium ex L. Caſsius 18. D. de liberat. legat. Quapropter illud ſciendum eſt Sabinum ad Vitellij libros notas ſcripſiſſe. Patet id ex. l. hoc legatum. 45. D. de leg. 3. L. 8. L. quiſitum 12. §. ſed ſi fundus D. de inſtruct. legat. l. 3. in prin. D. de penu legat. l. tutorem 22. in fin. D. de his quæ vt indig. Quod cum conſtet obſeruandum eſt. in d. l. Sabinus Paulum ſcribentẽ ad Vitellium maluiſſe laudare Sabinum in contextu, quia Sabini nota ad eundem Vitellium vtebatur, & maluiſſe Sabino ſuũ relinquere quàm id tribuere Vitellio ne vni detraheret quod alteri adderet.

Poſsis dicere id potius Tribonianum feciſſe, vt & alibi fecit. Nam cum in L.10.§.vlti.D. de manum.teſtam.Pauli librum quartum ad Sabinum eandemque ſententiam & eadem verba, quæ in l.ſi idem ſeruus 14.D.de leg.2.retuliſſet, attamen inſcriptionem d.l. ſi idem ſeruus fecit libro quarto ad Vitellium. Illud nimirum vno in loco mouit Tribonianum quod videbat Paulum libro ad Vitellium referre potius Sabini quam Vitellij verba, ideoq; inſcribendam eſſe potius legẽ ad Sabinũ, in altero ſciebat Paulum ſcribere ex profeſſo ad Vitellium illo quem proferebat loco, itaque non temerè Pauli propoſitum mutandum putabat. Neque foret diſputationi locus ſi quis vellet contendere Cęlium Sabinum ad Maſſurium Sabinum qui dictus fuiſſet Vitellius notas ſcripſiſſe, ita vt Cęlium intelligeremus per Sabinum quem ſupra probauimus ad Vitelliũ ſcrpiſiſſe, Maſſurium Sabinum per Vitellium. Nam hęc opinio, qua tamen Auguſtini ſententiam mihi in mentem aliquando venit, refutatur. d. L. quiſitum. 12. §. ſed ſi fundus De inſtruct. legat. vbi cum Vlpianus proponat Sabini Sententiam in libris ad Vitellium quam ſecutum fuiſſe Caſſium in libris quoq; ſuis ad Vitellium ibidem refert, ſatis conſtat nõ intelligendum Cęlium Sabinum quippe qui poſt Caſsium vixerit ſed Sabinum Maſſurium quem Caſsius magiſtrum ſuum laudat in L. qualem autem. 19. §. vlti. D. de recept. arbit. Refutant id & alia loca, quæ lubens omitto, Quis autẽ fuerit Vitellius quo tempore vixerit deliberandum amplius cen-

 ſeo.

ſeo. Par eſt nos veteribus ICtis hoc tribuere, & hanc referre gratiam, vt inquiramus & ſcire ſtudeamus, qui illi & quales fuerint: & quoniam per eos proficimus ac quales, quales in iure ſumus eorum ope & diligẽtia euadimus, ita animos affectos eſſe, vt ἀπελαργοῦντες viciſsim ijs lucé ſi fieri poteſt demus & ab obliuionis vindicemus tenebris. Equidem cum id per ſe iuſtum & æquum eſt nos facere, tum multùm prodeſt ad hiſtoriam iuris & locorum nonnullorum explicationem.

EXPLICATA L. IX. D. DE COND. *furt. & §. aliquando Inſtit. de perpet. & & tempor. action.*

CAP. VII.

Difficilis hæc lex habita eſt à multis hactenus, & quod mirere ab ipſo Cuiacio, qui plurib' in hanc legé in mediũ prolabi, quæ cõtraria videantur, nihil tamen ſoluit, ſibiq; ingenui iudicis more nõ liquere liberè fatetur. Videamus quæ opponi poſsint, tum deinde quemadmodũ hęc lex intelligẽda ſit. Condictio furtiua & rerum amotarum comparantur ita vt vtraq; eodé caſu dari dicatur L. contra. 6. §. ſi poteſt. L. ſi mulier 21. §. penul. D. rei amot. Condictio autem rerum amotarũ non datur in heredem niſi in quantum locupletior eſt factus l. vltim. c. eod. Ergo nec in heredem in ſolidum dari debet furtiua condictio. Patris in peculio filij per omnia eadem eſt quæ heredis ratio Atqui in

patrem

patrem nõ datur actio Peculij ex furtiua conductione, niſi quantum peruenit ad ſe l.3.§.penul.D.de pecul.l.4.D.de condict. furtin. ſicut nec in dominum l.ſerui.s 30.D.de action.emti d.l.4. Ergo nec in heredẽ dari debet niſi quantum eſt locupletior factus, quod & directò probat.l.2.§. vltim.D. vi bonor. rapt. His tamẽ omnibus obſtat maximè l.9.D.de condict. furtiu. quæ aperte ſtatuit condictionem furtiuam in ſolidum dari non quatenus eſt heres locupletior factus. Idem Cuiacius alio loco hanc legẽ intelligit vt lis conteſtata fuerit cũ defuncto. Ego verò animaduerti eam accipiendam eſſe de cõdictione furtiua quæ ex bonæ fidei contractibus datur. Generaliter enim in bonæ fidei contractibus heres in ſolidum tenetur, quamuis dolus aut delictum defuncti in ijs verſetur.l. vltim.D.de fideiuſ. tutor. L.ex depoſiti 12.L.ex contractibus 49.D. de oblig. & action. l.ex facto 131.D.de verb. oblig.l.hoc iure 152.§.vltim.L.ad ea quæ 157. §.vltim.D. de reg.Iur.Quare ſi depoſitarius rem depoſitam contrectet, mandatarius tutor, negociorum geſtor, aut quiuis alius in bonę fidei contractu dolo aliquid agat aut ſurripiat vel contrectet, heres eius in ſolidum tenetur quamuis dolus defuncti aut delictum verſetur, idque propter contractum bonæ fidei. Atque hanc ſentẽtiam ex eo cõfirmo quod cum d. l.9.ſumpta ſit ex libro Vlpiani 30.ad Edictum, coniungenda eſt cum l. ſi hominem 7. D. depoſit. quæ eiuſdem autoris & inſcriptionis eſt, eademq; ferè verba habet. Hæc cum ita ſcripſiſſem in-

cidi poſtea in doctiſsimi cuiuſdam viri commentarium qui hanc legem eodem ferè modo explicat, in quo mihi magnopere ſum gratulatus. Nolui tamen hanc obſeruationem celare, tum quia non multis eſt obuia, tum etiam quia ab eodem viro doctiſsimo paulo aliter tractata eſt. Facere nō poſſum quin his adiungam explicationem. §. aliquando. Inſtit. de perp. & temp. action. qui & ipſe variè à varijs accipitur. Aliquando etiam ex cōtractu actio, contra heredem non competit, cum teſtator doloſè verſatus ſit, & ad heredem eius nihil ex eo dolo peruenit. Hæc enim ſunt Iuſtiniani verba, quæ qui emendarent non defuerunt, Sed illa refero ad contractus ſtricti iuris, vt velit Imp. in illis heredem niſi in quātum eſt locupletior factus teneri. Videntur enim & aliæ leges diſtinguere hoc caſu inter bonæ fidei contractus & ſtricti iuris, vt in l. vltim. D. de fideiuſ. tutor. Nam cum in omnibus bonæ fidei iudicijs propter dolum defuncti heres teneatur &c. in l. hoc iure 152. §. vltim. D. de iur. In contractibus quibus doli præſtatio, vel bona fides ineſt heres. in ſolidum tenetur. Atque hoc idem ſenſiſſe ICtum in L. ad ea quæ 157. §. vltim. D. de reg. iur. exiſtimo. In contractibus ſucceſſores eorum quibus ſucceſſerunt non tantum in id quod peruenit, verum etiam in ſolidum tenentur: vt illa verba, nō tantum in id quod peruenit ad cōtractus ſtricti iuris, hęc verò: verum etiam in ſolidum ad bonæ fidei referantur. Et ideo ICtus in principio legis generaliter dixit in contractibus. Sed de his alibi fortaſsis accuratius

PERIVRII POENA QVAE ſit legibus.

CAP. VIII.

NOui interpretes hæc in quæſtione: An periurium legibus puniatur varij fuerunt, & inter eos affirmatiuam quidam negatiuam alij magis amplexi ſunt ſententiam, ita quidem vt qui vnam ſententiam probarunt alteram ſtatim repudiarint, nec vtranque ſtare ſimul poſſe exiſtimarint. Ego verò ambas ſententias coniungendas puto, & adhibitis diſtinctionibus dicendum periurium puniri legibus & non puniri. Puniri probat L. nam ſufficit 22. D. de dolo, l. 2. in fin. C. de indict. viduit. L. quoties. 17. C. de dignit. Nouell. 51. nō puniri L. 2. C. de rebus credit. quæ omnino referenda eſt ad eum qui per Deum peierat, vt Conſtantinus Harmenop. interpretatur rectè, quæ ideo ait iuſiurandi contemptam religionem ſatis Deum habere vindicem ſeu vltorem. Vltionem enim periurij in Deum Deo potiſsimùm veteres tribuebant. Iuſtin. hiſtor. lib. XIV. At vos deuocata capita reſpiciant Dij periuriorum vindices. Cornel. Tacit. lib. 1. Iuſiurandum perinde æſtimandum quam ſi Iouem fefelliſſet, Deorum iniurias Dijs curæ. Ita vt de periurio idem poſsis dicere quod de ingratitudine Seneca lib. 3. de Benefic. cap. 6. cum inquit. Hoc frequentiſsimum ingrati crimen nuſquam punitur, Et hoc vbique improbatur neque abſoluimus illud, ſed cum difficilis eſſet incertæ rei æſtimatio, tantum odio

damnauimus & inter ea relinquimus quæ ad vindices Deos remittimus. Hac cum ita ſint ſciendum eſt Deo vltionem contemptæ iuſiurandi religionis relinqui, eius pœnam Deo inprimis tribui, quòd non ſatis dignè ac pro merito videatur puniri poſſe ab hominibus, puniri quidem ab ijs, ſed non vt quę pœna infligitur ſatis ſeuera ſit ad vindicandum tantum ac tam immane crimen. Itaque cum de pœna illa quæ ab hominibus ſtatuitur periurio loqueretur Iuſtin. Nouell. 51. rectè addit ſi qua omnino eſt pœna. Pœna eſt eo reſpectu quod impunitum non eſt periurium ſed quomodocunq; punitur pœna non eſt quia non ſatis ſeuerè & pro criminis magnitudine vindicatur quod à ſolo Deo fieri debet & poteſt. Vnde duobus in locis quos poſtea proferam τιμωρία τοῦ ἐπιορκεῖν Deo imprimis tribuitur, mulcta infamiæ hominib[9]. Nulla etenim alia ratione punitur periuriũ q̃ infamię inflictione l. quoties 17. C. de dign. l. ſi quæ maior 41. C. de tranſact. quæ omnino ad periurij pœnam. pertinet non ad actionẽ ex iureiurãdo, Ariſt. li. 18 Rhet. ad Alexãd. οὐκ ἐπιορκεῖν φοβούμενους τήν τε παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίαν καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις αἰσχύνην. Ad quem locum valde pertinet Cicero, 2. de legib. Periurij pœna diuina exitium, humana dedecus eſto. Iſocrat. in orat. aduerſ. Callimach. ἵν᾽ οἱ τολμῶντες μνησικακεῖν, μὴ μόνον ἐπιορκοῦντες ἐξαλέγχοιντο, μήδε τὴν παρὰ τῶν θεῶν ὑπομένοιεν, ἀλλὰ καὶ παραχρῆμα ζημιοῖντο Ex his cõſtat veram periurij pœnam

pœnam permitti Deo, mulctam & infamiæ illationem hominibus. Nec nouum vt quæ potiſsimùm vlciſcenda Deo relinquuntur interim tamen ab hominibus vindicentur ne omnino impunita alios ad ſimilia facinora prouocent & inſtigent. Sic hæc ipſa percurij pœna maximè Deo permittitur ab hominibus tamen non omnino impunitur illud crimen relinquitur, ne res ſit mali exempli. L. vlti. C. ad leg. Iul. repedund. ſic hæretici potiſsimum diuina vindicta puniũtur, ſecundario Imperatoris ira & motu L. 1. C. de ſumma trinitat. Sic Impp. Leo & Alexander in quadam Conſtitutione apud Harmenop. cum dixiſſent iudicem qui occultè & malè iudicat Deum habere vindicem, addunt, non tamen alienum putauimus & hunc iniurijs pœnis & execrationibus eſſe afficiendum. Illud non alienum planè ab hoc loco fuerit addere, principes propter pœnam percurij quam ſupra diximus infamiam fuiſſe, ſæpenumero iuſiurandi gratiã feciſſe l. vltim. in prin. D. ad mune. Nouell. 51. Quod de eo demum iureiurando dici exiſtimo, quod fit adhibitis inſtrumẽtis, non etiam de corporali, cuius gratiã non faciebant Impp. l. 1. C. ſi aduerſ. vendit. l. 3. in fin. C. ſi minor. ſe maior. dixer.

VERITAS RERUM ERRORIBUS *geſtarum non vitiatur.*

CAP. IX.

QVod eſt in L. illicitas. 6. §. veritas. D. de offic. præſid. veritatem rerum erroribus geſtarum non vitiari, &

ideo præſidem prouinciæ id ſequi quod eum ſequi conuenit ex fide eorum quæ probantur, annotarunt iam quidam minimè pertinere ad probandam & confirmandam Iohannis ſententiam, Iudicem non debere ex ſententia iudicare, ſed ſecundum acta & iudicata, id eſt ſecundum ea quæ aguntur alleguntur & producuntur in iudicium. Id vt plenius intelligatur tenendum eſt errore quaſi quædam defenſione & prætextu factum ſi non in totum excuſatur, at certè releuari ac interpretatione leniri l. 4. C. ad leg. Iul. de adult. aliquando etiam ne releuari quidem aut errore & impetitia obliterari & vitiari, vt in l. 3. C. de apoſtal. Et hoc eſt quod dicitur hoc in loco, veritatem rerum erroribus geſtarum non vitiari, hoc eſt rei geſtæ veritatem ſeu ipſum factum non excuſari ex eo quod qui fecit ſe per errorem aut alio reſpectu feciſſe dicat, id quod toties ICtus inculcat dum prætextum & colorem facti non excuſare, ſed ipſum factum ſimpliciter puniri ait. Probetur igitur præſidi illata vis, illicita exactio, violentia & metu facta venditio, non poterit qui vim intulit qui illicitè exegit qui metu alium vendere coëgit vllo ſe prætextu excuſare. Miniſter factum hoc prætextu non teget quod cauſa adiuuandi militares viros aliquid fecerit nec exactor quod tributa exegerit. Præſes igitur in iudicando ſequetur quod factum fuiſſe apparebit nec erroris aut alius alicuius prætextus qui in facto occurrit habita ratione aliquid de ſeueritate ſententiæ remittet. Veritatem enim rei

geſtæ

geſtæ ſibi proponet,& ſecundum eam ſententiam feret. Veritas rei dicitur l. 10. C. de donat.l.11.C.de fide inſtru.l.2.C.de acquiren. poſſeſ.ſubſtãtia veritatis l.10.C.de fide inſtrum.l.8.§.ſub conditione D.pro emtor.rei geſtæ veritas l.17. C. de pact.res geſta & veritas l.21. C. ad leg.Cornel.de falſ. ipſius rei natura & veritas l.vltim.C.arbit.tutel. id quod verè geſtum eſt l. data 27. C. de donat. Hæc itaque rei geſtæ veritas errore aut prætextu vllo non obliteratur l.6.D.ad municip.l.4.C.de teſtam. maximè vero criminum veritas, vt vocatur ab Apuleio, lib. 10. de Aſin. aureo. Nam hæc errore nullo vitiatur labefactatur, obliteratur aut adumbratur.Quod dupliciter intelligi poteſt. primo, vt quamuis quod per errorem geſtum eſt extenuetur & excuſetur, non omnino tamen,non puniendum ſit: quoniam negari nonpoteſt, quin aliquid factũ ſit quod ipſum errore nullo vitiatur . Et tale eſt illud apud Iuſtin.in prin.Inſtit. de oblig.quę quaſi ex delicto.Et vtiq; inquit,aliquid peccaſſe intelligitur licet per imprudentiam,deinde ita intelligi poteſt,vt in facto nulla ſit errori venia,qui factum obliterare queat.vt in l.3. C.de apoſtat. Nam alias factum adumbrari & obliterari errore & imprudentia dicitur, vt quodam loco apud Ouidium qui valde huc pertinet.

Nil ego ſi peccem poſſum neſciſſe,nec vllus
Error qui facti crimen obumbret erit.

Huc illud pertinet etiam quod dicitur in l.ſi filia 20. in princip. D. famul. erciſ. imperi-

peritiam ſeu errorem iuriſdictionis formam mutare non poſſe: quod tamen non eſt perpetuum. Nam quandoq; in aliquid re geſta non iuris effectus ſed animi deſtinatio reſpicitur, vt eſt in L. eum qui duas. 18. C. ad leg Iul. de adult.

CRIMINIS SVBSCRIPTIO QVANdo locum habuerit.

CAP. X.

Væ criminis ſubſcriptio ſiue inſcriptio laudatur eo nomine ne accuſator temerè ad accuſationem deſcendat, ni pœnam quam arrogari cupit ipſe incurrere velit, l. ſi cui crimen. 7. D. de accuſ. l. penult. C. eod. Symmac. lib. 10. Epiſt. 63. eam in extraordinariis duntaxat criminibus obtinuiſſe reperio l. vlti. D. de priuat. delict. l. vltim. D. de furt. Cicero 2. de Inuent. Et quæ parricidij cauſa ſubſcripta eſſet, extraordinè eſſet acceptum nomen &c. Cælius ad Cic. li. 8. Epiſt. Itaque ſine vllo ſub ſcriptore deſcendit & T. reum fecit. Cauſa tamé quia T. extraordinarius reus lege Plotia ſubſcripta fuit. Quo in loco rectè extraordinarius reus lege Plotia ſubſcriptus dicitur, quia extraordinarij rei quos ſubſcriptos fuiſſe diximus, legib' rei erant l. penul. D. de præua. l. ordo. 7. D. de public. iudic. l. penult. C. de accuſ. Itaq; valde probo apud Harmen. li. 1. id quod dicitur in l. aut priuatim. 10. D. ad SC. Turpill. abolitioné lege fieri, interpretatur ac ſi ſcriptum eſſet, ex inſcriptorum numero rei nomen aboleri.

Cæte-

Cæterum inſcriptum & ſubſcriptum crimen indifferenter dicimus, quamuis ſubſcribere quid aliud quàm inſcribere ſignificet aliquãdo apud autores, accuſatorem ſcilicet adiuuare & alieno nomine poſtulare. Corn. Nepos in Attico. Neminem neque ſuo nomine neq; ſubſcribens accuſauit. Pedianus in verrin. 1. ſubſcriptores alicuntur qui adiuuare accuſatorem cauſidici ſolẽt. Et ita accipitur ſubſcriptor in ſuperiori Cælij ad Ciceronem loco. De illa verò ſubſcriptione agimus hoc loco quam quiſque ſuo accuſaturus proponebat, de qua Seneca lib. 9. contio. 2. Paulus erat accuſator cum commentarijs. Gellius lib. 4. cap. vltim. Tum cenſor eum qui intempeſtiuè laſciuiſſet, in ærarios retulit, cauſamq; hanc ioci ſcurrilis apud ſe dicti ſubſcripſit. Et quod apud Paulum lib. 5. Sent. accuſatores edere crimina dicuntur id ſignificat per ſubſcriptionem genus criminis edere & exprimere, vel vt Seneca ait ſubſcriptionem edere, cuius verba commodius infra citabuntur. Sciendum eſt quoque hanc ſubſcriptionem variis locis fieri ſolitam fuiſſe, in ſecretario principis l. penult. C. de accuſat. annalibus & ſacris ſcrinijs l. præſcriptiones 65. C. de appellat. commentario principis. Tacitus lib. 2. Annal. Petit à Cæſare Iunius Mauricus vt commentariorum principalium poteſtatem ſenatus faceret per quos noſceret quem quiſque accuſandum popoſciſſet, apud magiſtratus. Plautus in Trucul. Iam hercle apud omnes magiſtratus ſaxo erit nomen tuum, poſsiidea ego

manum in te conijciã. Idem in Aſinaria. Ibò ego ad Treſuiros, veſtraque ibi nomina faxo erunt capitis. Huc pertinet hoc Sidonij Apollin. Epiſt.3.lib.1. Aruandum publico nomine accuſaturi geſtis decretalibus inſequũtur, & Varron. fragmentum, citante Nonio. Itaque eas in ceram conſcribillauit Herculis ad litem. Illud autem maximè notandum hic eſt inſcriptum reum ſtatim carceri traditũ fuiſſe tormenta verbera catenas ſuſtinuiſſe l. vltim. C. de abolit. l.1. C. ad SC. Turpill. & apud Symmach. lib.10. Epiſt.63. Quę omnia pati accuſator cogebatur ſi crimen quod intendebat probare non poſſet, cum inſcriptio nihil ſit aliud quàm pœnæ ſponſio ſubeundæ illi qui accuſat ſi crimen quod intendit non probat. Quæ cauſa eſt, credo, cur nemo duos reos ſubſcriptos habere queat l. qui accuſare 8. in fin. D. de accuſat. l. ſi maritus 15. §. vltim. D. ad leg. Iul. de adult. Abſurdum etenim eſſet vnum & eundem duobus reis ſimul ad quæſtionem ad carceres & ad cætera obligari.

QVÆSTIONVM, DISPVTATIONUM, *Aſſeſſoriorum, diſceptationum, et decretorũ libri à diuerſis ICtis editi.*

CAP. XI.

LIbros Quæſtionum ſcripſerunt Africanus, Papinianus, Friſidius, Tertullianus, Paulus Scæuola, Calliſtratus, Mæcianus, quibus referebant quid ipſis aſsiden-

dentib. & ſuadentibus à magiſtratib. lata ſententia conſtitutum eſſet, vt rectè ſuos libros Scæuola inſcripſerit, Quæſtionum publicè tractatorum libros. Nam intelliguntur quæſtiones à ICtis in cognitionibus magiſtratuum & iudicum multùm agitatæ & diſcuſſæ non ſimplices & nudę quæſtiones, ſed quæſtiones tractatæ & plenæ. Tractare etenim ſignificat rem plenè perfectèque, quandoque etiam adhibitis Iuriſperitis conſiderare l. Diui fratres 17. d. de iure patronat. Et hæc eſt inter tractatum ſeu tractationem & quæſtionem differentia, quod tractatus latior ſit, quæſtio ſtrictior & ſimplicior l. 5. in princ. D. de præſcrip. verb. Seneca 1. Controuerſ. Hoc ex æquitatis parte pendet & tractatio magis eſt quàm quæſtio. Idem 5. Controuerſ. Hoc non tanquā quęſtionem ſed, vt illi mos erat pro tractatione & loco. Ex quib. duobus locis Senecæ conſtat tractatum eſſe de quo nihil in perpetuum & generaliter definiri poſsit, ſed quod pro tempore ac loco aliud atque aliud ſit, vt quod in æquitate conſiſtit, quæ etiam in iure noſtro certis regulis non facilè concludi dicitur L. 14. in prin. D. de diuerſ. temp. præſcript. quæſtionem eſſe certam, definitam, & regulis ſuis comprehendi, quod & probat L. mora 32. in prin. D. de vſur. vt ius l. 2. d. Iur. & facti ignorantia. Et hoc eſt quod dicitur in l. ſi ſeruum 91. §. ſequitur D. de verbor. obligat, in quæſtione (quæſtionem accipit pro tractatu, vt in l. 88. D. ad leg. Falcid.) de bono & ęquo ſub autoritate iuris ſcientiæ pernicioſe plerunque errari:

ſunt etiam Aſſeſſoriorum libri, quales Puteolano tribuuntur l. nam &c. 12. D. de pact. Nam magiſtratus ſuos habebant aſſeſſores ICtos & peritos iuris l. 2. D. Quod quiſque iuris. Ammian. Marcellin. lib. 23. Hi ius ſuggerebãt magiſtratibus eorumque ſententias inſtruebant. Vnde in l. metum. 9. §. ſed ex facto. D. quod metus cauſa, prætorem me aſsidente inter locutũ eſſe cio, & in l. 3. D. de vſur. præfectis prætorio ſuaſi. De quæſtione propoſita, & in auditoriũ deducta licebat Iuriſperitis multum inter ſe diſputare, vt quam probarent ſententiam magiſtratus pro tribunali ſedens confirmaret & in iudicando ſequeretur. Hinc in ſpecie l. lecta 40. D. de rebus credit. Vlpianũ & Paulum multum inter ſe agitatã quęſtionem diſputaſſe ſub Papiniano aut in auditorio Papiniani apparet, cuius illi aſſeſſores fuerunt, vt refert Spartianus. In aſſeſſorijs etiam legum ante latarum ratio non habebatur. Itaq; cum Vlpianus legem propoſuiſſet addit prętores etiam exemplum legis ſecuturos in aſſeſſorio l. lex Cornelia. 5. §. hac lege D. de Iniur. quaſi alias leges non ſequantur. Et rectè Sabinus inſtruit prætorem quidque ſequendum ſit prætori in auditorio apud ſuos aſſeſſores docet, eodem modo quo noſtri aliquando ſolent autores virum bonum inſtruere, eiſque qui in re aliqua liberum arbitrium habent præcepta dare quo arbitrari iuſtè poſsit, ne aberrarent à bono & æquo, vt in ſpecie l. ita vt omes 36. in prin. D. Mand. coniuncta l. quæ præcedit. ICtorum igitur ſententiæ potiſsimum in audi-

I torijs

aè tractare volebant ICtos in conſilium aſſumebát qui propoſitam quæſtionem pluribus tractarent, & de ea plene definirent, vt in L. Diui fratres.17.D.de Iure patron. Hinc quod principes in cognitionibus cum conſilio collocuti aliquid dixiſſe referuntur l.6.C.de vſu cap. pro emt. & in Actis Apoſtol. συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου ἀπεκρίθη ICtorum aſſeſſus maximè intelligitur. Illi enim in conſilium principum potiſsimum aſſumebantur l. verum 11.§.ex facto D. de minorib. l. Iuriſperitos 30.D. de excuſat.d.L.Diui fratres. Videmus quoque in libris Decretorum, quomodo ICti diſputent, aliorum afferant & refutent opiniones, ſuas laudent, Impp. ſentẽtias commendent, vt l. vltim.D.de Iure fiſci L. qui filium.74.D.ad SC. Trebell.l. Modius 97. D. De acquir. hered. in qua neſcio quid nonnulli conijciunt de Notis Pauli ad Papinianum. Sed hæc prolixius fortaſſe quam par eſt.

CONCILIATIO L. SVNT QVI IN *id.16.D.de re iudic. cum l. verum eſt 63. in prin.D.pro ſocio.*

CAP. XII.

VIdentur contrariæ l. ſunt qui in id. 16.D.de re iudic.& l.verum eſt.63.in prin.D. pro ſocio. Illa enim condemnationem fieri ait in id quod ſocius facere poteſt ſi ſocius ſit vniuerſorum bonorum: hæc etiam ſi non omnium bonorum ſed vnius duntaxat ſit rei ſocius in quantum facere poteſt ſocium condemnari dicit.

eſſe de ſocio qui partem communem habet apparet ſi, vt ſuadet inſcriptio, coniungatur cum l.ſi vnus 67.§,ſi vnus D.pro ſocio,quę itidem ait eum qui totorum bonorum non eſt ſocius ſi fœnerauerit pecuniam communem & ex ea vſuras perceperit ita demum partiri vſuras, ſi ſocietatis nomine fœnerauerit, aliàs non partiri ſi ſuo fœnerauerit nomine. Qui partis diuiſę ſocius eſt verè ſocius non eſt,ſed particeps potius, Aſconius 3. Verrin. Hos eſt igitur quod ait d. L. 16. Vlpianus ſocium omnium bonorum accipiendum eſſe. Nam quamuis de ſocio omniū bonorū tantum loquatur non tamen excludit vnius rei indiuiſæ ſocium,qui eandem habet ęquitatem quam ſocius omnium bonorum, nempe quia vterque eſt quodammodo frater conſors. At Vlpianus excludit ſocium partis diuiſæ qui partē ſuam potius & propriam poſsidere videtur quàm communē: ita vt Vlpiauus conſiderarit quod plerunque fieri ſolet,vt partis ſocius partem communem velit potius poſsidere tanquam ſuam quam tanquam communem. Non eſt ergo ſibi ipſe Vlpianus,nec ei addenda eſt negatio in d.l.16.Paulum quoq; idem ſenſiſſe probat d.l.ſi vnus,§.vltim.vbi cum principaliter multum de ſocio vnius rei diſputaſſet addit deinde,Non alias ſocius in id quod facere poteſt condemnatur quam ſi confitetur ſe ſocium fuiſſe. Affirmare auſim huius diſtinctionis ignarantia etiam male & intellectam & emendatā fuiſſe l.in hoc iudiciū.14.§.1.D. Commu. diuidi ꝙ indicaſſe breuiter hoc loco ſufficiat.

PROPENETICA ET INDICIA IV-re licito quamuis petantur, minus id tamen honeſtè fieri.

CAP. XIII.

Qvamuis iure licito propenetica peti dicuntur l.1.D. de properet. eadem tamen quoniam ſordida ſunt l.3.eod. minus honeſtè peti exiſtimarim, Certè difficile peti ex eo paret, quòd ἑρμηνευτικὰ ijs facilius peti dicuntur, quæ tamen ipſa non ita honeſtè petuntur, cùm quia ea petunt non adeò improbabili more id facere dicantur d. l.3. Nam quod ἑρμηνευτικὰ non adeo improbabili more dicuntur peti ſanè ex eo patet ea non planè probato aut bono more peti: Improbato aut improbabili more fieri dicuntur l. 1. §. vltim. D.de action.eruti vel malo more l.atqui natura 19.§.1.D.de neg.geſt.l.8.D.quod metus cauſa l. 1. §. litis cauſa D. de extraord. cognit.quæ contra verecundiam exiſtimationem & contra bonos mores fiunt. Propenetica igitur & ἑρμηνευτικὰ honeſtè minus petuntur etſi licitè. Atque hæc eſt cauſa cur poſt titulum De extraordinarijs cognitionibus, ſub quo quædam continentur quæ quamuis iure licito, inhoneſtè tamen petuntur, vt ille titulus exempla quędam ſuppeditat, tractetur ſtatim de propeneticis atque definiatur ea etiam licite inhonèſtè quamuis peti. Sanè l. 1. De extraord. cognit.& l. vltim. De propenet.

ex

ex eodem ſunt Vlpiani libro. Et cum propenetica & ἑρμηνευτικὰ iure licito petãtur, quod eſt in l. vel obligatus 20. D. de liber. cauſ. aliquid datum eſſe alicui ob auctionem iure licito, id de propeneta ſeu parario interpretor cum quibuſdam, qui etſi minus honeſtè licito tamen iure honorarium petierit & acceperit. de quo ſunt intelligendæ & aliæ leges quæ aiunt aliquid ab emtore emtionis cauſa impenſum & erogatum eſſe. l. quod ſi nulla 8. D. de hered. vendit. l. debet. 27. D. de ædilit. edict. De Iudicijs quę ἕυρετρα dicuntur idem eſt iudicium de quibus ideo eodem libro quo de propeneticis tractauit Vlpianus l. ſolent. D. de præſcript. verb. l. 1. D. de propenet. Nam Iudicia quemadmodum propenetica licito iure petuntur quamuis probè & honeſtè non petantur, vt oſtendit l. falſus creditor 43. §. ſolent. D. de furt. in cuius his verbis. Quid ergo ſi ἕυρετρα quæ dicunt petat? nec his videtur furtum facere etſi non probè petat aliquid, priori petat ius licitum ſignificatur, poſteriori honeſtas, Probe enim facere aliquid nõ iure licito facere ſed honeſtè ſignificat, Vnde hæc duo probè iure licito coniungi ſolent quoties iudicare volumus ius licitum cum honeſtate coniunctum l. vt iuſiurandi. 7. §. Iurare. D. de oper. libert. quod alibi dicitur, non ſolum liberum ſed etiam honeſtũ eſſe l. 1 C. Th. de expenſ. ludor. Ergo iudicia quamuis licite minus tamen probè ac honeſtè petuntur. Et quod non turpiter accipi tam expreſſè dicuntur l. 4. §. vltim. D. de cond. ob turp. cauſ. l. ſo-

lent.15. D. de præſcript.verb.eo ipſo turpiter peti & inhoneſte ſignificantur ſecundum id quod eſt in l.1.§.proinde D. de extraord. cognit. Atq; hoc modo explicandum puto quod Balſamo ait ob res culpa dominorum aut caſu perditas & aliquo inuentas nomine mercedis aliquid inuentori aſpergi, idque ab eo peti & exigi poſſe, vt iure quidē peti velit, quamuis non omnino honeſtè & probè. Sunt qui locum Balſamonis falſum eſſe contendunt niſi inter dominum & inuentorem ſtipulatio interceſsit, quod non probo, cum pactum aut ſtipulatio in hunc tantum finem interponatur, vt εὕρετρα nō tam debeantur ex officio præſtito quam ex pacto aut ſtipulatione. Paulus lib.2.Sentent.lib.31.D.l.ſolent. Nihil ſanè impedit quo minus illa peti iure ſcripto & conceſſo queant etiam abſque ſtipulatione aut pacto, ſed pactum aut ſtipulatio ideo interponitur vt peti magis ciuiliter εὕρετρα poſſint.

CADVCA DVPLICIA LEGE ET *caſu Librarius Caducorum.*

CAP. XIIII.

CAducum eſt quod domino orbatum in fiſcum cadit, idque eodem ſenſu morboſum à Paulo dicitur in l. tutor.16. §. 1. D. de pignerat. action. Nam quod ibi morboſum dicitur paulo ante in publicum obligatum fuerat dictum. Caduca autem fiunt dupliciter vel lege vel caſu, Sym-

Symma.Epiſt.54.lib.10.Quod nomen accipiet ablatio facultatũ quas nulla lex nullus caſus fecit caducas. Caſu ſunt caduca quæ publicatione aut alio quouis modo viuente adhuc domino in fiſcum cadunt, Vnde Impp. in l.3. c. de bon. vacantib. Si quando aut alicuius publicatione aut ratione iuris aliquid rei noſtræ addendum eſt. Et rectè Cuiacius in l. prohibitum.5.c. de Iure fiſci emendauit, quæ ſuccubuerint legibus, vbi ſuccubuerunt eodem ſenſu quę in l.intercidit.58.D.de condit.& demonſtrat. intercidit legatum id eſt caducum factum eſt. Quod lege caducum fit, illud eſt, quod vt ſupra dictum eſt, domino nudum, vt loquitur Symmach. Epiſt. 55. lib. 10. in fiſcum defertur, quod & lex Iulia voluiſſe dicitur l. quidam.96.§.1.D.de leg.1. Iuſtin. Hiſtoric.lib. 19. ſed quam poſſeſsione vacua fortuitis dominorum mortibus ſicuti caducam occupauerint. Atque hoc propriè caducum eſt. Nam quod caſu caducum fit erepticium potius dicendum vt eo ſenſu erepticium dicitur ab Vlpiano in frag.tit.19. His adiiciẽdum eſt librarium caducorum in l.vltim. D. de iure immunitat. dici eum qui res in fiſcum caſuras poſt mortem dominorum annotabat. Seneca epiſt. 58. Pulſare ſuperbas potentiorum fores, digerere in literam ſenes orbos plurimum in foro poſſe inuidioſa potentia ac breuis eſt, ac ſi verum æſtimes ſordida.

LEGVM QVAEDAM INSCRIPtiones reſtituuntur.

CAP. XV.

QVanti ſint faciendæ ſingularum legum inſcriptiones nemo paulo humanior eſt qui non ſciat. Tanta eſt illarum vtilitas vt maximum quandoque pondus habeant ad explicationem legum. Quis eſt qui duos Digeſtorum titulos, vt vt cæteros omittam, de verborũ ſignificatione & de regulis iuris ſe intelligere planè & explicare commodè auſit dicere qui non habeat ſingularum inſcriptionum exquiſitam rationem? Danda eſt igitur opera nobis vt eas ſi fieri poteſt nõ vitioſas habeamus. Sunt quædam quæ mihi reſtituendæ vidētur, ex quibus l. vltim. D. de adminiſt. tutor. cuius inſcriptio debet eſſe, Pomponius li. 8. Epiſtolarum, vt eſt inſcriptio legis quæ proximè præcedit, ideoque inſcriptio legis vltim. reddenda eſt l. penul. & huius illi. Sententia d. l. vltim. duobus in locis citatur ab Vlpiano ex libro 8. Epiſtolarum, in l. ſumma 21. §. ſi dolo D. de pecul. Et ita Pomponius lib. 8. Epiſtolarum, in l. 3. §. ſi ſeruus D. de tribut. action. quamuis Pomponius lib. 8. Epiſtol. ſi ſoluendo tutor ſit ex dolo eius pupillum teneri ſcripſit. Illud omittendum non eſt hanc eandẽ ſuam ſententiam Pomponium retuliſſe lib. 29. ad Sabinum in l. 1. D. quando ex fact. tut. vbi laudetur Ariſto, cuius etiam ſententiam qui Pompeium conſulit pluribus refert in d. l. vltim. Quod in L.

naturales. 10. D. de oblig. & action. modò Paulus modò Vlpianus legitur li. 47. ad Edictum, legendum eſt Iulianus lib. 47. Digeſtorum ex l. fideiuſſor. 16. D. de fideiuſ. vbi eadem regulæ verba ſunt quæ in d. l. 10. Sciendum tamen eſt reſtituendam eſſe vtique inſcriptionem d. l. fideiuſſor. Nam illa quam habet transferenda ad l. 14. & inſcriptio l. 14. reddenda eſt L. fideiuſſor. Sunt & aliæ inſcriptiones non ſuis locis poſitæ, de quibus aliàs.

NON ESSE LABEONIS QVAE A *Paulo libris Pithanō Epitomatorū referuntur: & refutantur argumētis et exemplis demonſtratur: Cuius rei ignorantia quædam malè intellectæ leges hactenus explicantur & elucidantur.*

CAP. XVI.

LAbeonis nō eſſe exiſtimo quæ à Paulo in Epitomatis proponuntur, quęque ab ipſo refutantur ſæpius. Vt id exiſtimem multa faciunt. Facit l. penul. D. de capti. & poſtlimi. reuerſ. vbi hæc proponũtur: Si poſtliminio rediiſti nihil dũ in poteſtate hoſtiũ fuiſti vſucapere potuiſti, quę Paulus refutat propoſita ſententia, Duum reuerſum poſſe vſucapere quę ſeruus ex re peculiari acquiſiuit, quæ fuit etiam Iuliani ſententia in l. bona eorum 22. §. quæ peculiari D. de captiu. & poſtlimin. reuerſ. quæ à Paulo etiam refertur & probatur in l. ſi is qui 15. D. de vſucap. & à Tryphonino in l. in bello 12. fa-

ɗti autem.De capti. & poſtlimin. reuerſ. & ab Vlpiano in l.ait prętor 22.§.ſi planè.D.Ex quibus cauſ.maior. Atqui hanc etiam fuiſſe Labeonis ipſius ſententiam ipſe fatetur Paulus in l.Labeo.8. D. de vſucap. Hanc etenim legem accipiendam eſſe de vſucapionibus eorũ qui in hoſtiũ ſunt poteſtate præterquã ꝙ Cuiac. monuit li.22. obſ. ipſa legis verbaſatis oſtendũt.Nã ꝗd hoc eſſet dicere.Dñi quę peculialiter ſerui nacti ſunt vſucapiũt,ꝗa hæc ignoran terviucapiũt.Inanis et ἀϱγος ſermo,vſucapiũt quia vſucapiunt. Supplenda ſunt itaque in d. l.8. aut certè ſubintelligenda hæc aut alia ſimilia verba,dum domini ſunt in poteſtate ho ſtium, poſt verba nacti ſunt. Facit præterea l. vltim. ſi ſeruit. vindicet. in qua duæ referuntur ſententiæ,vna quæ Labeonis putatur,aqua nondum inuenta ſeruitutẽ imponi non poſſe vt liceat aquam quærere & ducere, altera quæ Pauli eſſe exiſtimatur. Talem ſeruitutem conſtitui poſſe. Atqui hæc poſtrema ſententia ab ipſo Paulo tribuitur Labeoni in l. Labeo.10. D.de ſeruit.ruſti. cuius eadem ſunt verba quæ ſecundæ partis d.l.vltim. Quàm rogo diuerſæ & abſurdæ diſtinctiones ad has duas afferuntur leges?Facili & l.penul.D.de acquir. rerum domin.ex qua aliud adhuc clarius afferam exemplum.In illius l.penul.§.vltim.ex Labeone huiuſmodi ponitur ſententia. Si id quod in publico innatum aut inædificatum eſt publicum eſt,inſula quoque quę in flumine publico nata eſt publisa eſſe debet. Cum conſtet hanc Labeonis eſſe ſententiam,ſequetur ſi demus eſ-

ſe

ſe eiuſdem Labeonis quæ præcedunt quæque refutantur à Paulo, ipſa ſuo autori Labeoni eſſe contraria. Quod quàm abſurdum ſit dicere quamque ab exiſtimatione Pauli alienũ nemo non videt. Cogeremur enim fateri Paulum mala fide Labeonis verba protuliſſe in medium quia modò eadem probauerit modò reiecerit. Quo quid illiberalius? quid tanto ICto indignius cogitari poſſet? In eadem lege hæc me etiam mouent. Proponitur à Paulo in §. 1. hæc ſententia ab eoque refutatur poſtea: Si qua inſula propria tua eſt nihil in ea publici eſt. Si hæc ſunt Labeonis verba, vt putantur eſſe, contraria ſunt profecto ijs quæ tribuuntur Labeoni, in. §. vltim. quæque Paulo probantur. Item in. §. 2. hęc Si qua inſula in flumine publico proxima tuo fundo nata eſt ea tua eſt Labeonem non redolent, vt putatur, Quod ſi d. §. vltim. negationem addas vt quidam faciunt. Non ſi id &c. tamen ſententia conſiſtere non poteſt. At qui addunt negationem hac ſolùm de cauſa addunt vt alijs quæ referuntur in D. l. penul. ſententijs hic §. conueniat. Sed ſi velis huius §. ſententiam cum alijs eiuſdem legis §. conciliare ſummæ negligentiæ ne dicam perfidiæ apertè accuſare quippe qui Labeonem idem ſcribentem modò probet modò refutet. Facit denique l. vltim. D. de aliment. legat. vbi creditur Labeo non putaſſe victus legato veſtem legatam videri eoq; nomine ibidem à Paulo notatur. Atqui contraria Labeonis ſententia nominatim refertur in l. verbo victus 43. D. de verbor. ſignif. Nun-

quam

ſcribuntur: Pauli autem nomen ferunt quia Paulus Labeonis libros in melioré ordinem & commodiorem methodum redegit, vt valeat quod ait Imp. in l. vnic. C. de vet. iure enucleand. eum qui factum ſubtilitur emendat laudabiliorem eſſe eo qui inuenit.

VOX PERICVLI QVID ſignificet.

CAP. XVII.

PEriculum, de cuius vocis ſignificatione à quibuſdam ex noſtris interpretibus quæſitum eſt, nihil aliud eſſe puto, quam ſtatuam aut columnam maximè autem eam quæ in foro ponebatur, in qua iudicum & magiſtratuum nomina ab ijsq; prolatæ ſententiæ ſcribebantur. Vnde magiſtratuum pericula apud Ciceron. in frumentaria, quibus magiſtratuum nomina inſcripta erant. De iudicum nominibus eſt locus apud Aſconium in orat. pro Milone. Quarta die adeſſe omnes in diem poſterum iubebantur, vt coram accuſatore & reo Pilæ, in quibus nomina iudicum inſcripta erant æquarentur. De ſententijs inſtrumentis publicis inſcribi ſolitis eſt apud Apuleium lib. 1. Florid. Proconſulis tabella ſententia quæ ſemel lecta neque augeri litera vna neq; minui poteſt, ſed vtcunque recitata eſt ita prouinciæ inſtrumento refertur. Et in antiqua ſententia, Meruit ſententiam quam iuſſu eiuſdem Senetionis ſub præf. huic titulo proſcripſit. Horat.

lib.

lib.3.od.24.ſtatuas huiuſmodi intellexit, cum ait. O quiſquis volet impias cædes aut rabiem tollere ciuicam. Si quæret pater ſubſcribi ſtatuis, indomitam audeat refrenare licentiam. Periculũ igitur ex Plutarcho in Iſocrate nominare βȣλαίαν ἑςίαν. Et ſanè ſtatuas & columnas in foro fuiſſe apparet ex l. eum qui D. de reb. aut. iudi. poſ. l. Fulcinius §. illud ſciendum. D. quibus cauſ. in poſ. eatur. & ex quadam epiſtola Diog. ad Cratetem, in qua ſic eſt καὶ τȣ̀ς ἀνδριάντας τȣ̀ς ἐν τῇ ἀγορᾷ προσιὼν αἴτει τὰ ἄλφιτα. Quod periculum apud AEmilium Probum in Epaminunda dicitur, rectè Plutarchus & AElianus σηλην vocant, vt opus non fuerit apud AEmilium ſepulchrum emendare aut aliud ſimile verbum ſubſtituere. Et ideo periculum columna aut ſtatua dicitur quia quodammodo in altum periculum facit, vt apud Homerum odiſſ. θ. αὐτὰρ ἐπειδὴ σφαίρῃ ἀν ἴθυν πειρήσαντο, At poſtquam pilæ ſeu ſtatuæ periculũ in rectum fecerũt F. Neſcio an periculum hac ſignificatione accipiatur in l. ſi culpa. 63. D. de rei vindic. vbi, ex ſententia iudicis periculo iudicati. Ex his ſatis apparet in tit. C. non poſſe legi. De ſententijs ex periculo recitandis, quippe quod agatur in eo quo modo ſententia ex tabella ex ſcripto & ex libello feratur. Rectius igitur legitur communiter, de ſententijs ex libello recitandis vel ex ſcripto, vt probant l. 1. l. 2. l. 3. eo tit. Non ineptè etiam quidam legunt, ex breuiculo. Lamprid. in Seuero. Eum

nota-

notarium qui falſum cauſæ breuem in conſilio imperatorio retuliſſet. Ex periculo autem preterquam quod denotat proprie ex lapidea pila & columna etiam ſignificare poteſt breuiter & ſuccinctè, quia columnis res quam breuiſsimè ſcribebantur. Vnde ϛηλογχαφίαν Nazian. vt alij etiam referunt vſurpauit pro breui ſnbnotatione & quodam iudice.

AN PERMISSA SIT VLTIO, ET *quemadmodum ſe contra vim defendere permiſſum ſit.*

CAP. XVIII.

Communem omnium hominum inter ſe cognationem laudant Vlpianus l. 3. D. de Iuſti. & iure. Leo Nouell. l. 1. Lactantius cap. 5. Epitom. Si enim facti ab vno Deo, inquit, & orti ab vno homine cōſanguinitatis iure ſociamur, omnem igitur hominē diligere debemus. Quintil. declam. 9. Sub vno parente nature cognatio eſt. Philo lib. 1. de vita Moſ. ὀκέινων inquit, ἄνθρωπον ἐι καὶ δικαίως, καὶ ἀμυνὸμενος καὶ βιασθὶς ὑπάιτιος ἔιναι δοκἔι διὰ τῆν ἀνοτάτω καὶ νοιγην συγγένειαν. Sidon. Apollin. in quodam Paneg. vulgus cognatum dixit. Cicero quoque lib. 1. Offic. hanc ſocietatem & naturalem cognationem pluribus deſcribit & laudat. Propter hanc mutuam inter ſe hominum cognationem nefas eſt alteri alterum iniuriam facere aut vim inferre d. l. 3. ideoque fas eſt ſe aduerſus periculum immi-

nens quoquo modo defendere,& ſe defendendo alterum occidere d.l.3.l.4.l. ſcientiam. 45. §. qui cum D.ad leg. Aquil. quia qui homini inſidias facit cognationis vinculum ſoluit,& ideo nec erga eum iure cognationis tenemur amplius,contra quod tamen putat Philo loco ſuprà citato. An autem etiam permiſſa ſit vltio quæri poteſt. Itá videtur. Cicero. 2. de Inuent. Vindicatio eſt per quam vis & iniuria & omnino omne quod obfuturum eſt defendendo aut vlciſcendo propulſatur. Antonius apud Herod.lib.4.ἀμύνεσθαί τε αὐτοὺς ἐπιβουλεύοντας οὐ μόνον δίκαιον, ἀλλὰ καὶ συνηθές. Seneca lib.2.de Ira cap. 32. Non vt in beneficijs honeſtum eſt merita meritis repenſare,ita iniurias iniurijs. ICtis vinci turpe eſt:hic vincere. In humanum verbum eſt & quidem pro iuſto receptum vltio:& à contumelia non differt niſi ordine. Lucretium quoque videtur non omnem improbare vltionem ſed acriorem.

Acrius ex ira quod enim ſe quiſq; parabat
Vlciſci quam nunc conceſſum eſt legibus æquis.

Donatus in Hecyr.Terent. Inſidiari malum eſt ſed contra inſidiari iuſtum eſt.Sed iure noſtro omnis omnino vltio prohibita eſt cum ita demum ſe defendere permittat ſi aliter ſe tueri quis non poſsit l.ſcientiam 45.§.qui cum.D. ad leg.Aquil. Debemus enim iniuriam à nobis propulſare confeſtim non ex interuallo l.3.§.eum qui D.Vnde vi l.1.C.eod. Atque hæc quidem in ijs quæ vitæ necisq; ſunt pertinent,

in quibus prorſus vltio iure improbatur, cum eadem in iudicijs & ciuilibus negocijs, vt in ſpecie l. quemadmodum 29. §. 1. D ad leg. Aquil. l. ſi alius. 7. §. belliſsimè l. vlti. §. ſi ad ianuam D. Quod vi aut clam. l. 2. C. vt nemo priuat lit. præd. ſuis. l. 1. C. vt nemini liceat ſine tut. aut. quamuis quidem hoc caſu melius ſit vltionem propriam omittere. & ſibi ius non dicere l. ſi ſtipulatus ſum 85. in fin. D. de ſolut. l. ſi pupillorum. 7. §. ſi pupillus D. de reb. eor. l. 3. C. de pignor. d. §. bellicisſimè.

L. DEBITOR 82. D. DE LEG. 2. *addita negatione emendandam eſſe.*

CAP. XIX.

Nvnquam aſpexi l. debitor 82. §. vltim. D. de leg. 2. quin ex ipſius orationis ductu, ex eo quod ibi tractat Paulus, & ex ſententia iuris ſtatim negationem deeſſe. Quod cum valde miror neminem hactenus animaduertiſſe tum ita planum faciam vt neceſſaria planè appareat illa negatio: & omnes tanquam ea quæ oculis cernuntur videant, confugiendum interdum ad textus emendationem, vbi ratio iuris id ſuadet, poſtulat loci qui tractatur ſententia & integritas. Scio equidem quàm id vulgo odioſum habeatur. Et ſanè ipſe adeò ſacroſanctũ apud omnes eſſe cupio & opto vt ſortum tectum retinendum eum eſſe exiſtimem: eoque odio maximo dignos iudicem qui nullo iudicio leui aliqua coniectura ducti opiniones ſuas

dùm domini via ſeruo legari non poteſt, cum alij libero non poſsit d.l.5. ita ſeruus ad fundum domini viam ſtipulari non poteſt. Nam quoniam dominus viam ad fundum ſuum ſtipulari poteſt etiam ſeruus poterit, cuius ſtipulatio ex perſona domini valet l. ſi vnus.19. D.de ſeruit.ruſtic.præd.l.7.§ vltim. l. 17. D. de ſtipulat.ſeruor. In legato igitur perſona ſerui inſpicitur: quo fit vt valeat legatum quod relictum eſt ſeruo quandiu ſeruiat. Quod autem valeat, quia huius rei probãdæ potiſsimũ hoc caput ſuſceptum eſt. probatur l.ſeruo alieno. 113. in pri.D.de leg.1. Probatur ipſa Pauli oratione. Nam & hoc legatum ex perſona ſerui vires accipit. At quid hæc oratio niſi vt probet hoc valere legatum quoniam ex perſona ſerui vires accipit, idq́ue maximè euincit particula ET, ex qua apparet Paulum quod de ceteris legatis de quibus fecerat ante mentionem dixit idem dictum velle de hoc: Quandiu ſeruus ſeruiat. Quemadmodum igitur dixit ſuperiora valere legata, quod ex ſerui perſona valeant, ita & hoc valere ait quod æquè ex ſerui perſona vires capiat. Probatur & eo maximè quod poſtea addit Paulus vt eorum refutet opinionem qui legatum. Quandiu ſeruit, non valere putabãt, hocq́ue tale eſt. Quod ſeruis legatur qui libertatem conſequi non poſſunt quales ſunt qui omnino manumitti non poſſunt ex cõſtitutionibus, vt qui in perpetuam ſeruitutem venierunt, qui in teſtamento prohibentur manumitti, & qui à præfecto vel præſide ob delictum aliquod l. quod

ſi fugitiuus.17.§.vltim.D. de ædit. edicti l. ſeruus.9.D.de manumiſ.l.ſeruũ filij 44. §. ſi idem ſeruus D.de leg.1.quod inquam, his ſeruis legatur, valet quamuis conſequi libertatem nõ poſsint, cur non multò magis id legatum valere debet quod relictum eſt ſeruo, quandiu ſeruiat, quis hic cõſequi libertatem poteſt, illi nullam eius vnquam aſsequendæ ſpem habent. Probat id deniq́ue totius loci filius. Cum Iulianus definiſſet id demum ſeruo alieno legari poſſe quod ipſe liber factus capere poſſet, id ſtatim quidam arripuerunt & calumnioſa interpretatione concludere inde tentarunt, id legatum minimè valere quod ſeruo alieno relictum eſt quandiu ſeruiat quia ille liber factus id legatum non poſſe capere videtur. Cui calumnioſæ annotationi duo opponit Paulus, primum hoc legatum ex perſona ſerui conſiſtere nõ minus ac ea quę ſupra dixit valere deinde ſi verum eſſet legatum ſeruo relictum quandiu ſeruiat valere, ſequeretur & illud multo magis legatum non valere quod relictum eſt ſeruo cui libertas competere nunquam poteſt: quod contra ius eſt. Et ſimilis eſt eiuſdem Pauli reſponſio alio in loco & alia ſpecie l. ad exhibendum. 19. D. ad exhibend. Quæ cum ita ſint neminem dubitaturum eſſe opinor quin locus ille negatione addita ita ſit legendus. Calumnioſa eſt enim illa ad notatio, non poſſe ſeruo legari & quandiu ſeruiat. Nam & legatum ex perſona ſerui vires accipit &c. Illud ad extremum notandum eſt, particulam, ENIM, hoc in loco

non

non eſſe coniunctiuam, ſed aduerſatiuam potius: quod non obſeruatum cauſam, credo. dedit, cur huic legi detraheretur negatio: quemadmodum contrà particulæ aduerſatiuæ, vt, AVTEM, verò, quandoque pro coniunctiuis ponuntur l. intra quatuor. 10. §. fin. D. de diuerſ. temp. præſcrip. Petr. Faber ad l. 56. D. de regul. Iur.

OPERAM DARE. EXPLICATA *l. prædia. 27. §. 1. D. de inſtit. legat.*

CAP. XX.

IVdex operam dare dicitur l. ſi longius 18. in princ. D. de iudic. l. penul. D. de vacat, mun. quod accipiendum de pedaneo iudice patet ex d. l. ſi longius, quæ iudicem datum vocat eum qui operam dat. Id etiam oſtendit iſte Ciceronis locus act. 4. in Verrem. M. Petilium equitem Rom. quem habet in conſilio iubet operā dare quod rei priuatæ iudex eſſet. Quo in loco Petilius iudex priuatus eques Romanus rectè ponitur quoniam equites Romani potiſsimum ſelecti erant iudices qui à litigatoribus ipſis aut magiſtratibus ad iudicandum eligebātur, vt iam ſatis notum eſt. Hinc rectè Plinius in præfat. natu. hiſt. Quid te iudicem facis. Cùm hanc operam condicerem non eras in hoc albo: Selecti enim iudices in album referebantur, vt ex Seneca lib. 3. de Benef. videre eſt. Qui igitur operam dabant priuati iudices erant, vt eſt in ſuperioribus Ciceronis verbis: quod rei priuatæ eſſet, & iudices priuatos interpretamur

ſelectos. Gellius lib. 14. cap. 2. Quo primùm tempore à prætoribus lectus in iudices ſunt, vt iudicia quæ appellantur priuata ſuſciperem libros vtriusque linguæ de officio iudicis ſcriptos conquiſiui. Etiam arbitri operam dare dicuntur Comicus in Heaut. Simus & Crito vicini noſtri hic ambigunt de finibus Me cepere arbitrum: ibo ac dicam, vt dixeram operam daturum me hodie non poſſe his dare. Quin ipſi litigatores dicuntur arbitris operam dare l. quid tamen 41.§ penul. l. non ex omnibus 39. D. de recep. arbit. Aduocati etiam dicuntur operam dare ſeu operari cauſis agendis l. 5. §. aduocationis D. de extraord. cognit. & apud Paulum lib. 1. Sentent. tit. 2. Cognitores operam cognitoriam ſuſcipere. Hinc operam præſtare in ciuilibus officiis l. 1. §. 1. D. ad SC. Velleian. & opera forenſis pro aduocatione, ꝓcuratione, vel etiam cognitione dicitur à Cor. Nepoli in Alcibiade Gel. li. 14. c. 4. Quod autem maiores iudices et magiſtratus operam dare dicuntur l. 1. §. ſi ea quæ D. de vent. in poſſeſ. mitt. l. 1. in prin D. ſi quid in fraud. patro. l. 3. C. de repud. & alibi pro videre & diligentiā adhibere accipitur. Ex his pendet explicátio l. prædia 27. § 1. D. de inſtruct. legat. vbi mulier dicitur Romam ex Africa veniſſe litis cauſa mancipiaque quædam ſecum duxiſſe, quo citius per hyemem operam eligeret (ſic enim legendum in d. § 1. non vt aliàs legitur ad orā legeret) Significat enim ICtus mulierem ſecum duxiſſe mancipia vt eorum diligentia Romam citius perueniret, quo operam iudicis eligere

ligere poſſet aut cõdicere, vt loquitur Plinius Per hyemem autem dixit id eſt tempore hyemis, propterea quod hyberni dies imprimis iuriſdictioni tribuebantur, vt eſt apud Cicer. 5.ad Att.Epiſt.14. & apud Theoph.in §.eadem. Inſtit.Quibus ex cauſis manumitt. Quod in d. §.1.dicitur litis cauſa iter facere id in l.ſed & ſi per prætorem 26.§ penult.D.ex quibus cauſ. maior. dicitur cognitionis vel appellationis gratia peregrinari. Nam certè peregrinationes litis cauſa ſæpe ſuſcipiebantur l.ciuitas 6. C.de offic.rect.prouin.Nouel.41. Conſtitutio quædam Conſtantini. Aliquot ex ijs qui contra Cæcilianum diſſentiunt datà euectione publica per Africam & Mauritaniã inde Hiſpanias breui tractu facias migrare. Nauigationem autem ſeruis adiunctis fieri ſolitam demonſtrat Nouell. Valentin. de teſtament.ibi. Aliis nauigatio ſeruis tantum comitibus expedire ſubducit.

TESTAMENTI DEfinitiones.

CAP. XXI.

IVſtinianus dum teſtamẽtum definit teſtationem mentis reſpicit ad naturam ac vim propriam teſtamenti. Illud quippe eſt propriè teſtamentum, inquit Theodoſ. Nouell. IX. quod teſtantis meram obtinet voluntatem. Nihil namque eſt æquius nihil iuſtius quàm hominis ſani vltima voluntas l.penult.§.vlti. D.deleg 2.l.1.C.

 de

de ſacroſ. Eccleſ. Nouell. 22. vbi refert Imperator legem 12. tabularum, eamque antiquiſſimam eſſe ſcribit: Paterf. vti legaſsit ſuæ rei ita ius eſto, quam etiam apud Græcos obtinuiſſe diſcimus ex Iſocrate in AEginet. quamque laudat Octauius Auguſtus in ſuo de Virgilij libris carmine. Sed legum ſeruanda voluntas.

Sed legum ſeruanda fides: ſuprema voluntas
Quod mandat fieriq́; iubet parere neceſſe eſt.

Poſſumus itaque teſtamentum ſimpliciter definire vltimam voluntatem, ſeu mentis noſtræ conteſtationem, quamuis teſtamentum iure ciuili nuda voluntate non fiat l. qui ex Clieris 31. in fin. D. de honor. poſ. cont. tabul. Et hoc ſenſu Theoph. dixit teſtamentum eſſe iuris gentium, & Quintil. quodam in loco: multa eſſe iure naturali æqua quæ tamem iure ciuili prohibita ſunt, vt teſtamentorum libertas. Modeſtini definitio vberior eſt & plenior. Teſtamentum eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia de eo quod quis poſt mortem ſuam fieri velit. Hæc etenim definitio teſtamentum iuris ciuilis facit, aut potius iuris publici Sed Vlpiani definitio omnium pleniſsima eſt: Teſtamentum eſt mentis noſtræ iuſta conteſtatio in id ſolenniter factum, vt poſt mortem noſtram valeat. Nam in hac vnæ adduntur iuris ciuilis ſolennitates eodem modo quo apud Quintil. Declam. CCCVII. Non dixerim, inquit teſtamentum, cui libripens deeſt & familiæ emtor & cætera iuri neceſſaria. Itaq; quod

dicitur

dicitur apud Modeſtinum teſtamentum iuſta ſententia non ita accipiendum eſt quaſi dixiſſet ſecundum regulas facta, ſed ab eo qui teſtamenti habet factionẽ. Teſtamẽti factio quamuis quidem ſit publici iuris l.3.D. qui teſtam. facer.poſs.non tamen per ſe eſt ſecundum regulas iuris l. 4. eod. vbi dicitur in quęſtione an teſtamentum valeat inquirendum primùm an is qui teſtamẽtum fecit habuerit teſtamenti factionem, tum deinde an ſecundum regulas iuris teſtatus ſit. Atque illud eſt quod proponitur apud. Vlpian. in definitione teſtamẽti: Teſtamẽtum eſt mentis noſtrę iuſta ſententia in id ſolenniter factum &c. vt illud iuſta conteſtatio ad factionem teſtamenti, quæ eſt publici iuris referatur, hoc verò in id ſolenniter factum ad ſolennitatẽ iuris ciuilis eiuſdemque regulas. Ideoque rectè Vlpianus in definitione primo loco teſtamenti factionem ponit, tum poſtea iuris ciuilis ſolennitatem ſecundum doctrinam Gaij d.l.4. Qui habet teſtamenti factionem ille nihilominus ſecundum regulas iuris teſtari debet nec poteſt facere vt ius ciuile non habeat locum in ſuo teſtamento l.nemo poteſt D.de leg. 1. l. teſtandi. C. de teſtament. Sed qui non habet teſtamenti factionem nec teſtando ſecundum regulas aliquid agit, quia non refert ſolenne eſſe teſtamentum niſi iuſta ac legitima ſit teſtantis voluntas. Solennia iuris dicũtur l.1.D.de iniuſt. rupt. ſolennitus legum l.vltim. in fin. C. famil. erciſ. obſeruatio legum l.hereditas 19.§.filiusf. D.de caſtrenſ. pecul. diligentia legum & obſeruan-

ſeruantia l.1.D.de milit. teſtam. nimia & miſera diligentia l. penul.§. vltim. D. de leg.2. Teſtamentum igitur vel eſt mera voluntas vel iuſta ac legitima voluntas,vel voluntas ſolennis,duobusque poſtremis modis propriè teſtamẽtum iure ciuili dicitur, prmo modo nomen generale vltimæ voluntatia retinuit. Hinc in veteri teſtamento.Et hanc meam nouiſsimam voluntatem valere volo iure teſtamenti.Quod ſi fortè non cenſebitur nomen & ius habere mando cuius ius alterius vltimæ voluntatis. Et notandum eſt eodem ordine tractari in Codice de teſtamento.Nam primo proponitur teſtamentum militis quod nihil niſi mera teſtantis eſt voluntas & teſtamẽtum verè iuriſgentium.Nam ſi vt rectè quidam adnotant,ſcire velis quale ſit teſtamẽtum iuriſgentium huius rei noticiam ex teſtamento militari petere te oportet. Deinde ponitur teſtamenti factio.Qui teſtamenta facere poſſunt,poſtremò ſolennitates iuris quibus conſtare debent teſtamenta. tit. De teſtament. & quemad.teſtament.ordinent. Quod in Vlpiani & Modeſtini additur definitionibus:De eo quod quis poſt mortem ſuam fieri velit, non ſolebat omitti etiam ab ipſis teſtatoribus.Vnde ita eſt in teſtamento quodam veteri: Hæc eſt l.Cuſpidij diſpoſitio & vltimę voluntatis ſententia,de eo quod poſt mortem ſuam fieri cupit.Quod ita ſcribit Iſidorus lib.4.cap.24. Teſtamentum vocatum quia niſi teſtator mortuus fuerit nec confirmari poteſt nec ſciri quid in eo ſcriptum ſit quia clauſum & obſigna-

gna-

gnatum eſt,& inde teſtamentum quia non valet niſi poſt teſtatoris monumentum. Vnde Apoſtolus: Teſtamentum inquit in mortuis confirmatur, quod inquam ita ſcribit Iſidorus, ſciendum eſt, id eum ſumpſiſſe aliqua ex parte ex Lactantio lib.4. cap.20. Niſi teſtator mortuus fuerit inquit, nec ſciri poteſt quid in eo ſcriptum ſit quia clauſum & obſignatũ eſt.

AN MINORI XII. ANNIS DOMVM *deducta donari poßit, & de ea re explicata l.65. D.de donat.inter vir. & vxor.*

CAP. XXII.

CVm quæreret Vlpianus an minor 12. annis domum deducta ſponſa intelligeretur,& poſt Iuliani ſententiam relatam exiſtimantis eam ſponſam eſſe quamuis ſponſalia non præceſſerint. Labeonis & Papiniani diuerſum exiſtimantium proponit in l.cum hic ſtatus 32.§.ſi quis ſponſam.D. de donat. inter vir. & vxor. quod iam antè fecerat in l.quæſitum 9.D.de ſponſal. Putabant enim Labeo & Papinianus, quod & ipſe Vlpianus probat, minorem ſponſam videri ſi præceſſerint ſponſalia, aliàs ſponſam minimè intelligi debere, quamuis, inquit Vlpianus ex Labeonis ſententia, iam vxorẽ eſſe putet qui duxit, id eſt, vt ego interpretor, quamuis qui minorem in domum duxit ei maritalẽ affectum & honorẽ vxoris deferat, qui honor matrimonium facit d.l.cum hic ſtatus §.ſi mulier.l.donationis.31.D.de donat. Quo fit ſicus

poſtea

poſtea additur vt donatio in minorem collata non valeat, quia non in ſponſam nec in extraneam collata eſt ſed quaſi in vxorem, vt eſt in d. §. ſi quis ſponſam. Rectè quaſi in vxorem quia quamuis nuptiæ nondum ſint, vt poſtea in ipſa lege additur, tamen hæc cohabitatio ſpeciem quandam matrimonij habet, & vt ait l. quod Seruius 8. D. de cond. cauſ. dat. habitum matrimonij, quæ & ipſa in principio minore ducta nuptias factas ait, poſtea verò nondum matrimonium coitum dicit. Rectè igitur dicimus minorem licet nec vxor nec nupta eſſe intelligatur, tamen quaſi vxorem eſſe l. quæſitum 17. in fin. D. de reb. autor. iudic. poſſid. & loco nuptæ l. quæſitum 9. D. de ſponſat. eumq; qui minorem ducit quaſi maritum, vt in d. §. ſi quis ſponſam. Si quis ſponſam. Cõtrariũ tamen ipſe Labeo libris poſteriorum definit, ratam nimirum eſſe donationẽ quam vir in nõdum viri potentẽ facit l. quod vir. 65. D. de donat. inter vir. & vxor. Cuius hæc reddi ratio poteſt, quia vxor eſſe non poteſt quæ virũ pati nequit, vt idem alibi ait l. quod pupillæ 30. D. quando dies legat. Dici potuiſſet eã donationem valere tanquam in ſponſam factam, niſi conſtaret Labeonem negaſſe minorem ſponſam eſſe niſi ſponſalia præceſſerint. An ergo dicemus de minore ſponſa aut cum qua contracta ſint ſponſalia intelligẽdam eſſe d. l. 65. Non id eſſet interpretari legem. Quamobrem exiſtimo tum demũ non valere donationem quando vir minori dederit quaſi iã ſuæ vxori, valere ſi dederit non tanquam iam vxori ſuæ,

ſed

ſed tanquam futuræ poſt nuptiarum legitimũ tempus impletum id eſt poſt 12. annos. Ea igitur in re quę fuerit dantis voluntas quod propoſitum conſiderandum eſt.

QVO TEMPORE VIXERINT *Vrſeius Ferox, Proculus, Marcellus, Scæuola, Iunius Mauricianus* ICti.

CAP. XXIII.

AEquum eſt profectò & vtile ſcire quo tempore vixerint iuris noſtri autores: cùm minimè par ſit eorum incognitam iacere memoriam, qui publico adeo profuerunt, & nobis quantum in ipſis fuit, ſuo labore, otium, vigilijs ſomnum & ſecuritatem, occupationibus vacationem conciliarunt, & minimè id ſit infructuoſum, ſed inprimis conducat ad iuris noſtri explicatione, Vrſeium Ferocem ad quem Iulianum notas ſcripſiſſe ex multis legum inſcriptionibus apparet, & ex Vlpiano diſcimus l. ſi quis c §. vlt. D. commun. diuid. ante Tyberij tempora vixiſſe puto, aut certè primis Tyberij temporibus. Moueor eo quod in lege l. 1. §. ſiue autem. D. quær. rer. act. non det. Caſsius exiſtimaſſe Vrſeium refert, & in l. quid tamen. 10. D. quib. mod. vſusfr. Caſsium apud Vrſeiũ ſcribit, id eſt notans ad Vrſeium, vt in l. 4. §. ſi quis mihi D. ſi ſeruit. vindic. l. 2. in fin. D. de noxalib. act. & alibi dicitur: Marcellus apud Iulianum. Vixit quidem aut poſt Proculum aut eodem quo Proculus tempore ſiquidem vtitur autoritate Proculi l. ſi ſeruus 27. in prin. D. ad leg. Aquiliam

liam, l. tali 48. D. de iure dotium. Et quod eſt in l. ſupra 11. §. apud D. de aqua & aqua pluu. arcend. apud Ferocem Proculus ait intelligi debet in notis Ferocis ad Proculum, non vt ſuprà apud Caſsium dictum eſſe annotauimus; & ita Seruius qui ad Alphenum notas ſcripſit, apud Alphenū reſpondiſſe aut notaſſe dicitur l. actione 65. §. item ſcriptum D. pro ſocio l. ſi quis duos 67. D. de ſolution. Ex his ferè etiam cōſtat quo tempore vixerit Proculus ante Tyberij tempora certè, Cæſaris ſeculo, vt puto. Coætaneum eum fuiſſe Attilicino demōſtrat l. Attilicinus 17. D. dè pact. dotal. qui Attilicinus tēpore Fufidij fuit, vt patet ex l. 5. D. de auro arg. legat. quem Fufidium tempore Ciceronis fuiſſe rectè probauit Cuiac. obſ. 1. Ideoque Paulus Attilicinum teſtem laudat cuiuſdam reſcripti Cæſaris ad Statilium Taurum l. Attilicinus 35. D. de ſeruit. ruſtic. Neminem igitur dubitarum opinor quia Proculus Cæſare imperium obtinente floruerit. Marcellum ſub Marco Antonino fuiſſe opinor, ex l. non putabam 48. D. de condit. & demonſt. cuius ſententia allegatur in l. ſi cui legetur 49. in prin. D. de leg. 1. in quo vt hoc obiter addam omiſſum eſt nomē Imperatoris, quod ſic reſtituendum eſt. Et ita Imperatorem Marcū decreuiſſe Marcellus ſcripſit. Confuſa eſt vox Marcum cum voce Marcellus vtriuſq; ob affinitatem. Quod autem diximus Marcellum ſub Marco Antonino fuiſſe ꝓbatur & l. de illo 23. D. pro ſocio l. ſi nemo. 19. D. de teſtam. tutel. Malè eundem alij referunt ad tempora Antonini Pij. Scæuo-
lam

lam poſt Imperatoris Marci Antonini mortẽ vixiſſe teſtatur. l. Pamphilo. 39. §. 1. D. de leg. 3. l. verum. 11. §. quod ſi minor. D. de minorib. Pomponij vtitur autoritate l. ſed interim 18. D. de condict. furtiua. & Mæciani l. ſi à ſeruo 20. D. ad leg. Falcid. Certe vixit poſt Marcellũ aut eodem tempore quoniam ad Marcellum notas ſcripſit l. ſed interim. 11. §. conſequẽter. D. de donat. inter vir. & vxor. l. cum quidam. 24. D. de leg. 2. l. in eo quod 33. D. de acquirend. rerum domin. Iunium Mauricium ſub Antonino Caracalla vixiſſe fidẽ facit l. ſi Auguſtæ. 57. D. de leg. 2. l. licet 23. D. de vſuf. legat. Eius vtitur Vlpianus autoritate l. 7. §. 1. D. de pact. l. 1. D. pro ſuo.

CVLPA EST SE IMMISCERE REI *ad ſe non pertinenti.*

CAP. XXIIII.

NEmini licet actionẽ alieno nomine ſine mandato eius proponere, quin is qui eam proponit pro calumniatore habeatur & damnetur l. noſtris 3. C. de calumniat. Quamobrem quod dicitur, Culpã eſſe ſe immiſcere rei ad ſe non pertinenti, id tum rectè dicitur quando quis cauſam alienam in iudicium deducit ſine mandato eius ad quem res cauſa et lis pertinet. Anianus lib. 9. C. Theod. Calumniatores ſunt quicunq; cauſas ad ſe non pertinentes ſine mãdato alterius propoſuerunt. Papianus tit. 15. Reſponſor. Qui aliter (ſine mandato) alienę cauſę ſe miſcuerit pro calumniatore damnatur. Vnde quod dicimus neminẽ alieno nomine agere

A poſſe

poſſe l.nemo alieno 123.D.de regu.iuris.Id verũ.eſt quando quis ſine mandato & conſenſu domini litis agit, vt Placẽtinus interpretatur rectè:quę tamen diſtinctio in ciuilibus ſolum & priuatis cauſis valet l. licet 42.§.1.D.de procurat.cùm in publicis & criminalibus etiã cũ mandato alterius cauſam ſuſcipere non poſsimus,Paulus lib.5. Sent.tit.4.l pen §.1.D.de public.iudic. Illud tamen in criminalibus conceſſum eſt humanitatis cauſa, vt pro eo qui ad ſupplicium ducitur etiam ſine mandato liceat vnicuiq; prouocare ac eius cauſam agere l. non tantum.6.D. de appel.Salomon.Prouerb. 24.Eripe eum qui ad mortem ducitur:idq́ue in Burgundia adhuc obſeruari quidam referunt. In ciuilibus etiam quamuis alieno nomine ſine mandato agere non liceat iudicium tamen accipere licet l.ſolutione 23.D. de ſolut. quo caſu fit quaſi nouatio l.2.§.vlti.D.ad SC. Velleian.l.2.c.de pact.Igitur non licet pro alio agere pro alio excipere licet.Rectè autem diximus culpã eſſe ſe immiſcere ſine mandato cauſæ ad ſe non pertinẽti,quia ſimpliciter ſe cauſæ alienæ immiſcere vitio nõ datur l.1.§. ſexũ, D.de poſtulã.Cauſa aũt non pertinere ad eum qui agit dicitur ſi eius nõ intereſt cauſam agi, aliàs enim culpa vacat ſi immiſceat ſe etiã ſine mãdato l.patri.27.in prin.D. de minor.Certè quãdo quis cauſam agebat an eius intereſſet quæſitum fuiſſe oſtendit l.non tantum. 6.D.de appel.Porro quod extra hunc caſum quo quis litem alienam agit & ſine mandato in iudiciũ deducit, ab alijs ad hanc regulã aliud affertur

exemplum de medico indocto & imperito, ꝙ ei vitio detur morbi curationem polliceri ac recuperandæ ſalutis ſpem, cum medicinæ ſit planè imperitus ac nudis non eſt omnino ab hoc loco alienū, mihiq; nō improbatur. Qua de re viſum eſt hic aſſcribere Perſij verſus non ſolū huic vni ſpeciei de medico accōmodatos ſed etiā ad intelligētiā noſtrę regulę ꝑtinētes.

Publica lex hominum naturaq; continet hoc fas,
Vt teneat velitos inſcitia debilis actus
Stat contra ratio ac ſecretam gannit in aurem
Ne liceat facere id quod quis vitiaret agendo
Diluit elleborum certo compeſcere puncto
Neſcius examen, vetat hoc natura medendi.

His etenim ſignificat Perſius, quamuis propter libertatem naturalem conceſſum ſit id facere quod velis etiamſi in eo non ſis exercitatus, id tamen ciuili ratione nō permitti (ſic accipitur etiam ratio apud noſtros pro iure ſcripto & pro eo ꝙ ſuis finibus & terminis, itē regulis ac præceptis determinatum eſt ac definitum l. ius ſingulare 16. D. de legib. l. 1. §. ſi ego D. ſi pars heredit. l. qui quadraginta 88. D. ad leg. Falcid.) & tum demū tibi licere libertate vti naturali niſi iure ac lege prohibearis. Iure itaq; ciuili in omnib. qui extra culpæ aleam eſſe volūt requiritur, quod in medicis & fabris requirit Horatius Quod medicorū eſt.

Promittunt medici tractant fabrilia fabri,

Et illud veterum valet adagium, Quā quisq; nouit artem in hac ſe exerceat. Iuris ciuilis eſſe regulam noſtram demoſtrat quod in ea dicitur culpam eſſe ſe immiſcere rei ad ſe non

dum eſt quæ quæſtum corpore fecit. Et hoc eſt quod ad reſtrictionem eius quod ſimpliciter dixerat Papinianus ingenuæ concubinatum eſſe poſtea idem addit filiam vulgo quæſitam apparuiſſe: Ex eo enim manifeſtum eſt mulierem vulgò concepiſſe, quamuis in concubinatu peperiſſet. Inde igitur vult probare Papinianus concubinatũ conſtare quod filiam Rufina in concubinatu ex vulga cõceptione pepererit, & per conſequens mater ipſa vulgò quæſtum fecerit. Quapropter vera eſt & recta illa lectio quæ habet cuius filiã quã alumnam teſtamento Caſsianus nepti coheredem datam appellauerat vulgo quæſitã apparuit. Nam ex his vult inferre Papinianus Caſsianũ Rufinam rectè in concubinatu habuiſſe, quod Rufina vulgò cõnceperit: propterea quod ingenua illa demum eſſe poteſt concubina quæ vulgò quęſtũ facit. Ex his facilè euitabis quod mouit Cuiacium vt hac in parte, hanc legem emendaret. Nam non rectè ex eo quod filia in concubinatu nata vulgo quæſita apparuit, inferes generaliter, ex cõcubinatu ſuſceptos liberos ſpurios ac vulgo quæſitos eſſe: cũ aliud ſit ex concubinatu longè aliud in concubinatu naſci: cum poſsit alia concubina eſſe quam quæ vulgò quæſtum facit. Quamobrem ponit alienã ab hoc loco facti ſpeciem Cuiacius dũ putat quæri an Rufinæ filia recte cõcubina ſit: cum quęratur potius an Rufina concubina eſſe quæat & per conſequens an capere ex teſtamento Caſsiani poſsit: & ex eo ſolum quod filia vulgo quæſita fuit probatur matrem rectè

concubinam fuiſſe quæ cũ ingenua eſſet quæſtum vulgò faciebat. Ponẽdum eſt igitur Rufinam concubinã fuiſſe,idq; ſatis oſtendit totius orationis ordo & contextus. Hęc cum ita ſint dicendum exiſtimo in noſtra lege ſic legendum eſſe:qui Rufinam ingenuam non honore pleno dilexerat:quod idẽ eſt cũ eo quod dicitur in l.3.§.Diuus tamẽ.D. de donat inter vir.& vxor.nõ affectione vxoris ſed magis cõcubinæ.Honor enim maritalis ſignificatur id eſt affectio qua maritus vxorem proſequitur quæq; vxorem à concubina ſeparat l. cum hic ſtatus.32.§. ſi mulier D. de donat. inter vir.& vxor.l.itẽ legato.49.§.penul.D.de leg.3.l. donationes 31.D. de donat. Hæ igitur illi malè ſentiunt qui ex hoc loco probant quoad honorem,vtriusq;, id eſt tam vxoris quam cõcubinæ eandem eſſe rationẽ,&,vt aiunt dilectionem pleno honore in vtraq; locũ habere.Nã qui plenus honor tribui poteſt cõcubinæ, cui honor ſimpliciter denegatur d.l. donationes 31.deinde ſi maritalis affectio honorem illum ſignificat quo maritus afficit vxorẽ l. cum his ſtatus §.ſi mulier de donat.inter vir & vxor.d. l.donationes.31.& maritalis affectio concubinæ cõpetere nequit.d.l.donationes. l. 3. §. Diuus tamẽ D. de donat,inter vir & vxor. apparet vt maritalem affectionẽ ita nec honorem tribui concubinæ poſſe. Atq; hoc eſt quod dicimus concubinam ex ſola animi deſtinatione æſtimari l.5.D.concubin.vbi ſola intellige ſine honore ac dignitate qua vxor æſtimatur l.itẽ legato.49.§.penul.D.de leg.3.Inde refert

quidam ex vitarum Cæſarũ ſcriptoribus Imperat. neſcio quem dixiſſe vxorem nomen eſſe dignitatis non voluptatis. Paulus quoq; lib. 2. Sent. tit. 20. ſcribẽs. Eo tempore quo quis vxorem habet, concubinã habere nõ poteſt: Concubina igitur ab vxore ſola dilectione ſeparatur: oſtendit ſatis vxorem & concubinã differre dilectione, Ita enim legendum eſt apud Paulum vt & legit Anianus interpres, aut dilecto quod idem eſt vt ſæpe adiectiuum neutrum ponitur pro ſubſtantiuo in iure & apud alios autores. Separatur igitur ſeu diſtinguitur vxor à concubina dilectione aut animi affectione, quia talis tantaq; non eſt in concubina quæ in vxore affectio ſeu animi propenſio. Sic enim ille Pauli locus intelligẽdus eſt ſine dubio, non vt Anianus his verbis eum interpretatur: Qui vxorẽ habet eo tempore cõcubinam habere prohibetur, ne ab vxore eum dilectio ſeparet concubinæ: nimirum apud Paulum ſeparare accipit pro diſiungere cum potius pro diſtinguere capiendũ ſit. Et totius loci Paulini hęc eſt ſentẽtia. Qui vxorẽ habet eo tempore concubinam habere nequit, nam hac in re concubina nõ differt ab vxore, duas autem vxores habere non licet: & in hoc tantum diſtinguitur concubina ab vxore quod alia ſit mariti affectio in vxorem alia in concubinam.

EXPLICATIO QVORVNDAM QVAE *ſunt in L.abeſſe,32.D.Ex quibus cauſ.maior.particula.* ET *ſublata ex l.1.C.de ſalg. hoſpit.non præbend.*

CAP. XXVI.

HAc in lege verbũ deferre quam pro mittere q̃ pro referre ſeu inſcribere accipio,vt ſignificare velit ICtus nõ minus eos Reip. cauſa abeſſe qui relati in commentarium principis & ærario inſcripti ſalaria de publico accipiunt quam qui mittuntur ad ærarium & cõmentaria principis,ſeu vt eſt in l.munerum.18.§. legati quoque D.de muner.& honor.qui mittuntur ad ſacrarium principis.Sanè deferre etiam mittere & ablegare ſignificat.Liu.libr.50. Poſtero die legati Sardorum qui ad nouos magiſtratus delati erant,&c. Atq; hoc eſſe puto cur ICtus ita diuersè locutus ſit:qui ad ærarium aut in commẽtarium principis delati ſunt, vt deferre ad ærarium ſit mittere, deferre in cõmentarium ſit referre & inſcribere. Quod autem tribuni militum præfecti et comites legatorum in hac lege nominantur ij intelliguntur qui in prouincias miſsi Reip.cauſa aberãt, de quib. ideo ait ICtus eos Reip.cauſa abeſſe quamprimum ab vrbe Roma exceſſerint, quãuis nondũ prouinciã decretã attigerint,itẽ in redeundo quãprimùm prouincia egreſsi ſint quãuis nondũ in vrbem venerint.Hi tres ſæpe coniungũtur, tribuni præfecti,legati aut comites magiſtratuũ.Cicer.lib.5.ad Attic. Sic in prouincia nos gerimus,quod ad abſtinentiam attinet vt nullus teruncius inſumatur in quenquã:id fit etiã

& legatorum & tribunorũ & præfectorũ diligentia. Idem pro C. Rabirio poſtum. Qui nec tribunus nec præfectus nec ex Italia comes. Coniungũtur & alij, vt legati oratores, comites, l. lege. 7. D. ad leg. Iul. de vi publi. tribuni notarij, comites l. vnic. C. de mand. princip. tribuni p̃fecti & equites Romani. Seneca lib. 9. Controuerſ. Fuerẽ tribuni, fuere præfecti, fuere equites Romani, cum ijs ergo prętor: tribuni præfecti ſcribæ & comites magiſtratuum. Cicero pro C. Rabirio poſtumo. Vt tribuni vt prętfecti vt ſcribæ vt comites omnes magiſtratuum hac lege tenerentur: tribunus, prętfectus legatus prætor. Salluſt. in Catili. Homo in literis quod amplius annos 30. tribunus aut prę fectus vt legatus aut prętor cũ magna gloria in exercitu fuerat. Comites tribuni præpoſiti militum. l. 1. C. de ſalga. hoſpit. non præbend. Ne quis comitum vel tribunorum aut præpoſitorum militũ nomine: ſic enim lego delata particula aut ante militũ, quod confirmat l. 1. C. de commeat. præfecti tribuni & cõtubernales. Cicero lib. 5. Epiſt. famil. Quod ſcribis de beneficijs ſcito à me & tribunos militares & præfectos & cõtubernates meos delatos eſſe. Tribuni & præfecti l. præfectus 63. D. de ritu nup. Liuius lib. 36. Dimittens prætorium tribunis militũ ac prętfectis ſociorũ. Sed vt de ſingulis agamus. Comites ſunt q magiſtratus ſequuntur in prouincias. eosq; qui Reip. cauſa abſunt l. adminiſtrãtes. 41. §. 1. D. de excuſat. l. inuiti. 8. D. de teſtibus l. 5. D. ad leg. Iul. repetund. qua ſignificatione legati etiã accipiun-

tur diciq́ue comites poſſunt. Appianus lib. 1. ἐμφυλ de legatis καλοῦσι δ' οὕτως τοῖς ἡγεμόσι, τῶν ἐθνῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἑπομένους ἐς βοήθειαν. Sed ideo legati à comitibus ſeparantur quia & ipſi vt proconſules comites habebãt l. 6. §. penult. D. de pœnis & in hac lege, ibi comites legatorũ. Quo in loco tribunis & præfectis ICtus comites legatorũ iungit non comites magiſtratuũ, vt Cicero duobus locis in orat. pro Rabirio poſtum. quos ſuprà adduximus, ideo quia ante dixerat de comitibus magiſtratuũ, id eſt proconſulũ & præſidũ prouinciarũ. Procuratores enim principũ accipio pro legatis præſidiũ prouinciarũ, vel certè niſi placet eos legatos vocare pro comitibus præſidiũ prouinciarum ἑπομένοις τοῖς ἡγεμόσι, τῶν ἐθνῶν εἰς βοήθειαν. Nam quemadmodũ legatus perſonam ꝓcōſulis refert & repræſentat & ideo dicitur ἐκ προσώπου à Theoph. tit. de ſuſpect. tutor. ita & procurator Cæſaris mittitur in prouinciã vt perſonã agat præſidis & vicé eius referat l. 3. C. vbi cauſ. fiſcal. vel diuin. domin. l. 4. C. ad leg. Fabiã l. 2. C. de pœnis quanquã poſsis inter procuratoré Cæſaris reſpectu præſidis, & inter legatũ reſpectu proconſulis ſtatuere differentiã. Vt vt ſit ꝓcurata Cæſaris eſt ex ijs quos Iuſtinianus τοποτηρητὰς vocat Nouell. 8. & 13. Ergo comites ſunt qui magiſtratus in prouincias euntes comitantur. Cui libertis jungãtur l. SCto. 16. D. de offic. præſid. l. qui iuriſdictioni 10. D. de iuriſd. quærendũ amplius cogito. Comitibus rectè iungũtur præfecti qui & ipſi magiſtratus in ꝓuincias comitabantur. Aemilius

lius Probus. Multorũ conſulũ pręclarũq; præfecturas ſic delatas accepit vt neminẽ in prouincia ſit ſecutus, honore fuerit contẽtus rei familiaris deſpexerit fructũ. Pręfecti etiã antiquitus dicebantur qui eã mittebãtur vrbem quæ multũ ciuitatis corpus habebat multum publicũ conſiliũ vt eſt apud Liuiũ lib. 36. Tribuni autẽ ſunt qui cohortibus prætorijs præſunt l. 9. D. de excuſat. Hęc ad hanc legẽ dicenda fuerunt ex qua malè faciũt qui probãt proconſulẽ ſtatim quàm ab vrbe Roma profectus eſt accipere imperiũ. Nam de imperio hęc lex non eſt ſed de abſentia Reip. cauſa, quæ duo multũ inter ſe differunt. Præſes prouinciæ ex vrbe egreſſus ſtatim abeſt Reip. cauſa imperiũ non accipit in metropolim venerit & quamprimum excedit prouincia ſua priuatus fit & omne deponit imperiũ l. 1. D. de offic. præfect. Auguſt. l. 3. D. de offic. præſid. Dio lib. 53. Quis etiã dixeris legatũ procõſulis imperiũ quod nõ habet etiam in prouincia antequã in prouinciam veniat, quod eodẽ modo probari poteſt ex hac lege quo de procõſule probari volunt. Idem de tribunis & præfectis & comitibus dici poteſt.

QVARE FVRTI ET IN FACTVM *actione teneatur qui equis alienis equas ſuos ſubiecerit.*

CAP. XXVII.

QVi me inſcio equum meũ aut aſinũ in equas ſuas admiſit furti tenetur ſi furãdi animũ hubuiſſe cũ appareat puta ſi celãdi animo id fecerit ne ꝑ

equis

equis admiſſarijs quid mercedis perſolueret Quod ſi hũc omniũ non habuerit quia eo ipſo quod equis meis equas ſuas ſubiecit furtiſe quodãmodo obligaſſe videtur in factũ actione tenetur quæ proxima eſt actioni furti l. ſi quis vxori 52. §. ſi quis aſinum. D. de furt. erg. l. in furti 50. §. vlti. eod. Cuius iuris hæc eſt ratio quia apud veteres Romanos qui admiſſarios habebãt equos pro admiſſura mercedem percipere cõſueuerant. Quo fiebat vt qui ſine domini voluntate equab. ſuis equos alienos admiſiſſet lucrandę illius mercedis animo id feciſſe præſumeretur. Itaq; ſi non furti ſaltẽ in factũ teneretur, quod proxime accedit ad furti actionẽ. Quę cauſa & fuit cur dubitaretur cuius fœtus eius equæ eſſet quã meus equus prægnantẽ feciſſet, vtrũ domini equæ an meus l. 5. §. idem ſcribit D. de rei vindic. De mercede quã diximus dominos ex admiſſarijs equis percepiſſe teſtis eſt Varro Sexageſ. citãte Nonio in æquimẽtum. An ſi equam emiſſes quadrupedẽ, inquit, vt in eo aſino Reatino admitteres quantũ popoſciſsẽ dediſſes æquimenti.

PECVNIA, QVAE DICITVR PEculium præſidij 2. cauſa ad l. ſi chorus 79. D. de leg. 3.

CAP. XXVIII.

Solebant patresf. nummos ſeponere quos conferrẽt præſidij gratia, ſi ita res ferret l. ſi chorus 79. D. de leg. 3. Quem morẽ ab Atheniẽſibus habuiſſe Romanos opinor. Scribit enim Diogenes Laertius in Solone Athenienſes ſingulos de-

cimam

mam rerũ ſuarum ſeu patrimonij ſui partẽ ad ſumptus bellicos ſepoſuiſſe: hoc ſignificare voluiſſe Marcolphũ in fo. mul. ꝑſidij nomine puto: vt tam de alode paterna quam de comparato vel mãcipijs vel præſidio meo: De hac re tangis etiam Theoph. Inſtit. tit. de libert. hoc modo. Cenſus, inquit, ſignificat tabulã in qua Romani ſuas profitebantur diuitias & ſcribebãt, vt vnuſquiſq; pro facultatibus belli tempore cõtribueret. Atq; hæc quę ſeponebantur præſtationi vectigalium ſubijci vetabantur l. 9. §. earũ rerũ D. de public. quoniã tributa ſunt nerui Reip. l. 1. §. in cauſa. D. de quæſtio. Hanc pecuniam peculiũ appellaſſe ait Proculus in d. l. 79. eodem ferè modo quo Seneca lib. 1. de Tranquill. animi. Placeat argentum graue ruſtici patris ſine vllo opere & nomine artificis. Peculium etiam patrimoniũ ſignificat l. cogi. 16. in pri. D. ad SC. Trebel. & apud Plaut. in Caſin. Cui homini hodie peculi eſt nummus non eſt plũbeus: quod & ipſe Plutarchus ſcribit in Publicola. Pecullij nomine etiã ſignificantur quęcunque mulier ſibi recepit cũ res in dotem daret quæ Græci παραφερνά vocant l. 9. §. dotis: D. de iure dot. l. donationes 31. §. 1. de donat. & apud Plaut. in Caſin. Nã peculi probã nihil habere addecet Clam viro, & apud Symmach. Epiſt. 2. lib. 6. Ait Vlpian. in d. l. 9. quæque Galli peculiũ appellant. Hic nihil muto. Pertinet huc nonnihil Caſsiod. lib. 7. Epiſt. 32. Pecunia à præcudum tergo nominata, Gallis autoribus ſine aliquo adhuc ſigno ad metalla tranſlata eſt.

INTERDICTORVM GENERA CAP. XXIX.

INterdicebatur nonnullis non ſolũ vrbe aut prouinciâ aliqua ſed etiam omni hominũ commercio conſuetudine & vſu. Atq; hi ſæpe numero nauigio impoſiti deportbaantur. Paulus Diaconus in Anaſtaſio lib. 17. Is non ſolũ ſalubria eorũ monita ſpreuit ſed etiam à ſuis aſpectib' eos nõ ſine contumelia expulit nauiq; fragili impoſitos mandat ne vſpiam per totã Græciã ad aliquã ciuitatẽ acciderẽt. Et in l. 1. C. Th. de ſtud. libera. vrb. Romæ. Statim nauigio ſuperpoſitus abijciatur vrbe. Et hoc eſt quod Dio lib. 16. ait Auguſtum conſtituiſſe μηδένα πυρος καὶ ὕδατος εἰρχθέντα ἐν ἠπείρω διατρίβειν. Tales autẽ nõ licebat domo tectoúe recipere, vt de interdicto aqua & igni eſt apud Paulú lib. 5. Senten. titul. 26. & de deſertore in l. 5. C. Th. de deſent. vbi deſertor agro tectoq; ſuſcipi vetatur. Itaq; Paulinus Epiſt. 4. ad Auſon. cũ exiliũ aut deportationẽ notaret ſic ſcribit. Velut hic habitẽ locis exul & vrbis Extra hominum tecta atq; vias. Et Sidonius cũ pœnæ deportationis remiſsionẽ ſignificare vellet ita in præf. Paneg. dicti Cæſor. Iul. Val. Maiorano dixit. Pręſtitit afflicto ius vitę Cęſar & agri. Eſt & aliud quoddã interdictorũ genus ferè ſuperiori cõtiariũ, quãdo interdicitur ne quis domo aut patria excedat l. relegatorũ 7. §. ſolet pręterea D. de interd. & releg. ne comeandi ad alia quęlibet loca aut euagandi ad vrbes habeat poteſtatem l. vitiorum. 12. C. Th. de hæredit.

DE VECTIGALI STIpendio & tributo.

CAP. XXX.

DIfferunt vectigal ſtipendium & tributum. Publicũ vectigal à tributo ſeparatur l.2.§.ſi quid publici. D. de heredit.vel act.vẽdit.l. Iulianus. 13. §.idem Iulianus.D.de action.emti l.cũ ſeruus. 39.§.ſi quis alicui D.de leg.1.Tributũ eſſe puto quod extra ordinẽ ſolenniũ vectigaliũ ad exercitũ alendũ imperabatur ciuibus.Cicero.2. offic.Dãda etiam opera eſt ne(quod apud maiores noſtros ſępe fiebat propter ęrarij tenuitatẽ aſsiduitatemq́ue bellorum) tributum ſit conferendũ Idem pro l. Flacco In ærario nihil habẽt ciuitates,nihil in vectigalibus, duæ rationes cõficiendæ pecuniæ aut verſuta aut tributo,&c.Idẽ Epiſt.29.lib.12. famil.Côqueritur vndiq; vt optimè meritis militibus promiſſa ſoluantur,quod quidẽ fieri ſine tributo poſſe nõ arbitror. Tributũ vocat Theoph.tit. de rerũ diuiſ.βαρὸ τέλος.Eodẽ modo & Cicecero Epiſt.8.lib.3. famil. Niſi quod principes ciuitatũ me poſtulaſsẽt ne indictionẽ tributorũ & illã acerbiſsimã exactionẽ q̃ tu nõ ignoras capitũ atq; oſtiorũ. Hoc eſt ꝙ dicitur tributũ capitis in l.vltim.d.de cẽſib.et apud eum dem Cicer.lib.5.ad Altic.Epiſt.15.Audiuimus nihil aliud niſi imperata ἐπιχφράλια(id eſt tributa ꝑ capita) ſoluere non poſſe.Leo in quadã cõſtitutione tributũ in ſiugula capita κεφαλιτίωνα appellari.Stipẽdiũ etiã à tributo differt ꝙ particulatim colligitur, & vt ait Teoph.

κατὰ

κατὸ μινρόν. Liuius lib. 43. Quia pecunia quæ in ſtipendium Romanis ſuo quoq; anno penderetur deerat,tributumq; graue priuatis immunere videbatur. Quod autē dicitur tributum idē eſſe quod ſtipēdium in l. ager. 27. D. de verbor. ſignif. hoc verum eſt quādo abutimur voce tributi,quod facere cogimur alendus eſt exercitus quia tum tributum ſtipendij cauſa. Tacit lib. 4. hiſtor. Nam neq; quies gentium ſine armis neq; arma ſine ſtipendijs neq; ſtipendia ſine tributis haberi poſſunt. Liuius lib. 33. Senatus quo die eſt in Capitolio cōſultis decreuit vt eo anno duplex tributum Imperaretur ſimplex confeſtim exigeretur ex quo ſtipendiū præſens omnibus militibus daretur. Quo ſenſu tributū accepit ICtus in d. l. 27. vt illa verba ſatis oſtendunt ex eo quod militib' tribuatur. Stipendium pacis tempore à tributo maximè differt, belli tēpore vix poſsis vnū ab altero ſeparare. Hæc quanquam ita ſint animaduertere tamē eſt tributū pro vectigali accipi, vt in l. 1. §. 1. D. de public. publicani cōſequi tributum dicuntur, quod in dicitur vectigal in l. inter publica. 17. D. de verbor. ſignific. vt in veteri quodam decreto. Tributis cuiuſlibet vectigalis fixi mobilisq; pondere per omnia ſecula liberauit. vt & in l. generali. 32. §. vltim. D. de vſu & vſuf. legat. tributa præter ea quæ vel pro prædijs aut mouentibus deberi & reddi neceſſe eſt. Recte itaque Iuſtin. in prin. lib. XIII. differentiæ cauſa animum vectigale tributum dixit.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA